

40246

8789

SLOVNICA
ČESKEGA JEZIKA
z berilom.

Spisal

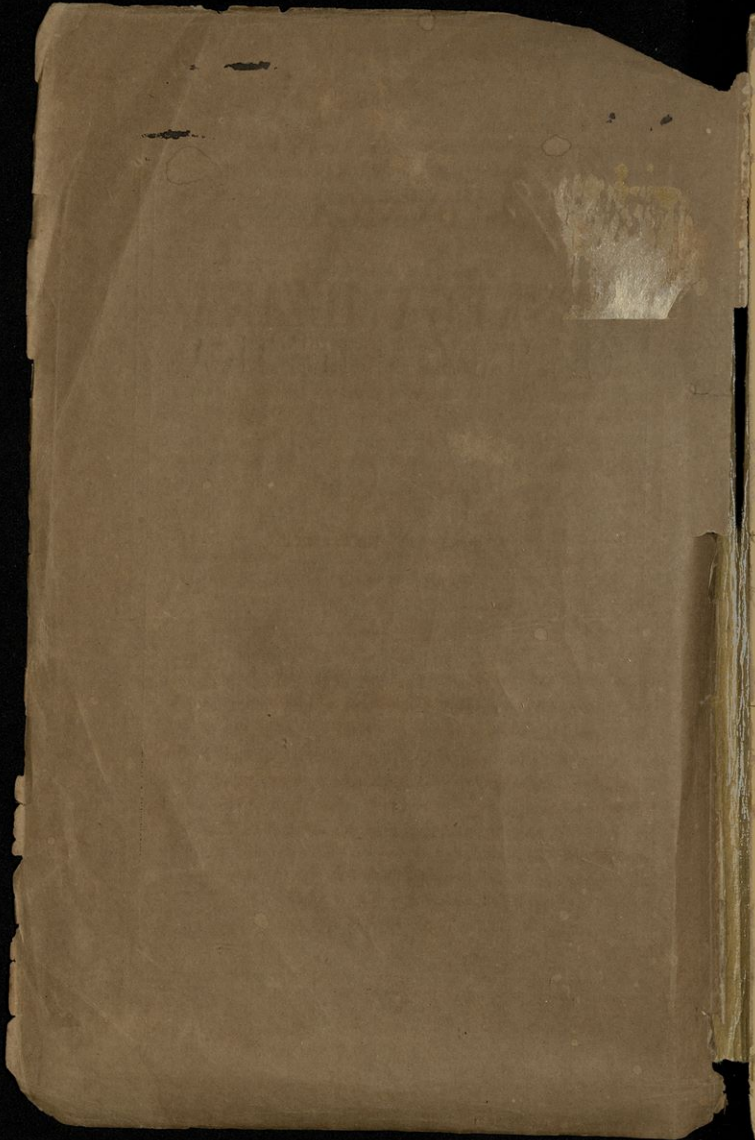
Fr. Marn.

Založila Matica slovenska v Ljubljani.

V PRAGI.

Tiskarna dr. Ed. Grégrova.

1867.

Prijatelj M. Sgajla,

589.

Marnj

SLOVNICA ČESKEGA JEZIKA

z berilom.

Spisal

Franjo Marn.

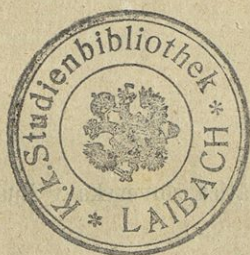
Založila Matica slovenska v Ljubljani.

V PRAGI.

Tiskarna dr. Ed. Grégrova.

1867.

40246 --

Namena pričujočega delca in želja, ki so spodbujale pisatelja, pač ni treba na široko razlagati, saj so znane slehernemu, ki se zaveda svojega slovanskega rodu.

Bridka osoda in zatiranje ošabnega tujca spametovalo in zmodrilo je tudi Slovane; podučeni verh tega še z zgodovinskimi in jezikoslovnimi preiskavami, spodbujeni z odkritjem dragocenih spominkov slovstvenih in z razglašenimi narodnimi pesmami navdušeni jeli so premišljevati in spoznavati sami sebe, svoje brate, svoja narečja in slovstva, svoje prednosti in slabosti, svojo minulost in bodočnost. Jeli so se Slovani spoznavati in kmali so čutili, da so udje enega telesa, veje enega drevesa. Megleno, stoletja zaduševano slutenje spremenilo se je v jasno zavest. Iz tega prebujenega čutstva, iz te zavesti rodila se je slovanska vzajemnost.

Kdor že kaj ima, ali vsaj méni, da ima, ta se ne poprijemlje tako nesterpljivo, kakor revež, ki nima ničesar, vsake priložnosti, kjer se dá kej pridobiti. Mi Slovenci smo imeli do nedavnih časov slovstva ubogo malo in zatirani in potujčevani smo bili med vsemi Slovani naj bolj. Za to smo pa tudi koj željno razprosterli roke k objetju vseh bratov slovanskih. Saj nam je tako ukazovalo naše serce, naša zgodovina, skerb o našo prihodnost, zlasti tudi naše narečje in prebivališče, po katerih smo tako rekoč središče Slovanov.

Kakor pa spričuje ne le naše slovstvo, ampak tudi vsa naša narodna delavnost, nagnili smo se zlasti k onim bratom na severji, katerih prednji možje so zbudili v nas zavest narodnjega življenja in z učenimi izdelki svojega duha pred

celim svetom dokazali ne le eksistencijo, ampak tudi bodočnost Slovanstva. Kdo bi ne želel, da bi se ta zveza in vzajemnost uterjevala in množila, da bi se med nami v našo veliko korist bolj in bolj razširjalo poznanje bratovskega naroda, ki vzbuja pozornost cele omikane Evrope, ki ni le velika veja debla slovanskega, ampak tudi narod slavne zgodovine, ki se vpričo cele Evrope neprenehoma bori za svojo kulturno in politično samostojnost! Kdo bi si zlasti ne vošil, da bi se vedoželjni mladini slovenski odperla pot do duševnih izdelkov onega naroda, ki nima le čestite in prevažne slovesnosti stare, ampak tudi v sedanjem stoletju med Slovani stoji na prvem mestu literarnega, zlasti pa znanstvenega razvoja! Naj bi v tem oziru moje delce kaj koristilo! —

Slovnica sama zdela se bode morebiti komu preobširna, češ da bi Slovencem zadostovala glavna pravila oblikovna. Jaz pa sem te misli, da skorej ni slabelih knjig, kakor so prekratke, v oblikovji temne in polovičarske slovnice. Za vaje sem izbral lahko umevno berilo in kar se menj znanih besedi tiče, zdelo se mi je, ker se nekatere večkrat ponavljajo, naj primernije, če jih na konci v abecednem redu pojasnim.

Izreči moram slednjič še svojo iskreno zahvalo sl. Matici slovenski, ki je založbo te knjige blagovoljno prevzela, ker brez te pomoči bi slovnica gotovo še ne bila na svitem.

V ZLATNI PRAGI, meseca junija 1867.

Fr. M.

§. 1.

Slovenščina je sicer izmed vseh jugoslovanskih jezikov češčini naj bliže; vendar pa so poleg bistvenih razlik med gornjimi i dolnjimi slovanskimi jeziki sploh še posebej med njima nekatere dosti očitne. Naj važniše podamo koj tu za uvod:

I. Namesti našega *raz* in *iz* ima češčina *roz* in *vy*:

slov.: razum, razgovor, razbiti, razdati;

č.: rozum, rozhovor, rozbiti, rozdati;

slov.: izhod, izbor, izgnati, izdati;

č.: východ, výbor, vyhnati, vydati.

II. Češ. ne izpahuje zobnikov *d* in *t* pred jezikovci *l* in *n*:

slov.: krilo, zercalo, pravilo, kadilo, moliti;

č.: křídlo, zrcadlo, pravidlo, kadidlo, modliti se;

slov.: pal, pala, palo; rasel, rasla, raslo;

č.: padl, padla, padlo; rostl, rostla, rostlo.

III. Po ustnikih *b*, *p*, *v*, *m*, ko bi se imeli stikati z *j*, češč. ne vdeva soglasnika *l*:

slov.: zemlja, Rimljan, grablje, postavljen;

č.: země, Říman, hrábě, postaven.

IV. Češč. ima kvantito, t. j. náglas (ki je v češč. vselej na prvem zlogu) ne pogoltne ali ne vniči dolžine drugih zlogov, ki so brez povdarka. Beseda *dvíhání* na pr. slov. dviganje, ima vse tri zloge dolge. Za to tudi loči češč. samoglasnike v dolge in kratke.

V. Češčina nima polglasnika. Staroslovenska **ъ** in **ь** na konci besedi v českem odpadata kakor v slovenskem: *syn*, *čest*, strsl. **сѣнь**, **ѣсть**. **ь** v nekterih besedah živi po svojem bistvu v ozkem končniku: milost — milostъ, choť — choťъ. Pa tudi izpadata **ъ** in **ь** v sredi, kjer koli blagoglasje dopušča: tma, lháti, psáti, na-dehnouti, u-schnouti, do-tknouti, strsl.: **тъма**, **лѣгати**, **пѣсати**, **-дѣхнѣти**, **сѣхнѣти**, **-тѣкнѣти**.

Kjer pa blagoglasje zahteva, nadomeščuje se s čistim, jasnim *e*, na pr. pes, lež, dechnouti, strsl. **пѣсь**, **лѣж**, **дѣхнѣти**, nikoli pa z *a*: den, čest, lež, meh, peň itd.; slov. tudi dan, laž, mah, panj.

Pomniti je, da v českem tudi po predlogih *bez*, *nad*, *pod*, *před*, *ob*, *od*, *k*, *s*, *z* in *v* strsl. *jer* oživi, ako se snide odveč samoglasnikov, na pr. beze studu, podepsati, odebrati, obeslati, přede mnou, sebrati, rozebrati itd. Po predlogu *k* časi tudi ko *u*: ku příkladu, slov. na primer.

VI. Strsl. **лѣ** in **рѣ** se nadomeščujeta med dvema soglasnikoma v češ. s samoglasnikoma *l* in *r*: vlk, vlna, plný, mlha, slza, srna, srp, smrt, slov. volk, volna, polni, solza, serna, serp, smert. Večkrat pa se, kakor pri nas v *ol* in *lo*, tudi v českem spreminja strsl. **лѣ** v *lu* in *lou*, na pr. slunce, člun, dlouhý, dlouh, tlustý, hlubina atd.; slov. solnce, čoln, dolgi, dolg, tolsti, globina.

Dà, tudi pri *r* se je nekočkrat **ъ** spremenil v *e*, ki se pa, se vé da, neglasi poliglasno kakor v slovenskem, na pr. černý, červ, krev, rež; sl. černi, červ, kerv, ne pa črv, črni, krv, rž.

Slov. polt je v č. pleť, bolha - blecha.

VII. Nekoliko drugač kakor slovenščina kazi češčina tudi strsl. nosnika **а** in **я**.

1. Namesti strsl. **а** ima češ.

a) *a*, *á*, na pr. jazyk, játra, jádro, pata, pátek, řád, svazek, svatý, trásti, másti, sáhnouti, táhnouti, vázati itd. slov. è: jezik, jetra, jedro, peta, petek, red, zvezek, sveti, tresti, mesti, ségniti, tegniti, vezati;

b) *e, é, i, í*: devět, deset, kněz, měsíc, pamět, zajíc atd. Pervotni *ia* se je ohranil samo v *pial, piat, sl. pel, pet* od *pnem - peti*.

2. Mesto strsl. *æ* imamo mi *o*, Čehi pa *u* ali *ou*, na pr. *budu, dub, louka, moudrý, zub, muž, holub, mouka, ruka, soused, souditi* itd., slov. *bodem, dob, loka, modri, zob, mož, golob, moka, roka, sosed, soditi*.

Po ozkih soglasnikih se *u* v sklanji in spregatvi preglasí v *i*, in *ou* (ú) v *í*, na pr. *duši* in *duší* m. *dušu* in *dušú* iz *dušæ* in *dušejæ*; *piji, pijí* — *pijæ, pijæt*.

VII. V slovanščini se delé soglasniki na ozke in široke. Poljščina in ruščina je ločite naj bolj natanko, češčina že menj, pa vendar bolj, kakor južni slovanski jeziki.

Razun *ň* = slov. *nj* ima č. tudi *ď, ě* in *ř*. *ď* in *ě* stojita v isti pomeri k širokima *d* in *t*, kakor naš *nj* k *n*, to je: glasita se, kakor prav tesno spojena *dj* in *tj*. Česki *ř* pa je drugačne lastnosti, kakor slov. mehki *r* (*rj*), glasi se namreč skoraj kakor *rž*, ali kakor da bi bila *r* in *ž* zlita v en glas moře sl. morje, hoře — gorjé, záře — zarja. *ř* ni nikdar samoglasnik kakor *r* časi; torej so na pr. besede: *křtina, třtina* hřmėti *dvozložne*, hřbet, chřtán, hřmot pa *enzložne*.

Nasproti temu pa je češčina izgubila razloček med ozkim in širocim *l* (ali prav za prav srednjim, ker pravega širokega ruskega in poljskega *l* nepozna ni češčina ni slovenščina): *král, učitel, sl. kralj, učitelj*.

IX. Veliko razliko med obema jezikoma dela glasoslovni zakon českega jezika, vsled kterega se v oblikovji in v skladnji po *ozkih* soglasnikih *c, č, š, ž, d, j, t, ň, ř, l* (sl. *lj*) in *z* in po samoglasnikih *i, í, ě* široki samoglasniki *a, o* in *u* spreminjajo ali preglasujejo v *e* in *i*, in sicer:

1. *a* se preglasuje v *e*: *muž* — rodivnik *muže* sl. *moža, meč* *meče*, sl. *meča, pole*, sl. *polje* — *pole* slov. *polja*; *duše, ovce, chýše, Anglie, Francie, Marie, bohyně* itd. slov. *duša, ovca, hiša, Anglija, Francija, Marija, boginja*.

Ravno tako se preglasuje v oblikovji in v skladnji časi *a* tudi *pred j*: dej, dělej, nej-, zejtra (m. zajtra iz za jutra) itd.; sl. daj, delaj, naj. V govoru se enako preglasuje tudi v slovenskem. Časi se preglasuje celó v deblu in korenu, na pr.: čekati, jehně, jesle, jestřáb, žel, krejcar, vejce, jezvec itd.; slov. čakati, jagnje, jasle, jastrab, žal, krajcar, jajce, jazbec;

2. *u* se preglasuje v *i*:

a) v sklanjavi, na pr.: daj. muži, meči, poli; slov. možu, meču, polju.

b) V spregatvi preglasuje večidel samo pismena češ. v 1. osebi sed. znanivnika *u* v *i* in v 3. množni *ou* v *í*: miluji m. miluju in milují m. milujou, in v narečaji *ouc* v *íc*: milujíc m. milujouc. Nekterikrat se spreminja tudi v deblu na pr.: již (už), jitro, jih, klíč, líbiti, lýtý, lid, plíce, klika, štika, blíti, plíti, číti, Jiří, Jidáš itd.; slov. uže, vže, jutro, jug, ključ, ljubiti, ljuti, ljud, pljuča, kljuka, ščuka, bljuti, pljuti, čuti, Juri, Judež.

3. Preglaševanje samoglasnika *o* v *e* pa še tako pogostem ni, kakor v slovenskem. Pri glagolih šeste verste se ohrani *o*, na pr.: bojovati, bičovati, ohlašovati; slov. bojevati, bičevati, o glaševati, in v množnem rodivniku in dajavniku rabite češčini po širokih in ozkih soglasnikih končnici *ů*, *ův* in *ům* (iz *óv*, *óm*): mužů, -ův, mužům; slov. možev, možem.

X. Pervotna *kj* in *hj* se topita v slovenskem v *č*, v češkem pa v *c*:

1. V besedah sl. moč, pomoč, noč, peč, tisuč;
č. moc, pomoc, noc, pec, tisíc;
2. v sedanjem narečaji sl. pasoč, pevajoč;
č. pasouc, zpívajíc;
3. v nedoločnikih I. verste 4. razreda:
slov. pomoči, peči, obleči, striči;
č. pomoci, péci, obléci, stríci.

XI. Pervotna *dj* in *tj*, (ki sta se v serbsko-hrovaškem ohranila) se menjata v českem v *z* in *c*, v slovenskem pa *dj* v *j*, *tj* pa v *č*:

slov. meja, ograja, preja, sveča, saje;

č. meze, hráze, příze, svíce, sáze;

slov. žeja, rojen, soje, teleči;

č. žízeň, rozen, souzen, telecí.

XII. Češčina se ogiblje, kolikor se da glasnika *g*; ima pa za to *h*, t. j. nemški ali latinski *h*: Bůh, hora, háj, hlava, hrob, hrom, husa, hřích; sl. Bog, gora, gaj, glava, grob, grom, gos, greh.

Za to je naredila češčina „hrabě“ iz nemškega graf, „markrabě“ iz markgraf, „řehola“ iz regula, „varhany“ slov. orgle iz organum, „anjel“ in „anděl“ iz angelus atd.

XIII. Med zvezo *sr* vdeva češčina soglasnik *t*, na pr.: stříbro, středa, straka; sl. srebro, sreda, sraka.

XIV. Mesto slov. *čr* (č) ima češ. *stř* in *tř*: střída in třída, třesně, tříslo, střevo, střevíc itd.; sl. čeda, črešnja, čreslo, črevo, črevelj.

XV. Češčina ne razpušča zvez *hv* in *kv* v *zv* in *cv*, kakor slovenščina, na pr.: hvězda, hvízdati, kvěsti, květ, kvíliti; sl. zvezda, zvižgati, cvesti, cvet, cviliti.

§. 2. Pismo.

Česki jezik se piše zdaj s sledečimi čerkami: a, á, b, c, č, d, ě, e, é, ě, f, g, h, ch, i, í, j, k, l, m, n, ň, o, ó, p, r, ř, s, š, t, ř, u, ú, ů, v, y, ý, z, ž. Mesto tujega *q* in *x* se piše navadno *kv* in *ks*: inkvisice, Kserkses.

V starejih knjigah najdeš pismena *g*, *j*, *w* in dvo glasnik *au* m. sedanjih *j*, *í*, *v* in *ou*, na pr.: gjm = jím, geg = jej, gegj = její, saud = soud, woda = voda; tako tudi *y* m. *j* v besedici ney = nej in v velevnikih, na pr. dey m. dej.

§. 3. Samoglasniki (Samohlásky).

a, á, e, é, ě, i, í, o, ó, u, ú, ů, y, ý se delé v kratke in dolge, na ozke in široke.

Kratki: a, e, ě, i, o, u, y. Ozki: e, i.

Dolgi: á, é, í, ó, ú, ů, ý. Široki: a, o, u, y.

1. Dolgi samoglasniki se morajo tudi prav na dolgo izrekovati, kakor dva kratka: sláva, lépe, ó Bože, činím, úroda, mlýny.

2. *e* ima vselej svoj poln in jasen glas. V českih besedah: *seno, pes, zvonec* na primer, se mora *e* ravno tako izrekovati kakor v slovenskih: vedro, veriga in enacih; cf. §. 1, V.

3. *ě* strsl. $\pi = e$ s predglasnim *i* stoji samo po ustnikih: b, m, p, v, f in pa po d, t, n: oběd, pěna, svět, měsíc, děliti, tělo, někdo, beri: obied, piena, sviet itd.

Ako bi imel stati za kacim družim soglasnikom, se spremeni v *e*: na skále m. na skalě, v Praze m. v Prazě, středa m. střěda, pleva m. plěva itd.

4. *y* se je nekdam glasil, kakor francozki *u* v *tu* ali pa nemški iz *u* preglašeni *ü*, na pr. v besedi: Güter. Zdaj pa ga po glasu večina Čehoslovanov ne loči več od *i*.

Za pisavo pa velja pravilo: po širokih soglasnikih *h, ch, k, r, n, d* stoji samo *y* in *ý*, po ozkih *c, č, j, ř, š, ž, ď, t* in *ň* pa vselej *i* in *í*, primeri: hynouti, chytati, kývati, rvba in cítiti, čistota, jiný, křik, tišina, život, šidlo. Po *s* in *z* stojita *y* in *ý*, ako sta pervotna, ako se sta pa rodila iz goltnikov ali zobnikov, mora stati *i* in *í*: mnozí iz mnohý, mezi sl. med.

5. *ý* se v prstonarodnem govoru po gostem razpušča v *ej*: mlýn — mlejn, zasýpat — zasejpat atd., ravno tako večkrat tudi *í*: síto — sejto, síček — sejček, vozíček — vozejček.

6. *é* se izrekuje v splošnem govoru po terdih soglasnikih kakor *í*: mléko — mlíko, dobrého — dobrýho.

7. Kratki samoglasniki se povzdigujejo v dolge in sicer v naslednji versti:

a	e	ě	i	o	u	y
v á	é (í)	í	í	ů	ou (ú)	ý.

Na primer: kladu — klásti, skládati; letěti — létati in litati; lehnouti — léhati in líhati; hleděti — hlédati in hlídati; běda in bída; děliti — díl; kněz — kníže; měřiti — míra; věřiti — víra; moje — můj; Boha — Bůh; bodu — būsti; nositi — nůše; piji — píti, pijeti; biji — bíti, bíjeti; pustiti — pouštěti; skusiti — skoušeti; kryji — krýti; myji — mýti.

Dolgi ó se je ohranil iz staročeskega samo v medmetu ó: ó Bože! ó synu! Drugod pa se je razdvojil naj prej v dvoglasnik *uo*, iz kojega se je poznej rodil *ů*, ki se glasi kakor dolg *u* = *ú*: dóm — duom dům, rod. domu; sól — suol — sůl, rod. soli; Bůh — Boha. Primeri slovensko izreko.

u se daljša v *ou*, mesto kojega se piše, ako ima statiko sprednik v besedi čerka *ú*: úvod = ouvod, úzký = ouzký, úskok = ouskok.

8. Dvoglasnik je v českém jeziku samo ravno omenjen *ou*, n. pr.: moudrost, soused. Dvoglasnik *ia* se je ohranil iz staročeskega samo v terpnem deležji *piat*, *rozpiat*, *sepiat* od *pnu* — *píti*, sl. *pnem* — *peti*; drugje se je stopilo *ia* z *iu*, *ie* in *ii* vred v *í*: priatel — přítel; božia, božie, božii, božiu — boží.

Dvoglasniki *au*, *eu*, *ai*, *oi*, *ei* se nahajajo samo v tujih besedah: Cæsar, Orpheus, Phoibos.

§. 4. Soglasniki (Souhlásky).

b, c, č, d, ď, f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ř, v, z, ž.

1. *h* se glasi kakor nemšky ali latinski *h*, ali pa, kakor tudi po nekterih krajih na Slovenskem izrekujejo *g*, in stoji povsod m. našega *g*: č. hora, heslo, hlas, hrad, Bůh; slov.: gora, geslo, glas, grad, Bog. Česki *ch* je naš *h*: duch — duh.

2. Glasnika *g* se češčina ogiblje, kakor je bilo že v §. 1. XII. rečeno, dasiravno se ta glas večkrat sliši, n. pr. zaime *kdo* se izrekuje *gdo*, *k* zahradě = *g* zahradě. Piše ga samo v nekterih v novem času privzetih tujkah, n. pr. groš. V davnej sprejetih tujkah ga je zamenjala. (Cf. §. 1. XII.)

3. Topljivci ali mehki *đ*, *t*, *ň* se glasé skoro kakor *dj*, *tj*, *nj*. Pišejo pa se z obmehčevanim znaminjem samo pred *a*, *o* in *u*: *ňadra*, *doplňovati*, *křestan*; ako bi imeli stati pred *e*, preide znaminje na poslednjega, spremeni se toraj v *ě*, n. pr.: *doplňovati* — *doplňení*. Pred *i* in *í* se *đ*, *t* in *n* povsod glasé kakor *đ*, *t* in *ň*; na pr. *kniha* beri *knjiha*.

ř se glasí skoraj kakor prav hitro izrečena zveza *rž*, in se rabi bolj pogosto, kakor družih topljencev *kterí*, vselej m. slovenskega *řj*: *moře*, *záře*, *hoře*, *císaře*; sl.: *morje*, *zarja*, *gorjé*, *cesarja*.

§. 5. Razdelitev soglasnikov.

1. Široki: *h*, *ch*, *k*, *r*, *n*, *d*, *t*.
2. ozki: *c*, *č*, *ď*, *j*, *ň*, *ř*, *š*, *ť*, *ž*.
3. srednji: *b*, *f*, *l*, *m*, *p*, *s*, *v*, *z*.
4. jasni: *b*, *v*, *d*, *ď*, *h*, *g*, *z*, *ž*, *j*.
5. temni: *p*, *f*, *t*, *ť*, *ch*, *k*, *s*, *š*, *c*, *č*.
6. zobniki: *t*, *d*, *s*, *z*, *ť*, *ď*, *c*, *č*, *š*, *ž*.
7. goltniki: *h*, *ch*, *g*, *k*.
8. jezikovci: *l*, *n*, *r*, *ř*, *ň*.
9. ustniki: *b*, *m*, *p*, *v*, *f*.
10. sikavci: *c*, *s*, *z*.
11. šumevci: *č*, *š*, *ž*.

Vsak jasen soglasnik, ako stoji kakor končnik v besedi, se v izreki vpodablja temnemu, po glasu mu sorodnemu, temen pa jasnemu. Dub n. pr. se izrekuje skoraj kakor *dup*, *krev* kakor *kref* itd.

§. 6. Najnavadnije spreminjave soglasnikov so te-le:

- h v z:** drahý — draze, noha — noze, mnohý — mnozí, Bůh — bozi itd.
- h v ž:** Bůh — Bože, druh — družba, Praha — Pražan, roh — nárožní itd.
- ch v š:** Čech — Češi, jinoch — jinoši, ticho — tišina, Vlach — Vlaši, kožich — kožišina itd.
- k v c:** pták — ptáci, sedlák — sedláci, krátký — krátce, široký — široce itd.
- k v č:** člověk — člověče, mrak — mráček, potok — potůček, rak — ráček itd.
- r v ř:** bratr — bratři, dobrý — dobří, modrý — moudře, kmotr — kmotře itd.
- d v z:** hovado — hovězí, souditi — souzen, uhoditi — uhozen, hladiti — hlazen, hlazení itd.
- t v c:** světiti — svěcen, mlátiti — mlácen, nutiti — nucen itd.
- z v ž:** kněz — kněží, mazati — maži, tázati — táži, kaziti — kažen itd.
- s v š:** nositi — nošen, psáti — píši, ohlásiti — ohlašuji, te-sati — teši itd.
- c v č:** chlapec — chlapče, otec — otče, slunce — slunéčko, zvonec — zvoneček itd.
- ck v čf:** německý — němečtí, řecký — řečtí, Písecký — Písečtí itd.
- sk v šf:** lidský — lidští, selský — selští, slovanský — slovanští, Vídeňský — Vídeňští.
- st v šf:** hustý — houšť, pustiti — pouštěti, puštěn, puštění.

§. 7. Naglas.

Naglas je v češčini vselej na prvem zlogu. Ako je soglasnik v tem zlogu dolg, je povdarek počasen in mehek, če je pa kratek, je pa nagel in oster. Na primer v besedah: cí-titi, bá-sník, stře-liti, ne-be, roz-um itd. je naglas na zlogih cí, bá, stře, ne, roz. Le ako pred besedo stoji kak enozložen

predlog, se preloži naglas na predlog: *ne-besich* — *na ne-besích, do nebe* itd. Po predlogih dvozložnih in pa skrajšanih *skrz, krom, dle* ostane naglas na svojem mestu, na prvem zlogu namreč.

I. Imena.

A. Samostavnik (statné jméno).

§. 8. Spol (rod).

I. Moškega spola so :

1. vsa imena moških oseb in mescev, na pr.: pán, sluha, host, císař, oráč, vévoda, starosta, soudce; leden, září itd.;

2. imena, ki se končajo na široke in srednje soglasnike: h, ch, k, r, n, d, t, — b, f, l, m, p, s, v, z; na pr.: holub, rod, duch, hrom, den, dar, les, plot, chlév itd. Izjeme se sploh vjemajo s slovenskimi, na pr.: hus, ves, církev, krev, obrv itd., slov.: gos, vas, cerkev, kerv, oberv;

3: večina imen na c, č, š, j, ř in l = sl. lj, na pr.: měsíc, klíč, koš, kraj, měchýř itd.

Mnogo pa jih je s to končnico tudi ženskega spola, na pr.: nemoc, pomoc, obec, myš, mysl, postel, sůl itd.

4. Nekoliko imen na y, rod. ův, navadnih le v množini, kakor: hody, nešpory, odpustky, okovy, paběrky, spodky, šaty itd.

II. Ženskega spola so :

1. imena ženskih oseb: služka, paní, družice, vévodkyně;

2. Večina samostavnikov s končnikom ě, ť, ň in ž: loď, česť, bázeň, lež, mládež, záповěď, dlaň, jabloň, stráň itd.;

3. s samoglasnim končnikom a) na a: duha, ryba, sláva in podobni, b) na e in ě m. slov. a: duše, svíce, růže, vůle, svatyně, sl. duša, sveča, roža, volja, svetinja; c) na í: lodí, rolí, pradlí, švadlí in tujke na í ali e m. ia in io: biblí in bible iz biblia, addicí in addice itd.;

4. Samo v množini navadni samostavniki na *y* in *e* ali *ě*: hodiny, jáhly, klíštky, kalhoty, nůžky, otruby, soucho-tiny, vdavky, varhany, jmeniny, narozeniny itd. — dvěře, jesle, housle, hrábě, kleště, plíce, nožnice, sáně, sáze itd.

III. Srednjega spola so:

1. imena mladih ljudi in živali na *e* ali *ě*: dítě, děvče, orle, vlče, ptáče.;

2. imena na *o*, *e* in *ě*: oko, dělo, slovo, zlato, slunce, srdce, vejce, břímě, plémě itd.;

3. na *i* m. sl. je, ije: kamení, listí, zdraví itd.;

4. množna na *a*: kamna, játra, nadra, prsa, ústa, vrata itd.

§. 9. Število (číslo).

Češčina ima samo dvojce števil: edino ali ednino in množno ali množino. Od dvojnega števila ima samo nekaj malih ostankov. Glej §. 30.

§. 10. Skloni (pády).

Sklonov pa ima češ. 7, ker je pri vseh samostavnikih moškega in ženskega spola v ednini ohranila tudi za zvavnik posebno končnico.

§. 11. Sklanjatev.

Česka sklanja je nekoliko bolj zapletena kakor slovenska; kriv je tega zlasti glasoslovni zakon českega jezika, vsled kterega se v končnicah *a* in *u* po ozkih soglasnikih pravilno spreminjata v *e* in *i* in veči razloček med sklanjo imen živih in neživih bitij.

I. Moška

imena gredo po svojih končnikih v dve sklanji, in pri vsaki moramo postaviti dva vzora, za imena živih in neživih bitij.

A)

S končnikom: h, ch, k, r, n, d, t — b, f, l, m, s, p, v, z.

E d n i n a.

I.

1. had
2. had-a
3. had-u, -ovi
4. had-a
5. had-e, (u)
6. had-u, -ovi
7. had-em.

II.

- hrad
- hrad-u
- hrad-u
- hrad
- hrad-e, (u),
- hrad-u, -ě
- hrad-em.

M n o ž i n a.

1. had-i, -ové, (é)	hrad-y, ové
2. had-ů, -ův	hrad-ů, -ův
3. had-ům	hrad-ům
4. had-y	hrad-y
5. had-i, -ové, (é)	hrad-y, -ové,
6. had-ích, -ech	hrad-ích, -ech
7. had-y.	hrad-y.

Po zgledu *had* (anguis) se ravnaajo imena živih, po *hrad* (sl. grad) imena neživih bitij z omenjenimi končniki.

Vendar grejo po drugi sklanji (B):

1. imena: kněz, peníz, robotěz, vítěz, den, kmen, loket, test, Francouz, zimostráz, krapet, klápet;
2. imena na l = strsl. *л*, sl. *lj.*: přítel, král, slov. prijatelj, kralj;
3. tujke na l: titul, cíl, Daniel, Samuel itd.

§. 12.

1. Gibljivi *e* se izpahuje v sklanji sploh, kakor v slovenskem: orel rod. orla, oves - ovsá.

2. *ů* se v sklonih, ki se ne glasé, kakor imenovavnik v enozložnih besedah poniža v *o*: Bůh - Boha, dvůr - dvora, vůl - vola, stůl - stolu, dům - domu, vůz - vozu, půst - postu.

V tujkah in večzložnih ostane *û*: kûr — kûru, trûn — trûnu, bûžek — bûžka, ostrûvek — ostrûvku.

3. Ravno tako se krači tudi *á*, *é* in *í* v teh-le besedah: chléb — chleba, mráz — mrazu, pás — pasu, práh — prahu, sníh — sněhu, vítr — větru.

4. Beseda *pán* sl. gospod ima kratak *a* v ed. zvav. *pane*, in *▼* vseh sklonih, kadar stoji ko prilastek pred samostavnikom, na pr.: pan soused, pan otec, ó milostivý pane — dolg pa je *a*, kadar stoji pred imeni: Bůh, Kristus, Ježíš, in ako stoji za svojim samostavnikom: pán Bůh, pán Kristus, pán Ježíš, císař pán, země pán.

§. 13. Opombe k posameznim sklonom.

E d n i n a.

1. Rod. Živim velja *a*, neživim *u*. V staročeskem so imela tudi imena neživih bitij *a*, kakor ga imajo še zdaj:

a) imena mest in vasi, če niso ob enem tudi imena občna, na pr.: do Říma, Lvova, Krakova; ako so pa tudi imena občna, imajo večidel *u*: Vyšehrad-u, Bělehrad-u, Písku, Českého Brodu;

b) imena mescev na *en* in *r* in dni na *ek*: leden, únor, březen, duben, květen, červen, srpen, říjen — ledna, února itd.; pondělek, úterek, čtvrték, dnešek, zejtrěk — pondělka, úterka itd. Le pátek ima pátku;

c) nekoliko družih, zlasti taci, ki so dostikrat v rabi: chléb, dobytek, oběd, potok, kostel, mlýn, popel, svět, večer, zákon, život in še nekaj družih.

Nektera imajo lahko *a* in *u*; navadno s predlogi *a*, sicer pa *u*: rybník — z rybníka, dvůr — do dvora, chlév — z chléva, les — do lesa, sen — ze sna (e somno), snu (somni) in dr.

2. Daj. Končnico *ovi* (prim. sl. sinovi, tatovi itd.) smejo privzeti samo imena živih bitij, nikdar ne tudi neživa. Lastna imena imajo pravilno *ovi*: Jan-ovi, Bedřich-ovi, občna lastnim

pridjana pa samo *u*: pišeš bratru Janovi, panu Slavíkovi; tako tudi lastna s prilogom svatý: Sláva svatému Václavu (ne Václavovi), knížeti českému. Bůh, duch, Kristus imajo vselej samo *u*: Bohu, duchu, Kristu.

3. Tož. nekdanji tudi pri živih imenovavniku enaki je zdaj le še v *pro Bůh* (za Boga, v Boga imé) v navadi.

4. Zv. *r* se oži v *ř*, ako stoji po soglasniku: Petr — Petře, bratr — bratře, mistr — mistře, vítr — větře itd., ako pred *r* stoji samoglasnik, se ne spreminja: Vojmír — Vojmíre, dar — dare, doktor — doktore.

Spreminjatev goltnikov v šumevce je zastarela, poredkoma se najde; žák — žáče, vrah — vraže, duch — duše; večidel ostanejo goltniki, katerim se pa pripenja *u*, ne *e*: pluh — pluhu, sluch — sluchu, potoku.

Le *Bůh* in *člověk* ima v zv. vselej le Bože, člověče. Pán ima pane, syn — synu in Jan se preglasuje v *Jene*.

5. Mestnik se pri živih vjema z dajavnim, samo da je končnica *-ovi* menj priljubljena kakor *u*. Če se z lastnimi imeni zaznamova čas, se rabijo, kakor neživa, in privzemajo *ě* (*e*): Přijde k nám o svatém Janě, Jakubě, Duše, Vojtěše itd.

Imena neživih bitij imajo *u* in *ě* (*e*).

Večina ima *ě*, zlasti ona imena, ki imajo v rod. *a*: o chlebě, po obědě, na světě, in mnogo družih posebno s končnikom *b*, *m*, *p*, *v*, *l*, *s*, *z*.

u imajo raje: *a*) imena mescev: v lednu, únoru itd.; *b*) imena na *h*, *ch*, *k*, *r*, *n*, *d*, *t*. Vendar se to do dobrega ob kratkem ločiti neda; tudi s temi končniki nektera lahko dobodo *e*, in *h*, *ch*, *k*, *r* se morajo spremeniti pred *e* v *z*, *š*, *c*, *ř*: sníh — na sněhu in na sněze; prach — v prachu, v praše; potok — na potoku, na potoce, prim. sl. v Belace, na potoce.

6. Druž. se loči od slovenskega, ker ima tudi po širokih končnikih pripono *em*, prim. starsl. *ѣмь*.

§. 14. Množina.

1. *i* rabi živim, *y* neživim. Pred *i* se menjajo široki soglasniki *h*, *ch*, *k*, *r* v ozke *z*, *š*, *c*, *ř*: Bůh — bozi, hoch — hoši, pták — ptáci, sedlák — sedláci, bratr — bratři, komár — komáři, Turek — Turci.

Pred *y* se nič ne menja: pluh — pluhy, měch — měchy, krok — kroky, dar — dary.

ové sprejemajo imena živih in neživih, enozložna, pa večzložna s končnico *ek*: národ — národové, dům — domové, syn — synové, lev — lvové, Čech — Čechové, strom — stromové, předek — předkové, svědek — svědkové, sirotek — sirotkové.

Primeri slov. Trubar in Krel: duhove, zidove, vetrove.

é (iz *ije*, *je*) služi *a*) imenom živih bitij na *an*, strsl. ~~именнѣ~~: Slovan — Slované, Pražan — Pražané, Rakušan — Rakušané, křesťan — křesťané, měšťan — měšťané, prim. slov. kristjanje, mestjanje, Ločanje; Slovane (Metelko), kristjane, Rimljane (Krel). Toda samo *i* ali pa *ové* imajo: děkan, kaplan, cikán, Mahomedán, druga na *án* in imena živali na *an*, n. pr. beran, skřivan itd.

é služi *b*) nekterim na *l* in *ď*: anděl-é, apoštolé, sousedé, židé, slov. *je*. Manželé pomenja: maritus et uxor, manželové pa mariti.

Končnica *i* se rabi zdaj le še v bratří (sl. bratje); pri starših pisateljih je prišla večkrat na versto: Češí, Vlaší, hoší, lenoší, Uhří, červí, čertí, zdaj le Češi, Vlaši, hoši itd.

2. Rod. *-ů*, *-ův* (iz *óv*). Oblika brez pripone je bila v strč. bolj navadna, zdaj kaj redka: bez peněz, od (do) těch čas, do kořen, (kořán), angelweit: dvěře jsou do kořán otevřeny = duri so do tečaja odperte.

3. Dajavnik je pri vseh na *um* (iz uom, óm), toživnik pa na *y*. Zvavnik se v množini glasi vselej kakor imenovanik.

4. Mestnik. Pred *ich* se *h*, *ch*, *k* in pri živih tudi *r* menjajo v *z*, *š*, *c* in *ř*: břeh — březích, dluh — dluzích, lenoch — lenoších, bratr — bratřích.

Dostikrat pa se omenjena spreminjatev opušča, zlasti, ako bi kalila blagoglasje, in rabi se potem končnica *ách*: při potokách, vrch — na vrchách, ptáček — ptáčkách, svazek — svazkách.

Po *n*, *d*, *t* in po *r* pri neživih se rabi navadno končnica *ech* mesto *ich*, po ostalih soglasnikih stoje lahko obe: Pražan — při Pražanech, Slovanech, rod — v rodech, žid — židech, kout — v koutech, listech, darech, větrech; zub — zubích in zubech, čas — časích in časech itd.

5. Druživnik je na *y*, v ljudskem govoru tudi na *ami*, *mi*, kar se rabi v pismu le tam, kjer bi sicer nastopila dvoumnost, kakor: mlátil snopy cepami, cepmi (m. cepy).

§. 15. Nepravilnosti.

1. Lid se sklanja v množini, kakor v slovenskem: 1. lidé, 2. lidí, 3. lidem, 4. lidi, 5. lidé, 6. lidech, 7. lidmi.

2. bratr, sl. brat, gre pravilno po zgledu had, ali pa se rabi skupno ime bratří (*i* iz ije, ija), in to se pregiba pravilno po vzoru znamení srednje sklanje: 2. bratří, 3. bratřím, 4. bratří, 5. bratří, 6. bratřích, 7. bratřimi.

3. host, sl. gost, gre pravilno razun 4. in 7. sklona, kjer se piše hosti m. hosty. Mogoča, da si redka, pa je v množ. tudi naslednja sklanja: 1. hosté, 2. hostí, 3. hostem, 4. hosti, 5. hosté, 6. hostech, 7. hostmi (cf. vzor kost).

§. 16.

B)

Imenovavnik na: c, č, đ, j, ň, ř, š, t, ž.

Ednina.

I.

1. muž
2. muž-e
3. muž-i, -ovi
4. muž-e
5. muž-i
6. muž-i, -ovi
7. muž-em.

II.

- meč
- meč-e
- meč-i
- meč
- meč-i
- meč-i
- meč-em.

Množina.

1. muži, -ové, (-é)	meč-e, -ové
2. muž-ů, -ův	meč-ů, -ův
3. muž-ům	meč-ům
4. muž-e	meč-e
5. muž-i, -ové	meč-e, -ové
6. muž-ích	meč-ích
7. muž-i.	meč-i.

Vzor I. velja za žive, II. za nežive.

Tako se sklanjajo:

a) moška imena na ozki soglasnik; na *l*, se ve, da samo tista, kjer je *l*, ki se v češčini neloči v ozkega in širokega, namestnik strsl. *лб*, sl. *lj*, kakor *král-e*, *učitel-e*, *kazatel-e*, *uhel* - *uhle*, *Kohle* (*uhel-lu*, *Winkel*), slov. *ogelj* in *ogel*.

b) Pod prešnjim vzorom za to sklanjo zaznamovana.

c) Imena moških oseb na *ce*: *soudce*, *správce*, *strážce*, *škůdce*, *tvůrce*, *vůdce* itd. Tako tudi *rukojmě* sl. *porok*.

V slovenskem rabimo mesto *ce* navadno končnico *nik*: *sodnik*, *stražnik*, *stvarnik*, *vodnik*.

d) Imena *ječmen*, *kámen*, *plamen*, *kmen*, *kořen* in podobna na *en* se pregibajo proti pravilu v ednini časi tudi

po tej sklanji mesto po I.: ječmen-e, kamen-e itd. Ravno tako tudi kotel in popel.

§. 17. Opombe.

1. Gibljivi *e* se izpahuje in v enozložnih ů spreminja v o: oheň - ohně, mládenec - mládence, mudřec (mudrc) ima mudrce, stařec - starce, kůň - koně, nůž - nože, hnůj - hnoje.

Pri imenih na *ec* iz končnice *e* tudi izpade, pa se spredaj spet vdene, ako blagoglasje zahteva: švec - ševce, žnec - žence, koelec - kozelce, jezevec - jezevce, přišlec - přišelce, pastvec - pastevce itd.

2. Déšť slov. dež krači *e* razun tož: deště, dešti.

E d n i n a.

3. Daj. Konečnica *ovi* rabi skoraj samo osebnim imenom stoječim bez pridevka: otec - otcovi, Aleš (sl. Alojzi) - Alešovi; naš Aleš je č. Aleksa.

4. Ostanek starega tož. je: na kůň (m. na koně), n. pr.: sednouti na kůň (m. na koně), sl. sesti na konja.

5. Zvavnik. *e* imajo:

a) imena na *ec* (c se menja v č): Němec - Němče, otec - otče, mládenec - mládenče, milenec - milenče;

b) biřic - biřiče, dědic - dědiče, panic - paniče, strýc - strýče, kněz (sacerdos) - kněže;

c) imena na *ce* imajo zvav. kakor imenov.: o škůdce, zrádce, soudce.

M n o ž i n a.

Im. *ové* služi zlasti enozložnicam in imenom na *ce* in *ec*: králové, strýcové, soudcové, otcové; é pa osebnim imenom na *l* (sl. lj.) izpeljanim iz glagolov: učitelé, kazatelé, hlasatelé itd.

Rodovnik brez ů se najde le še časi po števnikih: osm loket, pár střevíc, pět tisíc.

§. 18. Nepravilnosti.

1. host se najde časi tudi po tej sklanji: host-ě, -i, -ěm.
2. den.

Ednina.

1. den
2. dn-e
3. dn-i, -u
4. den
5. dn-i
6. dni, u, -e
7. dne-m

Množina.

1. dn-i, -ové
2. dn-í, -ů, -ův
3. dn-ům
4. dn-i, -y
5. dn-i, -ové
6. dn-ech
7. dn-i, -y, -ěmi.

Ed. mestn. dne živi samo v zvezi s predlogom *v*: ve dne. V besedi týden sl. teden se lahko sklanjata oba dela, zaime in samostavnik: tého-dne, tému-dni, tém-dni, tým-dnem; tí-dni, tédni, tých-dní, tým-dnům, tých-dnech, tými-dni. Navadno pa ostane zaimek nesklonljiv: týdne, týdni, týdnem itd.

3. kněz (sacerdos) ima poleg pravilne sklanje v množini tudi ime skupno kněží, ki se pregiblje po znamení: kněží, -ím, -ích, -ími, kakor bratři.

4. kůň ima v množ. imen. koně, koni ali pa koňové. V ostalih sklonih gre pravilno po tej sklanji, ali pa kakor kněz i bratr po zgledu E v srednji sklanji.

5. přítel (sl. prijatelj) ima v 1. množ. přátelé, 2. přítel in přátelů, 4. přátele (v starem i přítely), 7. přáteli in přátely. Ravno tako tudi nepřítel.

6. peníz se sklanja pravilno, ako pomenja posamne kose denarne; v pomenu „novci, Geld“ se rabi samo v množini in sicer im. peníze, rod. peněz, daj. penězům, tož. peníze, m. penězích, dr. penězi.

II. Ženska sklanja.

§. 19.

A)

Končnica imenov. *a*.

Ednina	Množina
1. ryb-a	ryb-y
2. ryb-y	ryb
3. ryb-ě, (e)	ryb-ám
4. ryb-u	ryb-y
5. ryb-o	ryb-y
6. ryb-ě, (e)	ryb-ách
7. ryb-ou	ryb-ami.

1. V ed. dajavniku in mestniku *h*, *ch*, *k*, *r* spreminjajo v *z*, *š*, *c*, *ř*: noha - noze, kniha - knize, moucha - mouše, macecha - maceše, řeka - řece, babička - babiče, tetka - tetce, víra - víře, sestra - sestře. Dcera (sl. hči) ima v teh sklonih dceři.

2. Edinji zvavnik zlasti osebnih imen je dostikrat enak imenovavniku: Anka, kmotra, holka in podobna, mesto Anko, kmotro, holko.

3. Dvozložnice konkretnega pomena, ki imajo v deblu (dolgi) *á*, in po njem en sam soglasnik, kračijo ta *á* v sedmem sklonu edinjega in v 2. 3. 6. in 7. sklonu množn. števila: jáma, dráha, kráva, sláma, skála - jamou, jam, jamám, jamách, jamami; drahou, drah itd.

Pri abstraktnih ostane *á* (dolg) in tudi pri tistih konkretnih, ki imajo po *á* dva soglasnika: láska - láskou, váda - vád, brázda - brázdou, lávka - lávek itd.

V istih sklonih se krači *i* v *ě* v besedah *míra*, *víra* in *díra*: měrou, děrou, věrou, měr itd. V besedah *síla*, *žila*, *síra* se menja *i* v ravno teh sklonih v *i*, ker se ni iz *ě* izcimil, tedaj: silou, žilou, sirou, sil, itd. *ou* se znižuje v *u* samo v množnem rodivniku, n. pr.: moucha - much, strouha

- struh, louka - luk. V ostalih imenovanih sklonih se rabi *u* in *ou*: muchou ali pa mouchou, muchám ali pa mouchám itd. To velja pa le o istih dvozložnicah, ki imajo po *ou* en sam soglasnik: hloubkou - hloubek, ne hlubkou, hlubek od hloubka.

4. V množnem rodivniku se vdeva *e*, kjer zahteva blaglasje, n. pr. panna - panen, liška - lišek, hra - her, jehla - jehel, dvojka - dvojek, vojna - vojen. Ne vdeva se, kjer se snide *ct*, *lz*, *mp*, *vz*, *št*, *vd*, *st*, *zd* in *žd*, n. pr.: pocta - poct, lampa - lamp, slza - slz, pravda - pravd.

5. Imena moškega spola na *a* se ravnaajo v ednini tudi po tej sklanji razun dajavnika in mestnika, kjer privzemajo zlasti lastna končnico *ovi*: 1. Hanka, 2. Hanky, 3. Hankovi, 4. Hanku.

V številu množnem se sklanjajo pravilno po zgledu *had*, v 1. in 5. sklonu s končnico: *ové*: vévoda - vevodové, - ů, - ům itd.

Samo imena na *ta* in *sta* imajo lahko v množ. imenovanem in zvavnem vse tri končnice: *ové*, *i* in *é*, n. pr. husita - husitové, husiti in husité; centralista - centralistové, - i in -é. Tako tudi basista, jurista, starosta in dr.

6. Tu so omeniti še samo v množ. številu navadna imena deželá, mest in vasi: Rusy, Prusy, Uhry, Turkey, Francouzy, Bavory itd.; (v pomenu sl. Rusko, Prusko, Ogersko, Turško, Francosko, Bavarsko); Dolany, Rokycany, Klátovy, Benátky itd. primeri sl. Goričane, Poličane, Benetke. Nektera izmed teh imajo dajavnik, mestnik in druživnik po moški sklanji: Uhrům, Uhřích, Uhry; v Turcích, Rusích, Vlaších. Po goltnikih so vendar ženske oblike bolj navadne: Čechám, v Čechách; Benátkám, v Benátkách.

§. 20.

B)

Imenovavnik na *e*, po *b*, *f*, *m*, *p*, *v* in *n*, *d*, *t* na *ě*.

E d n i n a

M n o ž i n a

1. duš-e

duš-e

2. duš-e

duš-í

3. duš-i

duš-ím

4. duš-i

duš-e

5. duš-e

duš-e

6. duš-i

duš-ích

7. duš-í

duš-emi.

Tako se sklanjajo:

a) imena na *ce*, *če*, *še*, *že* in *je*, slov. *ca*, *ča*, *ša*, *ža* in *ja*; *lžíce*, *ovce*, *péče* (sl. *skerb*), *chyše*, *kůže*, *chvoje* itd., sl. *žlica*, *ovca*, *hiša*, *koža*, *hvoja*.

b) na *le*, *ně* in *ře*, sl. *lja*, *nja*, *rja*: *neděle*, *vůle*, *hospodyně*, *bohyně*, *záře*, *večeře*, *bouře*, sl. *nedelja*, *volja*, *gospodinja*, *boginja*, *zarja*, *večerja*, *borja*.

c) na *mě* in *pě*, sl. *mlja*, *plja*: *země*, *krmě*, *koupě*.

d) na *ce* in *ze*, sl. *ča*, *ja*: *svíce*, *píce*, *meze*, *hráze*, *příze* - *sveča*, *piča*, *meja*, *o-graja*, *preja*; *sáze*, *saje*.

Sem se prištevajo tudi krajna imena množna na *ice*: *Litoměřice*, *Budějovice*, *Pardubice*, *Teplice* in enaka, in pa imena vánoce (božič), *hromnice* (svečnica), *velkonoce* (velika noč), *letnice* (Duhovo). Toda krajna imajo dajavnik in druživnik; vánoce, *hromnice*, *velkonoce* in *letnice* pa samo dajavnik večidel le po moški sklanji: *Litoměřic-ům*,-i, *vánoc-ům*, *letnic-ům*, *hromnic-ům*, *velkonoc-ům*.

§. 21. Opombe.

1. Nektera imena *e* v imenovav. lahko odveržejo in preglbljejo se po tem po zgledu C ali D. Rabi se n. pr. *země* in *zem*, *mříže* (mreža) in *mříž*, *stráže* in *stráž*, *věže* (stolp) in *věž*, *pláně* in *plán*, *tíže* in *tíž* itd.

2. Imena na *ice* imajo množ. rod. brez í: lavice - lavic, ulic; Budějovic, letnic, hromnic; tako tudi na *íce*, ki ob enem í kračijo: lžice - lžic, plíce - plic, svíce - svic in svěc.

Tudi besede na *yně* imajo rod. množ. večidel brez í: bohyně, zpěvkyně - bohyň, zpěvkyň; hospodyň poleg hospodyní. To velja tudi o tri- in večzložnih na *le* (sl. lja): košile - košil.

Neděle - neděl m. týden, sicer nedělí. Dvozložne obdržé í, razun míle in chvíle, ki tudi korenov samoglasnik kračite: mil, chvil. Ovce ima ovec in ovčí.

3. V daj. in mestn. množnem končnica *em*, *ech* m. ím, ích po sikavcih in po *l* ni ravno redka: ulicem, houslem; na ulicech, na houslech.

4. Množno ime dvěře (sl. duri) ima 2. dveří, 3. dveřím in dveřům, 6. dveřích, 7. dveř-mi.

§. 22.

C)

Rodovnik na *i* imen. na b, c, č, d, l, m, p, ř, s, t, z.

E d n i n a.

M n o ž i n a.

1. kost

kost-i

2. kost-i

kost-í

3. kost-i

kost-em

4. kost

kost-i

5. kost-i

kost-i

6. kost-i

kost-ech

7. kost-í

kost-mi.

1. Nekteri samostavniki z navedenimi končniki sprejemljejo v rodivniku *e* (ě), in se sklanjajo po tem po D, n. pr.: obec, dlaň, stráň, jabloň, labuť, klec; rod. obce, dlaně itd.

2. česť ima v rod., daj. in mest. cti, tož. česť, druž. ctí.

3. V množnem daj. in mest. se rabi m. *em* in *ech* večkrat po vzoru D *ím* in *ích*: husím, husích.

4. V množ. druživniku je *emi* (ěmi) m. *mi* pravilno tam, kjer si to voši blagoglasje: lež - lžemi, leš - lstěmi, zeď - zděmi itd. Po tom zgledu se pregiblje tudi *děti* množ. od dítě, -ěte.

§. 23.

D)

Rod. na *e* (ě), imenov. na soglasnike: j, š, ž, el, ň, ev, st.

E d n i n a.

M n o ž i n a.

1. dlaň

dlan-ě

2. dlan-ě

dlan-í

3. dlan-i

dlan-ím

4. dlaň

dlan-ě

5. dlan-i

dlan-ě

6. dlan-i

dlan-ích

7. dlan-í

dlan-ěmi.

1. Nekoliko imen z omenjeno končnico ima v rod. *i*, in se pregibljejo po zgledu C: myš-i, veš - vši, lež - lži, rež - rži, obuv, -i.

Máti, máť se sklanja tako le:

E d n i n a.

M n o ž i n a.

1. máti

mateře

2. mateře

mateří

3. mateři

mateřím

4. máteř

mateře

5. máti

mateře

6. mateři

mateřích

7. mateři

mateřmi.

Od dci (hči) se je iz pervonte sklanje ohranil samo daj. in mestn. dceři, vsi drugi skloni se obrazijó od dcera po zgledu ryba, kakor se navadno rabi tudi matka m. máti, máť.

§. 24.

III. Srednja sklanja.

A)

E d n i n a.

M n o ž i n a.

1. slov-o	slov-a
2. slov-a	slov
3. slov-u	slov-ům
4. slov-o	slov-a
5. slov-o	slova
6. slov-ě	slov-ích
7. slov-em	slov-y.

Po tem zgledu gredo:

a) vsa imena srednjega spola na *o*.

b) imena množna na *a*: kamna (sl. peč), játra (tudi žensk. jatry), vrata, ústa, ňadra, prsa itd.

c) imena moških oseb na *o* : Hromádko, Slunečko, o kterih pa velja ravno to, kar o moških na *a*, t. j. ed. daj. in mest. imajo na -ovi in v množini gredo pravilno po zgledu had: Hromádkovi, Hromádkové -ův itd.

§. 25. Opombe.

1. V imenu léto se krači *ě* v rod. daj. mestn. in druž. množnega števila: léta, let, letům, letech, lety.

2. V ed. mestn. je po goltnikih sploh navaden *u* : v uchu, oku, ve vojsku, v jhu (jarmu). — Redko je slišati: v rouše, bříše, mléce od imenov. roucho, břicho, mléko. — Še redkeje se menja *s*ko v ště in cko v čtě: vojsko, ve vojště, Polsko - v Polště.

Po *r* se nahaja *u* in *e*: v jezeru, péru, vědru in v jezeře, péře, vědře.

Po ostalih soglasnikih je *ě* (po *l*, *s* in *z* pa *e*) bolj navaden kakor *u*. Vendar se pravi vselej le: po ránu (za rána), po stu, ve jménu, v druhém, třetím kolenu (v pomenu im 2. 3. Verwandschaftsgrade, sicer v koleně).

3. v rod. množ. se vdeva *e*, kjer ga je potreba: dno den, vědro - věder, sto - set, sklo - skel, jablko - jablek itd.

4. V množ. mestn. stoji po *h*, *ch*, *k* končnica *ách*, po *d*, *t*, *n* in *l* in tudi po družih pa *ech* m. *ích*: v okách, uchách, vojskách, jhách, jezerách; kamnech, městech, stádech. Najde se pa časi *ách* tudi po ostalih soglasnikih, zlasti po *n* in *l*.

§. 26.

B)

Jmena na *e* (*ě*).

Ednina.

Množina

1. pol-e

pol-e

2. pol-e

pol-í

3. pol-i

pol-ím

4. pol-e

pol-e

5. pol-e

pol-e

6. pol-i

pol-ích

7. pol-em

pol-i.

Kakor pri vzorih *muž*, *meč* in *duše*, je tudi tu veliko več preglasuje, kakor v slovenskem.

Besede tri- in večzložne imajo množni rodivnik brez *í*: bojiště - bojišť, strniště - strnišť itd., vejce ima vajec brez preglasnje.

V mestniku se najde poleg *ích* tudi *ech*: na lícech, na plecech; poledne ima polednách po predlogu *o*.

§. 27.

C)

Ednina.

Množina.

1. sím-ě

sem-e-na

2. sem-e-ne

sem-e-n

3. sem-e-ni

sem-e-n-ům

4. sím-ě

sem-e-na

5. sím-ě

sem-e-na

6. sem-e-n-i

sem-e-n-ech

7. sem-e-n-em

sem-e-ny.

Tako se sklanjajo imena na mě (strsl. **ma**):

břímě, písmě, plémě, rámě, témě (týmě), výmě (vémě), slémě. Toda poleg teh so v češ. že navadne oblike na *eno*: břemeno, písmeno, plemeno, rameno, semeno, temeno, vemeno v sklanjavi pravilno po zgledu slovo. Mesto našega imena se rabi v češ. samo jméno. Enako je skovala češ. tudi nepravilne besede: koleso, sloveso, těleso m. kolo - kolesa, slovo - slovesa, tělo - tělesa.

1. V sklonih, ki se neglasé kakor imenovavnik, se krajijo dolgi samoglasniki v kratke.

2. Sl. nebo je v českem nebe v ednini pravilno po pole, v množini pa nebesa, nebes, nebes-ům, nebes-ích, nebesy.

§. 28.

D)

Ednina.

Množina.

1. holoub-ě	holoub-ata
2. holoub-ěte	holoub-at
3. holoub-ěti	holoub-atům
4. holoub-ě	holoub-ata
5. holoub-ě	holoub-ata
6. holoub-ěti	holoub-atech
7. holoub-ětem	holoub-aty.

Tako se sklanjajo imena mladih živali in družih bitij, kterim v odvisnih sklonih *t* oživi. V ednini so končnice iste, kakor pri „pole,“ v množini pa po zgledu slovo.

1. *a* v končnicah množnih je namestnik strsl. **a** (cf. §. 1. VII.)

2. Pri imenih hrabě (grof) in kníže (knez) je rodivnik tudi zastopnik toživnika, kakor pri vseh živih moškega spola.

3. V vsakdanjem govoru se v ednini tudi vejce (sl. jajce), imena na *iště* (sl. išče) pa tudi v množini sklanjajo po tem vzoru: vejce-te, vejce-ti, vejce-tem; ohniště-te, -ti, -tem; ohništ-ata, -at, -atům, -atech, atd.

4. Dítě, dítěte ima v množini děti (po zgledu kost), ali pa dítky (po zgledu ryba).

§. 29.

E)

Imena na í (iz ie, ije).

E d n i n a.

M n o ž i n a.

1. znamen-í

znamen-í

2. znamen-í

znamen-í

3. znamen-í

znamen-ím

4. znamen-í

znamen-í

5. znamen-í

znamen-í

6. znamen-í

znamen-ích

7. znamen-ím

znamen-ími.

ia se je preglasilo v ie in v ii, oboje pa stopilo v í.

Po tem sklanjalu gredo:

a) imena skupna, na pr.: kamení, peří, listí, kvítí; slov. kamenje, perje, listje, cvetje; abstraktna izpeljana iz prilogov: zdraví, štěstí in vsi glagolniki na *ní* in *tí*, sl. nje, tje: velení, umění, spaní, psaní, početí, pití itd.

b) imena moškega spola: září (september), pondělí, polední, poslednja sta tudi lahko srednjega spola, m. pondělek, in nepravilna v množini: bratří, kněží, deloma tudi koní; — dalje imena Jiří (iz Georgius), Jiljí (iz Aegidius) in Brykcí (iz Fabricius) — pa le takrat ako stoje s prilastkom: obraz svatého Jiří. Brez prilastka se sklanjajo kakor prilogi.

c) imena ženskega spola na í: paní, Maří, lodí, biblí, pradlí, švadlí, maceší itd. in druga na *í* iz latinskega tio, io: addicí, obligací, divisí.

Pri poslednjih se vendar zdaj raje rabi končnica *e* in sklanjajo se po zgledu duše: addice, obligace, divise.

Samostavniki ženskega spola po tem vzoru imajo v ed. druživniku *í* m. *ím*.

Tujke na *um*: lili^{um}, evangelium itd. se v ednini ne pregibljejo, v množ. imajo imen. tož. in zvavn. na *a*: evangelia, ostale sklone pa po zgledu duše: lilií, liliím.

§. 30. Ostanke dvojine in raba druživnika.

Dvojno število so ohranile samo besede: ruka - ruce, oko - oči, ucho - uši in v nekterih sklonih tudi: noha, koleno, rameno (sl. rama), rty (ustnici) in prsa. In še pri teh so končnice pokvarjene in nepravilne, kakor kaže sledeči pregled.

O k o, u c h o.

J.	} oči	R.	} očí	D.	} očím	M.	} očích	Dr.	} očima
T.									
Z.		} uši		} uší		} uším		} uších	

R u k a, n o h a, k o l e n o, r a m e n o, r t y, p r s a.

J.	} ruce	R.	} rukou nohou kolenou ramenou rtou prsou	D.	} rukoum nohoum kolenoum ramenoum rtoum prsoum	Dr.	} rukama nohama kolenoma ramenoma rtoma prsoma.
T.							
Z.							

Nam Slovencem je druživnik (orodnik) ali instrumental brez predloga prišel v zgubo, Čehom pa se je ohranil. Pomenja pa:

a) sredstvo ali orodje, katero se rabi, da se kaj doseže: Železo železem se ostří. Milost boží bez přestání štítem svým dobrého chrání. Oheň ohněm neuhasíš, ani olejem. Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou, srdce ohněm — a dobřeť bude itd.

b) mesto ali čas kacega djanja: Šel zahradou. Běžel lesem. Chodil světem. Časem vše přijde itd.

c) ozir ali primerjavo: Letěl orlem. Jsa rodem Moravan, jsem národem Čech. V službě nauky jak duchem, tak i povoláním svým stojíme. Spanilý a krásný tělem bez umění co jest? Jak jste různí srdcem, myslí, umem, náhledem!

d) vzrok ali nagibek: Hladem a žízni život mře. Bolestí se třese. Žalostí omdlivá. Myšlénka myšlénkou umírá. Svorností malé věci vyrostají, nesvorností se rozpadají.

e) v druživniku stojí večkrat tudi imenski dopovedek: Proč nejsem vlkem nebo liškou, proč právě drobnou myškou? Buď v světě poutníkem a hostem. I já synem Slávy sluji. Bázeň boží počátkem moudrosti se nazývá. Nechci pánem zlata ani králem býti itd.

§. 31.

Najnavadniša manjšavna obrazila so

1. moških imen:

áček pán - panáček, syn - synáček.

ek, eček: děd - dědek - dědeček, zvon - zvonek - zvoneček, kus - kousek - kouseček, dům - domek - domeček itd.

S tema obraziloma se manjša v českem naj več samostavnikov.

ík, íček: kůň - koník - koníček, osel - oslík - oslíček, nůž - nožík - nožíček, kůl - kolík - kolíček, muž - mužík - mužíček. Tako se zmanjšujejo naj večkrat imena na: *et, r, ař* in *ář*: písař - písařík - písaříček itd.

ec: zvon - zvonec, mlýn - mlýnec itd. To obrazilo v slovenščini tako pogostem, je v českem bolj redko.

oušek: děd - dědoušek, bratr - bratroušek.

2. ženskih imen:

ka, ička, ečka, inka: panna - panenka, slečna - slečinka; sestra - sestrička, duše - dušička, brázda - brázdká - brázdečka. Naj večkrat se rabi končnica *ička*.

ice: je zastarela: voda - vodice, větev - větvice sl. vodica, vejica.

3. srednjih imen :

ko, ečko, ičko, ičko : ucho - ouško, kolo - kolečko, hnízdo - hnízdečko, slovo - slovíčko, pole - políčko. Imena na *i* sprejemajo končnico *ičko* : psaní - psaníčko, kamení - kameníčko. Ako stojita pred *ko* dva soglasnika, se vklada *é* med nju : jídlo - jídelko, sukno - sukénko, slunce - slunéčko itd. Končnici *adlo* in *idlo* odpahujete *l* : klekadlo - klekádko, pravidlo - právídko.

átko : To obrazilo rabi imenom mladih, živih bitij : dítě - dětátko, jehně - jehňátko, děvče - děvčátko.

Obrazilo *ík* pomenja kaj menj važnega ali celo zaničljivega : písářík.

Vekšavna obrazila so v českem kaj redka, služi v ta namen skorej samo *isko* : chlap - chlapisko, nůž - nožísko, babisko.

§. 32.

Predlogi *do, na, po, při, pro, u* in *za* se v sestavi s samostavnikom pogostem daljšajo v *dů, ná, pů, při, prů, ú* in *zá*, zlasti tam, kjer se veže predlog z enozložnim korenem ali glagolskim deblom, ali pa je cela sestava abstraktnega pomena. N. pr. : dů-kaz, důvod, dů-věra, dů-stojnost, dů-chod, dů-ležitost, dů-mnění ; ná-pis, ná-vod, ná-sílí, ná-rod, ná-hled, ná-klad ; pů-vod, způ-sob, pů-vab ; příchod, pří-klad, pří-měří, pří-saha, pří-jem, pří-stav ; prů-hled, prů-chod, prů-kop ; ú-dolí, ú-mysl, ú-řad, ú-skok, ú-vod ; zá-bava, zá-liv, zá-pad itd.

B. Pridevnik (přídavné jméno).

§. 33.

Pridevniki ali prilogi se ločijo na določne ali izvestne in nedoločne ali neizvestne.

Določni imajo dvojno končnico :

1. *ý, á, é* : nový, nová, nové sl. novi, nova, novo ;

2. *í* za vse tri spole: boží dům, boží ruka, boží království sl. božji dom, božja roka, božje kraljestvo.

Pridevna imena neizvestna končajo se za moški spol na soglasnik, za ženski na *a* in na *o* za srednji:

1. -, *a*, *o*: zdráv, zdráv-a, zdráv-o.

2. Svojivna na -*ův*, -*ova*, -*ovo* in -*in*, -*ina*, -*ino*: bratr-*ův*, bratrova, bratrovo; sestřin, sestřina, sestřino sl. bratov, sestrin.

§. 34.

A)

Sklanja pridevnih imen z določno končnico

I. na -*ý*, -*á*, -*é*.

Ednina.

M.	Ž.	S.
J. nov- <i>ý</i>	nov- <i>á</i>	nov- <i>é</i>
R. nov- <i>ého</i>	nov- <i>é</i>	nov- <i>ého</i>
D. nov- <i>ému</i>	nov- <i>é</i>	nov- <i>ému</i>
T. nov- <i>ého</i> , - <i>ý</i>	nov- <i>ou</i>	nov- <i>é</i>
M. nov- <i>ém</i>	nov- <i>é</i>	nov- <i>ém</i>
D. nov- <i>ým</i>	nov- <i>ou</i>	nov- <i>ým</i> .

Množina.

J. nov- <i>í</i> , - <i>é</i>	nov- <i>é</i>	nov- <i>á</i>
R. nov- <i>ých</i>	nov- <i>ých</i>	nov- <i>ých</i>
D. nov- <i>ým</i>	nov- <i>ým</i>	nov- <i>ým</i>
T. nov- <i>é</i>	nov- <i>é</i>	nov- <i>á</i>
M. nov- <i>ých</i>	nov- <i>ých</i>	nov- <i>ých</i>
D. nov- <i>ými</i>	nov- <i>ými</i>	nov- <i>ými</i> .

Tako se sklanjajo a) vsi prilogi na *ý*, *á*, *é*. b) samostavniki s to končnico: imena lastna, zlasti oseb in krajev: Palacký, Čelakovský, Jablonský; Němcová, Blatná, Hluboká, Vysoká itd., dalje občna kakor: ponocný, vrátný, zlatý, úterý (torek), hospodský; kupcová, správcová (žena); mostné (mostnina), přívozné (voznina), vstupné, vchodné (vstopnina), dobré, zlé itd.

§. 35. Opombe.

1. Dolge samoglasnike opravičuje zveza nedoločne oblike s kazavnim zaimkom (ji, ja, je).

2. Zvavnik je pri prilogih povsod iz zpuščen, ker je v obéh številih popolnoma enak imenovavniku.

3. Prostonarodni govor navadno razpušča *ý* v *ej* razun ed. druž., in *é* v žen. rod. daj. in mestniku v *ej*: nový - novej, nových - novech itd.

4. V množnem imenov. in zvavniku privzemajo prilogi sklenjeni z moškimi imeni živih bitij končnico *í*, pri neživih *é*: milí přátelé, temné lesy, le pri neživih samostavnikih s končnico *ové* se rabi prilog tudi z *í*; n. pr. dobří skutkové, ne dobré skutkové.

Pred tem *í* se spreminja *h* v *z*, *ch* v *š*, *k* v *c*, *r* v *ř*, *ck* v *čť* in *sk* v *šť*: mnozí páni, tiší žáci, velicí ptáci, chrabří vojáci, dobří bratři, katoličtí křesťané, slovanští národové.

5. V druž. se je ohranila še dvojina pri §. 30 omenjenih samostavnikih: slzavýma očima, silnýma rukama. Pesniki jo imajo tudi pri družih imenih.

§. 36.

Zastran priložnega obrazila *ský*, *ská*, *ské* moramo opomniti, da se soglasniki pred *ský* menjajo sploh kakor v slovenskem, da se pa samo *č-s*; *c-s* in *t-s* topí v *c*; *s-s* in dostikrat tudi *š-s* pa v *s*: Na pr. katoličský m. katolič-ský, mohucký m. mohuč-ský od Mohuč (Mainz), mělnický m. mělnič-ský od Melník; německý m. němec-ský, hradecský m. hradeč-ský, český m. češ-ský od Čechy, vlaský m. vlaš-ský od Vlach; sas-ký m. sas-ský od Sas, nebeský m. nebes-ský; toda bož-ský, praž-ský, kněž-ský itd.

Ravno tako se ravna tudi pred samostavnikovima obraziloma *stvo* in *ství* (iz *stvi*je). Primeri: bohactvo od bohatý, dědictví od dědic, ptactvo od pták; množstvo od mnohý, mnišstvo od mnich, kněžstvo od kněz itd.

§. 37.

II. Imenov. na *í* za vse tri spole.

E d n i n a.

M.	Ž.	Sr.
I. bož-í	bož-í	bož-í
R. bož-ího	bož-í	bož-ího
D. bož-ímu	bož-í	bož-ímu
T. bož-ího, -í	bož-í	bož-í
M. bož-ím	bož-í	bož-ím
Dr. bož-ím.	bož-í.	bož-ím.

M n o ž i n a.

M., Ž. in Sr.

- I. bož-í
- R. bož-ích
- D. bož-ím
- T. bož-í
- M. bož-ích
- Dr. bož-ími.

(ia se je preglasilo v ie in iu v ii, po tem pa ie in ii skerčilo v *í*.)

Po tem zgledu gredo:

1. Pridevna imena na *í*: člověčí, dnešní, domácí itd.

2. po obliki pridevna, po pomenu samostavna imena na *í*: bližní, pěší (pěšec), krejčí (krojač), příchozí (advena), rukojmí (porok), správčí (oskerbník) in dr. Tako tudi Brikcí, Jiljí in Jiří, ako stojé brez prilastka; s prilastkom se sklanjajo po znamení: obraz svatého Jiří, o svatém Jiljí.

3. Lastna imena na *í* in *y*, na pr.: Antonelli, Nádasdy — Antonelli-ho, Nádasdy-ho.

§. 38.

Prilogi na *í* se izpeljujejo zlasti iz samostavnih imen živih bitij, posebno živali. Dolgi samoglasnik *v* deblu se krači, gibljivi *e* na konci izpahuje, izmed soglasnikov pa se

1) goltniki spreminjajo v šumevce: člověk - člověčí, vlk - vlčí, pták - ptačí, pastucha - pastuší, moucha - muší, Bůh - boží itd. ;

2) *c* v *č*: vrabec - vrabčí, ovce - ovčí, zajíc - zaječí, slepice - slepičí;

3) *d* se razpustí v *z* samo v hovězí (govejí) od hovado; *t* v *c* pri imenih sred. spola na *e* in *ě* m. et in *ět*: jehněc-í, hraběc-í, knížec-í, telec-í, kuřec-í.

Tako tudi pri izpeljevanji iz glagolskih nedoločnikov n. pr.: honiti - honicí, křtiti - křticí, viseti - visecí, voliti - volicí, bítí - bicí, křesati - křesací, psátí - psací itd. Ločiti pa je treba priloge te verste od onih, ki so izpeljani iz narečaje v n. pr.: nesoucí, pijící, milovavší itd.

4) *d* in *t*, *n* in *r* se ožijo ali omehčujejo: had - hadí, medvěd - medvědí, labuť - labutí, srna - srní, kura - kuří, výr - vyří.

Ostali soglasniki ostanejo nespremenjeni: holub - holubí, lev - lví, pes - psí, myš - myší, koza - kozí, ryba - rybí.

§. 39.

Posebno priljubila se je češčini končnica *ní* = *nji*, *a*, *e*, in prav dostikrat jo ima m. sl. *ni*, *na*, *no*, n. pr.: Církevní, dlužní, dvorní, hlavní, jižní, lesní, letní, místní, národní, přírodní, soudní, školní, úřední, ústavní, větrní itd.

§. 40.

B)

Sklanja prilogov neizvestnih.

I. Svojivni na -ův, -ova, -ovo in -in, -ina, -ino.

E d n i n a.

M.	Ž.	S.
I. bratr-ův	bratrov-a	bratrov-o
R. bratrov-a	bratrov-y	bratrov-a
D. bratrov-u	bratrov-ě	bratrov-u
T. bratrov-a, bratr-ův	bratrov-u	bratrov-o
M. bratrov-ě	bratrov-ě	bratrov-ě
Dr. bratrov-ým.	bratrov-ou	bratrov-ým.

M n o ž i n a.

I. bratrov-i, -y	bratrov-y	bratrov-a
R. bratrov-ých	bratrov-ých	bratrov-ých
D. bratrov-ým	bratrov-ým	bratrov-ým
T. bratrov-y	bratrov-y	bratrov-a
M. bratrov-ých	bratrov-ých	bratrov-ých
Dr. bratrov-ými.	bratrov-ými.	bratrov-ými.

1. Podani zgled kaže, da se je pri tej versti prilogov ohranilo še nekoliko stare, imenske sklanje; le nekteri skloni, namreč ed. dr. in mn. rod., daj., mest. in druž. so izposojeni od zložene sklanje lastne določnim, ktere se pa vendar narod navadno tudi v družih sklonih derži razun imen., tož., obeh števil sklanjaje bratrov-ého, -ému, -ém; sestř-in, -ého i t. d.

2. Pred končnico *in* se spreminja *h* v *ž*, *ch* v *š*, *k* in *c* v *č*, *r* v *ř*: matka - matčín, dcera - dceřin, macecha - macešin, služebnice - služebničín.

3. Namesti svojivnih prilogov na *ův* se rabi večkrat, toda samo pri rodbinskih imenih nepremeljiva samostavnikova končnica *ovic*, ki je prav za prav množni rod. n. pr.: dcera mlynářovic, sl. hči mlinarjeva, dítě zahradníkovíc — vertnarjevo dete itd.

4. Omeniti je treba še besede páně - domini, Dei, staro, svojivno-pridavno ime, zdaj pa nesklonljivo: dům Páně, na slovo Páně, modlitby Páně; sl.: hiša Gospodova, na besedo Gospodovo, molitve Gospodove.

§. 41.

II. Velika večina českih pridevnikov, ako deležnikov glagolskih na *l* in *n* ne šteješ, ima samo določno obliko, k se rabi, se ve da tudi tam, kjer bi imela stati nedoločna.

Razun deležij imajo nedoločno obliko največ taki priologi, ki se v izvestni obliki končajo na *ný*, *vý* in *ivý*:
mocný - mocen, rovný - roven, vděčný - vděčen, pilný - pilen, smutný - smuten; pravý - práv, mrtvý - mrtev, čerstvý - čerstev, živý - živ itd.

Tako tudi mlád, vesel, prost, nah, mil, bohat, bos, stár, syt, čist in še nekaj drugih.

Pregibljejo pa se ti priologi razun imenov. in tož. obeh števil in ed. daj. mošk. spola pravilno po zgledu nový. Toda tudi tož. in daj. sta po imenski sklanji redka. Tož. le v latinizmih, kakor so: vidíte mě zdráva, ji šťastnu, kakor sl. vidite me zdravega, njo srečno; daj. pa, ako se pridevnik nanaša na kak drug dajavnik, zdaj le še pri nelze (non licet) in není možná (ni mogoče): mně nelze býti veselu. Mně není možná živu býti.

§. 42.

Ostanki imenske sklanje prilogove se nahajajo pri pri-slovih, zlasti s predlogi:

1. Rodivnik: do cela, do čista, do naha, do zajista, zhola, zhusta, zřídka, z daleka, za živa, od jakživa, ode dávna, od malička, z blízka, bez mála, znova, z hluboka, do-čista, docela itd.

2. Mestnik: v cele, v nově, na hotově, na krátce, na mnoze, na mále. — Dalje za predlogom *po*: po česku, po rusku, po slovensku, po tichu, po malu.

3. Druživnik: před nedávnem, mnohem, málem itd.

§. 43. Stopnjevanje prilogov (Stupňování).

Primerna ali sodnja stopnja se obrazi *a)* še se korenu pridene končnica *ší*, ki velja za vse tri spole. Konec *ký*, *eký*, *oký* se pred to pripono izpahuje, *ch* in *s* spreminja v *š*, *h* in *z* pa v *ž* in dolgi samoglasnik v deblu se krači. Privzemajo pa to končnico naj več taki prilogi, katerim se koren konča na *d*, *h*, *ch* in pa taki, ki konec *ký*, *eký*, *oký* odpahujejo:

blah-ý - blaž-ší	ten-ký - ten-ší
drah-ý - draž-ší	krot-ký - krot-ší
tich-ý - tiš-ší	krát-ký - krat-ší
plach-ý - plaš-ší	níz-ký - niž-ší
hluch-ý - hluš-ší	úz-ký - už-ší
star-ý - star-ší	dal-eký - dal-ší
bled-ý - bled-ší	vys-oký - vyš-ší
pust-ý - pust-ší	šir-oký - šir-ší
bohat-ý - bohat-ší	blíz-ký - bliž-ší
těž-ký - těžší	hlub-oký - hlub-ší.

Sodnja stopnja se lika *b)* še se prilogovi snovi pritakne *ější* (po ozkih in *l*, *s*, *z* -ejší) za vse tri spole. Ta končnica je bolj pri ljubljena, kakor *ší*, zlasti pa, ako se snov konča na *b*, *m*, *p*, *v*, *n*, *l*, *t*.

lib-ý - lib-ější	milý - mil-ejší,
pěkn-ý - pěkn-ější	jasn-ý - jasn-ější
slab-ý - slab-ější	vesel-ý - vesel-ejší
zdrav-ý - zdrav-ější	pln-ý - pln-ější.

Svatý ima světější in bílý - bělejší.

Goltniki prehajajo v šumevce, *r* v *ř*, *sk* in *ck* v *šť* in *čť*:

plach-ý - plaš-ejší	pansk-ý - panšt-ější
lidsk-ý - lidšt-ejší	otrock-ý - otročť-ejší
bodry - bodř-ejší	ostr-ý - ostrě-ejší itd.

§. 44.

Nekteri prilogi na *ky* so privzeli končnico *eji*, ki pa se je stopila v *í*, in ker se je *k* pred *eji* spremenil v *č*, se je izvila končnica *čí*.

To pa samo pri naslednjih :

hebky - hebčí	mělký - mělčí
hezký - hezčí	prudký - prudčí
hořký - hořčí	tenký - tenčí
křehký - křehčí	trpký - trpčí
lehký - lehčí	vlhký - vlhčí.
měkký - měkčí	

Poleg *čí* se nahaja pri teh prilogih tudi menj pravilna oblika na *čejší*: hebčejší, hezčejší, lehčejší itd.

§. 45.

Presežna stopnja se obrazi :

1. Če se sodnji stopnji spredaj pridene besedica *nej* (preglašeno iz naj), ki pa se v češč. tudi v pisavi vselej sklepa s prilogom v eno besedo: nejdražší, nejtenší, nejmilejší, nejmladší, nejlehčí itd.

2. Se opisuje s prislovi: arci-, pře-, pra-, daleko, tuze, nad míru, velice, velmi, výborně, hodně, náramně in enacimi: arciskoupý (erzkarg), daleko větší, tuze rozumný, nad míru bohatý, prastarý, náramně veliký, tuze daleký, velmi tvrdý itd.

Nepravilno se stopnjujejo :

dlouhý - delší, nejdelší,

dobrý - lepší, nejlepší,

malý - menší, nejmenší,

veliký - větší, největší,

zlý - horší, nejhorší.

Poleg větší najdeš pisano tudi věčší.

§. 46.

Manjšavnih obrazil prilogov je v češčini četvero: *ičký, inký, oučký* in *ounký*.

malý - maličký, malinký, maloučký, malounký,

mladý - mladičký, mladinký, mladounký,

slabý - slaboučký, slabounký,

tichý - tichoučký, tichounký,

starý - staříčký,

lehký, lehoučký, lehounký,

krátký - kraťoučký, kraťounký, kratičký, kratinký itd.

Enako se zmanjšujejo tudi prislovi, na pr.: nyní - nyníčko, brzy - brzičko, hned - hnedle - hnedličko - hnedlinko, málo - maličko, malounko, maloučko.

C. Števniki (číslovky).

§. 47.

Števniki ali brojniki so:

I. Določni (určité): jeden, dva, deset, sto itd.

II. Nedoločni (neurčité): málo, mnoho, několik itd.

I. Določni števniki

se dele:

A. V glavne (základní): jeden, dva, deset

B. Verstivne (řadové): první, druhý, desátý . . .

C. Ločivne (druhové): dvojí, trojí, desaterý . . .

Ostali določni števniki so sestavljeni iz teh in družih besedi.

I. G l a v n í.

1 jeden

5 pět

9 devět

2 dva

6 šest

10 deset

3 tři

7 sedm

11 jedenáct

4 čtyři

8 osm

12 dvanáct

13	třináct	70	sedmdesát
14	čtrnáct	80	osmdesát
15	patnáct	90	devadesát
16	šestnáct	100	sto
17	sedmnáct	101	sto jeden
18	osmnáct	200	dvě stě
19	devatenáct	300	tři sta
20	dvacet	400	čtyři sta
21	dvacet jeden	500	pět set
22	dvacet dva	600	šest set
30	třicet	1000	tisíc
40	čtyřicet	2000	dva tisíce
50	padesát	5000	pět tisíc
60	šedesát	1000000	milion.

1. Med *dm* in *sm* v *sedm* in *osm* se vdeva v govoru *u*: sedum, osum, sl. sedem, osem.

2. Brojniki od 11 do 19 so zloženi kakor v slov.: jedenáct iz jeden na deset; v poslednjem sta samoglasnika izpadla in *ds* se je stopil v *c*; tako se je rodila zveza *ct* m. sl. *jst*. Za odmeno pa se *a* povzdiguje v *á*. Enaka prememba se je godila v dvacet, třicet, čtyřicet.

Razun tega se v pět in devět samoglasnik *ě* m. strsl, a zamenjuje z *a* in po poslednjem se še prideva *e*: patnáct, devatenáct.

Desát v padesát, šedesát itd. je enaki množ. rod. kakor kořán; cf. §. 15.

3. Od 21—29 se šteje tudi po starodavnem: jedenmécitma, dvamecítma, třimecítma itd. zloženo iz jeden -mezi-desítma, dva -mezi- desítma Desítma je druživnik dvojnega števila zavolj predloga mezi, sl. med.

§. 48.

Pervi štirje števniki imajo svojo posebno sklanjo.

1. Jeden, jedna, jedno se pregiblje ravno tako, kakor zaima ten, ta, to.

2. Dva, dvě pa tako-le:

M.	Ž. in Sr.
I. dva (dvá)	dvě
R. dvou	dvou
D. dvěma (dvoum)	dvěma (dvoum)
T. dva	dvě
M. dvou	dvou
Dr. dvěma	dvěma

3. Tři, čtyři:

Za vse tri spole:

I. tři (tří)	čtyři, čtyry (čtyří)
R. tří	čtyř (čtyr)
D. třem	čtyřem (čtyrem)
T. tři	čtyři (čtyry)
M. třech	čtyřech (čtyrech)
Dr. třemi	čtyřmi (čtyrmi).

Kakor dva se sklanja tudi oba (obá) in oba dva ali obadva, rod. obou dvou, oboudvou.

Dvá, obá in ravno tako tři, čtyři se stavi pri posebnem povdarku k imenom živih bitij: dvě, obá mužové, tři, čtyři vůdcové. Sicer se rabi dva, oba, tři, čtyři in čtyry.

4. Pět in vsi viši števci do devadesát so v imenovanstvu in tož. pravi samostavniki, v vseh ostalih sklonih imajo končnico *i*; malokdaj se opušča sklanjatev: Lid šesti krajin, s osmi muži, král jel se šesti koni, do sedmi hodin budete tam. — Devět in deset imata v 2. 3. 6. in 7. sklonu devíti in desíti: po devíti měsících se navrátím; ravno tako dvacet - dvacíti, třicet - třicíti in čtyřicet - čtyřicíti, pa tudi dvaceti, třiceti, čtyřiceti.

5. Sto in tisíc se sklanjata ko samostavnika po vzorih slovo in meč. Od sto so ohranili Čehi tudi 1. in 4. sklon dvojnega števila pri številki dvě: dvě stě. Množina: sta, set,

stům itd. Tisíc pa se tudi lahko pregiblje kakor pět; večkrat pa tudi ostaneta oba, sto in tisíc, nesklonljiva kakor v slovenskem.

§. 49.

Verstivni.

1. první	21. dvacátý první
2. druhý	22. dvacátý druhý
3. třetí	30. třicátý
4. čtvrtý	40. čtyřicátý
5. pátý	50. padesátý
6. šestý	60. šedesátý
7. sedmý	70. sedmdesátý
8. osmý	80. osmdesátý
9. devátý	90. devadesátý
10. desátý	100. stý
11. jedenáctý	101. stý první
12. dvanáctý	200. dvoustý
13. třináctý	300. třístý
14. čtrnáctý	400. čtyrstý
15. patnáctý	500. pětistý
16. šestnáctý	600. šestistý
17. sedmnáctý	1000. tisící
18. osmnáctý	2000. dvoutisící
19. devatenáctý	3000. třítisící
20. dvacátý	1000000. milionný.

Od. 21—29, 31—39 itd. sta navadno oba člena verstivna: dvacátý druhý, redko jeden, dva a dvacátý.

2. Staro imensko sklonjevanje verstivnih števnikov po vzoru pridevnih imen nedoločnih (bratrův) se je ohranilo pri števnikih od čtvrtý naprej samo v rod. moškem in sred. na *a*, in daj. in mest. ravno tega spola in števila na *u* v zvezi z besedico půl: do půl šesta, k půl šestu, po půl šestu.

3. Půl je prav za prav samostavnik in samo kot im. in tož. tirja drugi sklon razdeljene reči in tudi števnik: Půl

páta korce žita se prodalo. Půl čtvrtá vědra vína vypili. V ostalih sklonih se ravna števnik po sklonu, v kterem stoji razdvojena reč razun druživnika, ki se pri števniku name-
stuje z rodivnikom: do půl šesta korce jablek shnilo. Půl
stu ovcím dej jísti. V půl osmu měsíci má se vrátiti. S půl
dvanáctá grošem nebyl spokojen.

O ženskem spolu in pri onih na í tudi o moškem in
srednjem ne velja to, kar je pod 2. in 3. povedano: do půl
druhé hodiny, po půl šesté hodině, s půl druhou librou, půl
třetího korce.

§. 50.

C)

L o č i v n i.

1. jednáký	21. jeden a dvacaterý
2. dvojí	22. dva a dvacaterý
3. trojí	30. třicaterý
4. čtverý	40. čtyřicaterý
5. paterý	50. padesaterý
6. šestерý	60. šedesaterý
7. sedmerý	70. sedmdesaterý
8. osmerý	80. osmdesaterý
9. devaterý	90. devadesaterý
10. desaterý	100. sterý
11. jedenácerý	101. sto jednáký
12. dvanácerý	200. dvoustерý
13. třinácerý	300. třístерý
14. čtrnácerý	400. čtyrstерý
15. patnácerý	500. pětistерý
16. šestnácerý	600. šestistерý
17. sedmnácerý	1000. tisícерý
18. osmnácerý	2000. dvoutisícерý
19. devatenácerý	5000. pětitisícерý
20. dvacaterý	1,000.000 milionерý.

1. Zaimenskih in imenskih oblik je malo :

a) m. ed. im. in tož. v dvůj, obůj in trůj.

b) žens. tož. troji (cf. moji), čtveru (rybu).

c) im. in tož. mn.: čtvery, pateru, šestery itd.

Toda tudi pri teh oblikah, zlasti onih pod c so že bolj navadne oblike po zloženju sklanj.

2. V srednjem spolu se dvoje, oboje, troje lahko skerči v dvě, obé, tré - rabi se kakor v slov. m. glavnih dvě (dvoje) lidí umřelo. Ostali skloni po zgledu mé (od můj) so redki: dvěho, dvěmu itd. V srednjem spolu imajo števniki čtvero, patero itd. ako nadomeščujejo glavne, vse sklone razun druž. po zgledu „slovo“ in množni rodivnik za seboj: o šesteru mužů mluvil, ke čtveru měst, z desatera božích přikázání jedno přestoupil.

Mesto druživnika stoji imenovavnik: se čtvero sestrami.

Ako pa se rabijo v ločivnem pomenu, imajo samostavniki sred. spola pri sebi in se ravnaajo gledé sklona po njem: v pateru vině.

§. 51.

1. Množivni števci so vsi sestavljeni in sicer mimo jednoduchý (simplex), sto-násobný a tisíc-násobný je pri vseh prvi člen oblika ločivna, drugi pa beseda násobný: dvoj-násobný, troj-násobný, čtver-násobný, pateronásobný, šester-násobný.

Bolj poredkem se rabi duchý m. násobný. Pri števniki do pět se sklepa z ločivno obliko: dvoj-duchý, troj-duchý, čtver-duchý, (čtveroduchý), ali pa z rodivnikom glavnih števcev: dvou-duchý, tři-duchý, čtyr-duchý; od pět dalje pa samo z rodivnikom glavnih: pěti-duchý, šesti-duchý itd. razun sto-duchý in tisíc-duchý.

Še bolj po redkem pa se najdejo končnice: ný, ná, né; dvojný, trojný, čtverný, desaterný itd.; do pět naj več le v zvezi s predlogom po: dvojně číslo, dvojná vrata, podvojný groš, potrojně řady (verste), počtverný vůz. Pripono atý in itý najdeš le še v dvojatý, dvojítý in trojatý, trojitý, lat. duplus in triplus.

Sklanjajo se vsi ti števniki po zgledu nov ý.

2. Ponavljavni so sestavljeni iz glavnih in besedice *krát*; le m. jedenkrat se rabi raje jednou in na konci se večkrat zavolj povdarka pripenja e: dvakráte, třikráte, desetkrát.

§. 52.

II. Nedoločni števniki so:

I. priložni in sicer

a) z izvestno končnico: každý (sl. vsaki), žádný (noben), mnohý, koliký, kolikátý, toliký, tolikátý, několiký, několikátý, veškerý = všeliký (vsakteri), všelikerý = všelijaký (vsakoverstni) in enaki.

Sklanjajo se, kakor prilogi s to končnico.

b) z nedoločno končnico sred. spola: mnoho, málo, kolik (koliko), tolik (toliko), několik (několiko).

Pod b) naštetí se rabijo

1) samostavno v 1. in 4. sklonu: mnoho lidí zde bylo; málo peněz mám; kolik vás tam bylo? O několik hodin se vrátím; kolik krajů, tolik obyčejů.

2) priložno v ostalih sklonih, kjer končnica rodovnikova -a velja tudi za daj., mest. in druž.: k tolika lidem mluvil; po mnoha hodinách se vrátím, v tolika dnech, s tolika přáteli. Le málo je nesklonljivo: v málo dnech, před málo věky.

Ako nista mnoho in málo gola prilastka, se pregibljeta kakor slovo: „Kdo si mála neváží, po mnohu nech nebaží.“ „V naději mnoha nepouštěj mála.“ Posebno po gostem se rabita prislovno: bez mála, na mále, na mnoze, mnohem, málem, o mnoho, o málo itd. Redkeje so uni trije slišati v prislovni rabi: s tolikem nejsem spokojen; nakolik - natolik.

Nedoločni števniki so

II. samostavni in prislovni: množství, síla, moc, hojnost; sl. tma, síla, kerdelo, trop - dalje: dost, dosti, trochu, trošku, drobet, drobátko, více (sl. več), méně (menj), drahně = mnoho.

Splošni števnik ves ni več v rabi; ohranil se je samo v imenu vesmír = Weltall. Prav znan pa je v srednjem spolu: vše. K temu vše so pripeli v 1. in 4. sklonu različne končnice, ki se pa v pomenu ena od druge ne ločijo; sl. ves nadomeščuje češ. z všechen, všecek ali pa všecken. Pregiblje se tako-le:

E d n i n a.

M.	Ž.	Sr.
J. všechen, všecek, všecken	všechna, všecka, všeckna	všechno, všecko, všeckno, vše
R. všeho	vší	všeho
D. všemu	vší	všemu
T. všechen, všecek, všecken — všeho	všechnu, všecku, všecknu	všechno, všecko, všeckno, vše
M. ve všem	ve vší	ve všem
Dr. vším	vší	vším.

M n o ž i n a.

J. všechny, všecky, všeckny - všichni, všeci, všickni	všechny, všecky, všeckny	všechna, všecka, všeckna, vše
R. všech	všech	všech
D. všem	všem	všem
T. všechny, všecky, všeckny	všechny, všecky, všeckny - vše	všechna, všecka, všeckna, vše
M. ve všech	ve všech	ve všech
Dr. všemi	všemi	všemi.

V 3., 6. in 7. sklonu množ. števila se rabi tudi všechněch, všechněm, ve všechněch, všechněmi.

Iz „ves“ so naredili tudi veškeren, veškera, veškero = všechen, všechna, všechno. Tož. veškeren, veškeru, veškero; v ostalih sklonih po zgledu nový. Všaký (sl. vsaki) = každý se sliši malokdaj.

D. Zaimé (zájmeno).

§. 53.

I. Osební zaimki so:

já - my, ty - vy, on, ona, ono - oni, ony, ona in povračavno-osebni sebe.

Sklanjajo se tako-le:

a) já, ty, sebe.

E d n i n a.

I. já	ty	—
R. mne, mě	tebe, tě	sebe, se
D. mně, mi	tobě, ti	sobě, si
T. mne, mě	tebe, tě	sebe; se
M. mně	tobě	sobě
Dr. mnou	tebou	sebou

M n o ž i n a

I. my	vy	—
R. nás	vás	sebe, se
D. nám	vám	sobě, si
T. nás	vás	sebe, se
M. nás	vás	sobě
Dr. nám	vámi	sebou

Krajše in daljše oblike se rabijo kakor v slovenskem, n. pr.: knihu jsem ti dal, in: tobě jsem dal knihu. Oblika *ti* ko etični dativ se prav pogostem kerči v *ť* in zgubi tako svoj prvotni pomen, povdarja namreč samo predstoječo besedo, s ktero se tudi v pisavi sklepa; s sledečim *je* pa se stopí v *tě*: vímť m. vím ti, jáť m. já-ti, ontě m. on ti je, totě m. to ti je; mysl má pevná-tě jako skála.

b) on, ona, ono.

Ednina.

M.	Ž.	Sr.
I. on	ona	ono
R. jeho, ho	jí	jeho, ho
D. jemu, mu	jí	jemu, mu
T. jej, ho, jeho	ji	je
M. v něm	v ní	v něm
Dr. jím	jí	jím.

Množina.

I. oni, ony	ony	ona
R. jich	jich	jich
D. jim	jim	jim
T. je	je	je
M. v nich	v nich	v nich
Dr. jimi	jimi	jimi

1. V množ. imen. velja pri moških „oni“ za žive, „ony“ pa za nežive.

2. V ednjem toživniku rabijo živim vse tri oblike: prodali jej (ho, jeho) kupcům Egyptským; neživim po predlogih jej, brez predloga tudi ho: lezli na něj, skryl se za něj, prodali ho (dům).

3. V českem se samo po predlogih vdeva *n*: v něm, v ní, od' něho, na něj, na něho, po ní, s ním, do nich, s nimi itd.

V druživniku stoječem brez predloga se piše sicer jím, jí in jimi, govori pa le ním, ní, nimi.

4. V ednjem toživniku nastopi po predlogih kakor v slov. navadno prvotni *i*, ki se s pridjaním *n* topí v *ň*: na-ň, po-ň, pro-ň, za-ň, před-e-ň, nad-e-ň, přes-e-ň, ve-ň sl. vanj itd.

§. 54.

II. Svojivni zaimky so:

můj, má, mé	náš, naše, naše
tvůj, tvá, tvé	váš, vaše, vaše
svůj, svá, své	jejich, jich - sl. njih, njihov,
jeho - sl. njegov, -a, -o	njihen.
její - sl. njen, -a, -o.	

1. Zaimena můj, tvůj, svůj se sklanjajo po zgledu „silný.“

E d n i n a.

M.	Ž.	Sr.
I. můj	má, moje	mé, moje
R. mého	mé, mojí	mého
D. mému	mé, mojí	mému
T. mého, můj	mou, moji	mé, moje
M. mém	mé, mojí	mém
Dr. mým	mou, mojí	mým.

M n o ž i n a.

I. moji, mé, moje	mé, moje	má, moje
R. mých	mých	mých
D. mým	mým	mým
T. mé, moje	mé, moje	má, moje
M. mých	mých	mých
Dr. mými	mými	mými.

Ravno tako tvůj in svůj: Svoji k svému a vždy dle pravdy (Palacký).

1. Pridjane dalje oblike se malo v rabi (vselej moje = má manželka); celo v množnem imenovavniku je slišati *mí*, *tví* m. moji, tvoji. Da se v ravno tem sklonu moji, tvoji, svoji stavi k imenom živih in mé, moje itd. k imenom neživih bitij, je znano iz nauka o prilogih.

2. Jeho m. sl. njegov, -a, -o in jich, je-jich = eorum sta rodivnika od zaimena on - ono in se dalje nič ne pre-

gibljeta. Ravno tako bi se tudi její = sl. njen, -a, -o ne smelo sklanjati, kar se pa vendar večkrat godi, in sicer po zgledu „boží“:

Im. její dům

R. její (jejího) domu.

D. její (jejímu) domu itd.

Máš jeho nůž. On má jeho koně. To jest hrob její matky. Byl jsem již v jejím domě, na jejích (sl. njenih) polích. Nebudu sestře, nýbrž jejímu manželu psáti.

Učitel chválí jejich (sl. njih) chování a jejich pilnost. Bez jejich vůle to dělati nesmím. Jejich pomocí jsme byli obhájeni. V jejich domě bydlí můj strýc.

3. Náš in váš se sklanjata tako-le:

E d n i n a.

M.	Ž.	Sr.
I. náš	naše	naše
R. našeho	naši	našeho
D. našemu	naši	našemu
T. našeho, náš	naši	naše
M. našem	naši	našem
Dr. naším.	naši	naším.

M n o ž i n a.

M., Ž. in Sr.

I. naši, naše

R. našich

D. našim

T. naše

M. našich

Dr. našimi.

V množnem imenovavniku velja naše za ženski in srednji spol in pa za moški pri imenih neživih bitij.

§. 55.

III. Kazavni

so ti-le: ten, ta, to
 onen, ona, ono
 týž, táž, též — idem
 sám, sama, samo.

E d n i n a.

	M.	Ž.	Sr.
1. I.	ten	ta	to
R.	toho	té	toho
D.	tomu	té	tomu
T.	toho, ten	tu	to
M.	tom	té	tom
Dr.	tím.	tou	tím

M n o ž i n a.

	M.	Ž.	Sr.
I.	ti, ty	ty	ta
R.	těch	těch	těch
D.	těm	těm	těm
T.	ty	ty	ta
M.	těch	těch	těch
Dr.	těmi	těmi	těmi.

Ravno tako se pregiblje tudi onen, ona, ono in pa števniki jeden, jedna, jedno.

2. týž, táž, též je določna oblika nedoločnega ten, ta, to s pridjanjem ž m. že in se sklanja pravilno po zgledu „nový“: t-ého-ž, t-ému-ž itd.

3. Sám, sama, samo se ravna v 1. in 4. sklonu po bratrův, bratrova, bratrovo, v ostalih pa po nový, -á, -é. V določni obliki se glasi samý, samá, samé = nemški lauter: samá voda.

4. K zaimenu *ten, ta, to* se pripenja časi zavolj posebnega povdarka nesklonljivi *to: tento, tato, toto; tohoto, této, tohoto; tomuto* itd.; k onen, ona, ono pa *no: onenno, onano, onono; onohono, onomuno* itd.

5. Mesto *týž, táž, též* se rabi tudi zloženi *ten-týž, ta-táž, to-těž, redčeje tý-týž, tá-táž, té-těž*. Večkrat se sliši tudi: *ten samý, ta samá, to samé* v pomenu sl. „ravno tisti.“

§. 56.

IV. Oziravni.

Kdo, co, sl. kdor, kar
který, která, které
jenž, jež, jež = který, -á, é
čí - sl. čigaršen, -a, -o.

1. Zaime *ký, ká, ké* je zelo zastarelo.

2. Kdo in co se sklanjata tako-le:

I. kdo	co
R. koho	čeho
D. komu	čemu
T. koho	co
M. kom	čem
Dr. kým	čím.

Tako se pregibljeta *kdo* in *co* tudi v sestavi z nesklonljivimi priveski *ni, ně, koli, koliv, kolivěk, leda, si, s* itd., ali v nedoločnih zaimenih: *někdo, něco; nikdo, nic* (m. nico sl. nič); *kdokoli - kdokoliv - kdokolivěk* (sl. kdorkoli); *cokoli - cokoliv, sl. kar koli*. *Ledaskdo* (skrajšč. *leckdo*) - *ledaco - ledasco* (*leco*), sl. *kdor si bodi, kar si bodi; kdos, kdosi* — *cos, cosi*, sl. *kdor je, kar je*.

Prestari tož. od *co* je bil *če* ali *č*, ki se je s priveskom *ž* ohranil po predlogih *na, za, o, pro* itd.: *na-če-ž* (*na kar*), *za-če-ž* (*za kar*) *o-če-ž* (*o kar*), *pro-če-ž*. V besedici *vniveč* (sl. v nič) je soglasnik *v* zdvojen: *v-ni-ve-č*.

3. Jenž, jež, jež (ali pa v 1. sklonu jenž za vse tri spole obeh števil) se pregiblje razun imenovavnika, kakor osebni zaimek on, ona, ono, samo da se krajše oblike ho, mu itd. nikdar ne rabijo in ž povsod pripenja.

E d n i n a.

M.	Ž.	Sr.
I. jenž	jež (jenž)	jež (jenž) - on, ona, ono
R. jechož	jíž	jechož - jecho, jí, jecho itd.

M n o ž i n a.

I. již (jenž)	jež (jenž)	jež (jenž) - oni, ony, ona
R. jichž	jichž	jichž - jich itd.

4. K zaimenom oziravnim pripenja se ž (strsl. ꙗѣ, sl. r): kdož, což, nikdož, ničehož, kteréhož in k temu časi še to: kteréhožto, jenžto, ježto, jechožto itd.

5. Večkrat stoji co mesto který in jenž, ako bi imela stati v prvem sklonu: Pán, co tu včera byl, již odešel. Je mi jako ptáčkovi, co na poli sedá. Stromy, co (které) tu stály; ženy, co plakaly. Tako stoji co tudi m. jako, sl. kakor: moudrý co (jako) Salomo.

§. 57. Prašavni.

Razun jenž so vsa zaimena oziravna ob enem tudi prašavna, k njim se sme še jaký, á, é in kteraký, á, é (qualis) prišteti.

Stari tož. če (co) skerči se v ě po predlogih na, za, o, pro, se (s), ve (v): nač, oč, proč, več - sl. na kaj, o kaj, za kaj, v kaj - in seč: seč je? = kaj je vstani, wessen ist er mächtig?

II. Glagol (sloveso).

Pri spregatvi je treba dobro ločiti: *pripono*, *spono*, in *osnovo*.

§. 58.

I. Pripone.

Pripone, ki se s pomočjo spone vežejo z deblom, so trojne: *a)* pripone oseb (osebila), *b)* časov in *c)* pripone naklonov (naklonila).

A) Osebila.

Ed. 1. osebe *m*, *u* (*i*) (*u* je v pismenem jeziku po ozkih soglasnikih preglašen v *i*) - *dělá-m*, *letí-m*, *nes-u*, *pij-i*.

2. osebe *š*: *dělá-š*, *letí-š*, *nese-š*, *pije-š*.

Pervotni *si* se je ohranil samo v *jsi* sl. *si*

3. osebe *dělá*, *letí*, *nese*, *pije*.

Mn. 1. osebe *me* (redko samo *m*) strsl. *мѣ*: *dělá-me*, *letí-me*, *nese-me*, *pije-me* tudi *pije-m*.

2. osebe *te*: *dělá-te*, *letí-te*, *nese-te*, *pije-te*.

3. osebe *ou*, *í*: *dělaj-í*, *let-í*, *nes-ou*, *pij-í*. Mesto strsl. *а* je *ou* v písmu preglašen v *í*, in m. strsl. *а* je v strč. *ia* poznej preglašeno v *ie* in *ie* stopljeno v *í*.

V prvi osebi ednine je *m* pri glagolih, ki imajo v 2. ed. osebi znanivnega naklona pred *š* spono *a* ali pa *i*, *u* (po ozkih *i*) pa pri tistih, ki imajo v ravno tej osebi pred *š* spono *e*: *hledá-m*, *hledá-š*, *nosí-m*, *nosí-š*, *slyší-m*, *slyší-š*, *ved-u*, *vede-š*, *padn-u*, *padne-š*, *vij-i*, *vije-š*, *miluj-i*, *miluje-š* itd.

B) Pripone časov,

t. j. take, ki znanijo čas, preteklost in prihodnjost, je sedanja češč. kakor slovenščina izgubila. Edini ostanek znanila prostominulega časa se je ohranil v pomožnem glagolu: *bych*, *bys*, *by*, *bychom*, *byste*, *by*. Slovenci rabimo 3. ed. osebo *bi* za vse tri osebe vseh treh števil.

C) Pripone naklonov ali naklonila.

Beseda „naklon“ nam velja tu v širjem pomenu, ker prištevamo sem tudi nedoločnik, namenivnik, narečaje in deležja.

1. Obrazilo vevnega naklona je *i*: myslím - mysl-i, ki pa za samoglasnikom prehaja v *j* in predstoječi *a* spreminja v *e*: kupuj, dej, kopej, dělej, kakor v splošni slovenščini.

Ta *i* pa v češčini, kadar ima stati za enim samim soglasnikom, ali pa tudi za več tacimi, ki izreke ne teže, pravilno odpade: nes, nes-me, nes-te; slyš, slyš-me, slyš-te. Pusti pa sled za sebo v tem, da se pred njim *t*, *d*, *n*, *r*, *h* in *k* ožijo v *ť*, *ď*, *ň*, *ř*, *z* in *c*: veď, veďme, veďte; klať, klaťme, klaťte; žeň, žeňme, žeňte; stvoř, -me, -te; pec, -me, -te; pust, pustme, pustte; rost, rostme, rostte.

Ostane pa *i* po tacih soglasnikih, ki bi kazili blagoglasje, in spreminja se v množini večidel v *ě* (*e*): padn-i, padn-ěme, padn-ě-te; mři, mře-me, mř-e-te; začn-i, začn-ě-me, začn-ě-te; modl-i se itd.

Oživi pa *i* tudi v 2. ed. osebi, ako se zavolj posebnega povdarka pridene *ž* (m. že), kar se godi prav pogosto: nes ali pa nes-i-ž, kveť - kvet-i-ž, pec - pec-i-ž, modl-i se - modl-i-ž se.

Ta *ž* se pripenja tudi v množini, toda *i* zato ne oživi: nes-me-ž, nes-te-ž, pec-me-ž itd.

Pomniti je še to, da se dolgi korenni samoglasnik v vevnem naklonu krači: klátiti - klať, klať-me, -te; píši - psáti, -piš.

2. Nedoločnik ima pripono - *ti*, ki pa se navadno skerči v *ť* in celo v *t*; dělati - dělať - dělat.

3. Namenivnik *t*: dělat. Loči pa se v tem od nedol., da ima korenni zlog vselej kratek.

4. Narečaj sedanj. časa (přechodník času přítomného): *a* za moški, *ouc* za ženski in srednji spol ednine, v množini

ouce za vse tri spole: nésti - nes-a, nes-ouc, nes-ouce. Po mehkih soglasnikih se preglasujejo te pripone v *e* (ě), *íce*, *íce*: pij-e, pij-íce, pij-íce.

5. Narečaj pretekli (přechodník času minulého) v edn. za moški spol -v, za ženski in srelnji -vši in v množini za vse tri spole -vše. Pí-ti, pi-v, pi-vši, pi-vše; milova-ti - milova-v, milova-vši, milova-vše.

Pri glagolih I. verste z osnovo na soglasnik se *v* zavolj blagoglasja izpahuje: nes-u, nes, nes-ši, nes-še; ved-u - ved, ved-ši, ved-še; pek-u - pek, pek-ši, pek-še.

Narečaja se rabita v českem prav po gostem, naj postavimo toraj koj tu nekoliko zgledov:

Bratr se d ě plakal; sestra sed íc plakala; dítě sed íc plakalo; bratří sed íce plakali. Otec chod ě čte. Svě vlasti neznaje běh, jsi-li Čech? Matka pracujíc zpívá. Nebe, dary berouc, lepší dává. Co se kopřivou býti strojí, hned ze země lezouc pálí. Ptáci zpívají letíce. Znenáhle děláje, víc uděláš. Král sebrav veliké vojsko, vyjel z Prahy. Matka roztrhši na sobě roucho, kvilením a pláčem svým všecky kouty naplnila.

II. Deležja (přičestí).

Deležniki so prav za prav štirje, prva dva se izpeljmeta iz narečajev. Od sedanjega se konča deležje na *ci*, od preteklega na *vši* (pri glagolih I. verste z zaperto osnovo na *ši*: nesoucí, pijící, nes-ší, milovav-ší.

Sklanjajo se ko glagolski prilogi po zgledu b o ž í. Druga dva deležnika sta kakor v slovenskem:

a) djavno-minuli na *l*, *la*, *lo*. Pomniti je le, da se glagolom I. verste z osnovo na soglasnik v moškem spolu pripenja *l* brez spone *e*: nes-u - nesl, nesla, neslo; vedu - vedl; pek-u, pekl; sl. nesel, vedel, pekel. Zato pa v izreki navadno odpada, sliši se namreč le: nes, ved, pek sem itd.

b) terpno-minuli pri korenih na *i*, *u*, *y* pravilno na -t, -ta, -to: kry-t, -ta, -to, pri ostalih na -n, -na, -no: nes-e-n, nes-e-na, nes-e-no.

§. 59.

Pri nekterih glagolih je treba ločiti dvojno osnovo, za nedoločni naklon (nedoločnikovo) in za sedanji čas (sedanjikovo). Na podlagi nedoločnikove osnove obrazimo namenivnik, pretekli narečaj in deležnike; iz sedanjikove pa likamo znanivnik, velevnik in narečaj sedanjega časa. Osebila se pripenjajo osnovi v sedanjiku brez spono ali pa s spono; sprega je toraj dvojna: *s spono* in *brez spono*.

Vez, ki v nedoločniku sklepa deblo glagolovo s pripono *ti*, imenujemo verstno znanilo ali verstno spono, ker ravno po tej delimo vse glagole v šest verst:

I. versta obsega glagole brez verstne spono: *nés-ti*, *bí-ti*.

II. ima verstno spono *nou* m. *nu*: *mi-nou-ti*.

III. *ě* in *e* m. *ě*: *um-ě-ti*, *hoř-e-ti* m. *hor-ě-ti*.

IV. *i*: *lov-i-ti*, *váb-i-ti*.

V. *a* in preglašeni *e*: *děl-a-ti*, *vrac-e-ti*.

VI. *ova*: *mil-ova-ti*, *boj-ova-ti*.

A) Sponna sprega.

I. versta.

V to versto spadajo glagoli brez verstne spono.

§. 60.

Osnova se konča na soglasnik (zaperta): *nés-ti*, ali pa na samoglasnik (odperta): *bí-ti*.

Pri glagolih z zaperto osnovo se povzdigne v nedoločniku korenov samoglasnik *a* v *á*, *e* v *é*, *ě* v *í*, *i* v *í*, *o* v *ů* in *u* v *ou*: *kladu* - *klásti*, *pletu* - *plésti*, *hnětu* - *hnísti*, *stříhu* - *střící*, *bodu* - *bůsti*, *hudu* - *housti*; ravno tako skoro vselej tudi v sostavah: *vynéstí*, *otřástí*, *obléci*, *roztlouci* sl. *iznesti*, *otresti*, *obleči*, *raztleči*.

Pri glagolih z odperto osnovo je korenov samoglasnik navadno dolg samo v nedoločnikih dvozložnih: píti, znáti, státi, hráti (igrati) - vypíti, uznati, nestati, prohrati.

Samo *u* ostane večidel dolg tudi v večzložnih: obouti, přeplouti, vysouti itd.

Spona je v sedanjiku *e*, ki pa se v 1. ed. os. staplja s pripono po širokih soglasnikih v *u*, po ozkih v *i*, in v 3. množni po širokih v *ou*, po ozkih v *í*.

Perva versta ima 7 razredov.

§. 61.

1. R a z r e d.

Osnova na *d* in *t*.

Nedoločivni: plés-ti.

Z n a n i v n i:		V e l e v n i:
Edn. 1.	plet-u	—
2.	plet-e-š	pleť, plet-i-ž
3.	plet-e	—
Mn. 1.	plet-e-me	pleť-me
2.	plet-e-te	pleť-te
3.	plet-ou	—

N a r e č a j

sedanji: m. plet-a, ž. in sr. plet-ouc, mn. plet-ouce;
minuli: m. plet, ž. in sr. plet-ši, mn. plet-še.

D e l e ž j e

djavno preteklo: plet-l, -la, -lo;

terpno preteklo: plet-e-n, -a, -o.

Bledu - blésti	kladu - klásti
bředu - břísti	kradu - krásti
bodu - būsti	předu - přísti
hudu - housti	vedu - vésti

čtu - čísti

metu - mésti

hnětu - hnísti

pletu - plésti

kvetu - kvěsti

rostu - růsti

matu - másti

1. Korena *pad* in *sed* sta v oblikah „padnouti“, „sednouti“ prestopila v drugo versto, v slovenskem sta se ohranila na prvotnem mestu: pasti, sestí.

2. V *čt* strsl. чт stopi ч v nedol. kot i na dan: čísti, v deležji djavno-minulem pa ko e: čet-l, drugod pa izpade: čtu, čteš, čte itd. - čti, čtěme, čtěte - čta, čtouc, čtouce. — Slovenščina rabi le čitati v peti verstí.

3. Poleg kvěsti - kvetu se najdete tudi menj pravilne oblike kvísti - květu.

4. *d* in *t* se v *dj* - pr. deležji nesmeta nikdar izpuščati: toraj le: kradl, vedl, kvetl, pletl, rostl itd. v sl. tudi kral, vel, cvel, plel, rasel.

5. Matu - másti (sl. métem, médem, verwirren) ima v preteklem narečaji in djavnem deležji (dolg) á: mát, mátl; á je tu namestnik strsl. nosnika м.

§. 62.

2. R a z r e d.

Osnova na *s* in *z*.

Nedoločivni: nés-ti.

Z n a n i v n i.

V e l e v n i.

Edn. 1. nes-u

—

2. nes-e-š

nes, nes-iž

3. nes-e

—

Mn. 1. nes-e-me

nes-me

2. nes-e-te

nes-te

3. nes-ou

—

N a r e č a j

sedanji: m. nes-a, ž. in sr. nesouc; mn. nes-ouce;
minuli: m. nes, ž. in sr. nes-ši, mn. nes-še.

D e l e ž j e

djavno-preteklo: nes-l, -la, -lo,
terpno-preteklo: nes-e-n, -a, -o.

Pasu - pásti	hryzu - hrýzti
třesu - třásti	lezu - lézti
vezu - vézti.	

1. Pred nedoločnikovo pripono *z* ne prehaja v *s*, kakor sem ter tje po Slovenskem.

2. Poleg třásti (sl. tresti) je v nedol. tudi třísti (iz preglášenega triesti).

Staroslovenski nosnik v korenu *трѣс* nadomeščujeta v češ. *a* in *e*; poslednji v sed. znanivnem, velevnem, narečaji in terpno-preteklem deležji: třesu, třes, třesa, třesen; v ostalih je *a*, ki pa je tudi v unih oblikah semtertje že *e* izpodrinil.

Poleg teda je (dolg) *á* pri třásti in pásti v oblikah třás, pás in třásl, pásl, kakor pri másti v prešnjem razredu.

3. Glagol vezu - vézti nadomeščujemo Slovenci stopnjevanim *v o z i m*.

§. 63.

3. R a z r e d.

Osnova na *b*, *p*, *v*.

Razun zábsti (zíbsti) zebe in záblo mě - so vsi glagoli tega razreda prestopili v druge razrede in verste.

Tako ima češ. oblike po-hřbiti, dlubati, skubati, tepati itd. m. sl. grebsti, dolbsti, skubsti, tepsti.

Samo v sed. znanivnem se rabi še tepu, tepeš, tepe itd.

Koreni živ, plev, šiv in -uv so davno izgubili *v* in stopili I. 7.*), le živ-u, -eš, -e se najde pri starejih pisateljih večkrat.

§. 64.

4. R a z r e d.

Osnova na *h, k*.

1. Zveza *ht* in *kt* se v nedol. stopí v *c* sl. č.: moci, vléci, stríci.

2. Pred spono *e* v sedanjiku in terpnem deležniku prehajajo goltniki v šumevce: vleku - vlečeš, vlečen; strěhu - strěžeš, strěžen; žhu, žžeš, žžen, rozžhu - rozžžen.

V prostonarodnem govoru se godí ta sprememba tudi v 1. ed. in 3. mn. osebi sedanjega znaniv: pečú - pečou (kakor sl. pečô, tečô) kar se pa v pismu nikdar ne godí.

3. Pred velevnikovem znanilom *i*, ki pa razun v *rci* in *žzi* odpada, se spreminjajo goltniki v sičnike: pec, striz. Prosti ljud govori tudi tu šumevce.

Nedol. *péc-i*

Znanivni.

Velevni.

Edn. 1. pek-u

—

2. peč-e-š

pec

3. peč-e

—

Mn. 1. peč-e-me

pec-me

2. peč-e-te

pec-te

3. pek-ou

—

N a r e č a j

sedanji: m. pek-a, ž. in sr. pek-ouc, mn. pekouce;
pretekli: m. pek, ž. in sr. pek-ši, mn. pek-še.

*) Rimska številka pomeni versto, arabska pa razred.

D e l e ž j e

djavno: pek-l, -la, -lo;

terpno: peč-en, -a, -o.

Mohu - moci

teku - téci

vrhu - vrci

vleku - vléci

střehu - střici

řku - řici

střihu - střici

tluku - tlouci

žhu - žici

seku - síci.

1. Koreni přah - sah, strsl. *npap-*, *car-* in leh so prestopili v drugo versto: přáhnouti, sáhnouti, lehnouti - sl. preči, seči, leči; tudi m. síci (sl. seči - sečem) se rabi raje sek-nouti v II. ali pa sekati v V. verstí.

2. V korenih rek in žeh ned. řici, žici je *e* izpadel v vseh oblikah, ki se izpeljujejo iz korena sedanjikovega. Řici se pregiblje tako-le: řku, rceš, rce, rceme, rcete, řkou. Vele. rci, rceme, rcete. Nar. sed.: řka, řkouc, řkouce. Terpno deležje řečen, ali určku ima určen. V znanivnem se m. rceš, rceme, rcete rabijo navadno oblike druge verste řekneš, řekne itd.

Žhu (žgem) gre pravilno žžeš, žže, žžeme, žžete, žhou. Vel. žži, žžeme, žžete - žha - žžen.

V ostalih oblikah ostane *e* pri obeh, v nedoločniku pa se povzdiguje v *í*: řekl in žehl, řek in žeh, řici in žici.

3. V mohu (môrem) ostane *o* v nedol. kratek: moci. V sed. se pred spono *e* povzdigne *o* v *ů*: mohu, můžeš, může, můžeme, můžete, mohou.

4. Oba střehu in střihu imata v ned. střici za sl. streči in striči. Mesto střeh, střehl in tluk, tlukl (od tlouci) se pravi tudi stráh, stráhl in tlouk, tloukl; cf. pás - pásl, trás - trásl.

§. 65.

5. R a z r e d.

Osnova na *m* in *n*.

M in *n* se obderžita samo pred samoglasniki, pred soglasniki se kazita v staroslovenskem s predstoječim *h* ali *h* v nosnik *h*, ktereга v češč. tu namestuje samoglasnik *a*. Pred njim se *t* in *d* omehčujeta v *ť* in *ď*. Pervotni *ia* se rabi le še v *pia*l, *piat* s predlogi, sicer tudi *pal*, *pat*.

Nedoločivni: *pí-ti* (iz *pieti* m. *piati*).

Z n a n i v n i.	V e l e v n i.
Edn. 1. pn-u	—
2. pn-e-š	pn-i
3. pn-e	—
Mn. 1. pn-e-me	pn-ě-me
2. pn-e-te	pn-ě-te
3. pn-ou	—

N a r e č a j

sedanji: m. pn-a, ž. in sr. pn-ouc; mn. pn-ouce;
pretekli: m. pia-v, ž. in sr. pia-vši; mn. pia-vše.

D e l e ž j e

djavno: pia-l, -la, -lo.

terpno: pia-t, -ta, -to.

jmu (jemem) - jíti, jal, jat; žnu (žanjem) - žíti, žal, žat;
tnu (tnem) - títi, fal, fat; ždmu (žmem) - ždíti, žďal, žďat;
začnu (začnem) - začíti, začal, začat.

Koren *mn* je prestopil v II. versto: mnu - mnouti, sl. manem, meti, tako tudi kln: klnu, klnouti po II. ali pa kleji - klíti po I. 7., kakor na Štajarskem in Goriškem, po tem vzoru je samo proklatý. In sploh se, zlasti namesto nedoločnika iz te verste, kjer lahko nastopi dvoumnost (*píti* = sl. na-peti in *piti*, *žíti* = *žiti* in *žeti*, *míti* = *imeti* in *meti*,

najíti = najti in najeti) kaj rade rabijo oblike druge verste istega korena: pnouti, jmouti, tnouti, ždmouti.

Jmu, jíti (koren im) v zvezi s predlogom *vz* izgubi svoj prvi člen; vezmu sl. vzamem, vzíti - vzal, vzat.

§. 66.

6. r a z r e d.

Osnova na *l* in *r*.

Nedoločivni: mří-ti.

Z n a n í v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. mr-u

—

2. mř-e-š

mř-i

3. mř-e

—

Mn. 1. mř-e-me

mř-e-me

2. mř-e-te

mř-e-te

3. mr-ou

—

N a r e č a j

sedanji: m. mr-a, ž. in sr. mr-ouc, mn. mr-ouce;

pretekli: m. mře-v, ž. in sr. mře-vši, mn. mře-vše.

D e l e ž j e

djavno: mře-l, mře-la, mře-lo;

terpno: mře-n, mře-na, mře-no.

tru - tříti

stru - stříti

vru - vříti

dru - dříti

pru - příti

melu - mlíti in mléti

za-vru - za-vříti (claudere).

1. Pred *e* in *i* se *r* menja v *ř*: tru, třeš, tři.

2. Od korena *žr* je po tem vzoru le malo oblik: žrání, žrout, navadno se rabi žeru - žráti po V. 3., po-žřím po III. 2. - tako tudi přím m. pru.

3. Oblike sedanjikove so izgubile korenov samoglasnik: dru, sl. derem, mru sl. merjem, tru - terem, tare; pred *l* ostane v znanivniku in narečaji sedanjega časa: meli (u), mel-eš, -e, -eme, -ete, -í (ou), mela, melouc, melouce in mele, melíc, melíce. V velevniku je mel, melme, melte, pa tudi mli, mleme, mlete.

4. V nedoločivnem korenov samoglasnik kot *í* ali *é* oživi; *r* in *l* pa preskočita: tříti, mlíti, mléti.

§. 67.

7. r a z r e d.

Osnova na samoglasnik: *i, a, u, e, ě, y.*

V spregatvi se med deblo in spono zavolj zeví vdeva *j*.

Nedoločivni: bí-ti.

	Z n a n i v n i :	V e l e v n i :
Edn.	1. bi-j-i, -u	—
	2. bi-j-e-š	bi-j
	3. bi-j-e	—
Mn.	1. bi-j-e-me	bi-j-me
	2. bi-j-e-te	bi-j-te
	3. bi-j-í, -ou	—

N a r e č a j

sedanji: m. bi-j-e, ž. in sr. bi-j-íc, mn. bi-j-íce;

pretekli: m. bi-v, ž. in sr. bi-vši, mn. bi-vše.

D e l e ž j e

djavno: bi-l, bi-la, bi-lo;

terpno: bi-t, -ta, -to.

znaji - znáti	kryji - krýti
zraji - zráti	myji - mýti
hniji - hníti	ob-uji - ob-outi

šiji - šíti

viji - víti

žiji - žíti

kuji - kouti

pluji - plouti

suji - soutí itd.

S preglášenimi:

bliji - blíti,

sl. bljuti

čiji - číti

„ čuti

kliji - klíti

„ kljuti

pliji - plíti

„ pljuti.

Glagoli:

díti se - děje se

okřeji - okřáti

hřeji - hřáti

seji - síti

chvěji - chvíti se

věji - váti - víti

se klatijo med tem vzorom in V. 4.

1. Znáti ima v sed. znám, po V. 1. redko znaji, zráti - zráam in zraji, douti - dmu in duji. Poleg pluji in sluji živite še dan denes obliki plovu in slovu, ploveš, sloveš itd.

2. V velevnem se *ij* in *yy* tudi topi v *í* in *ý*: pí m. pij, krý m. kryj; *y* se tu v govoru in časi tudi v pismu razpušča v *ej*: krej, mej, in to je prešlo tudi na sedanjí čas, kjer se navadno govori: kreju, leju, seju.

3. Nekteri glagoli tega razreda prestopljejo radi v II. versto: douti - dunouti, klíti - klinouti, plíti - plinouti, líti - linouti, plouti - plynouti, souti - sunouti, váti, víti (sl. veti, vejem) - vanouti, víti (sl. viti - vijem) - vinouti.

4. Koreni na *u* imajo v djavnem deležji tudi *ou* poleg *u*: pluji - plul - ploul; kluji - klul - kloul; slují - slul - sloul; kuji - kul - koul.

§. 68.

II. versta.

Verstna spona *nou* m. *nu*.

V drugi red spadajo glagoli z verstno spono *nu* m. strsl. *нѣ*, ki se v nedoločnem in namenivnem daljša v *nou*. Versta ta je v čes. o mnogo glagolov bogateja, kakor v slov., prehaja jih veliko sem iz perve verste, kakor je bilo že pri poedinih razredih omenjeno in poleg drugih se najde v tej versti mnogo začinjavnih glagolov, bolj kakor v slov. navadnih: mladnu, blednu, slabnu, bohatnu, chudnu itd.

Nedoločivni: *mi-nou-ti*.

Znanivni:

Velewni:

Edn. 1. *min-u*

—

2. *min-e-š*

miň, min-i-ž

3. *min-e*

—

Mn. 1. *min-e-me*

miň-me

2. *min-e-te*

miň-te

3. *min-ou*

—

N a r e č a j

sedanji: m. *min-a*, ž. in sr. *min-ouc*, mn. *minouce*;

pretekli: m. *minu-v*, ž. in sr. *minu-vši*, mn. *minuvše*.

D e l e ž j e

djavno-preteklo: *minu-l*, *minu-la*, *minu-lo*;

terpno-preteklo: *minu-t*, *minu-ta*, *minu-to*.

O p o m b e.

1. Po več samoglasnikih mora v velevniku *i* ostati: tiskni, padni, mni, v množini se spreminja v *ě*: tiskněme, tiskněte, mněme, mněte.

2. V poslednjih treh oblikah (pret. narečaji in obeh deležjih) večidel vsi glagoli te verste z zapertim korenem (na soglasnik) verstno znanilo *nu* tudi lahko odveržejo in prestopijo tako v prvi red; trh-nu - trh-nouti, trh, trhši, trhše, trhl, trhla, trhlo, trž-e-n, trž-e-na, trž-e-no.

Pred spono *e* v terpnem deležji se *h*, *ch*, *k*, *sk* spreminjajo v *ž*, *š*, *č*, *šť*: vrhnu - vrh, vrhl, vržen, sáhnú - sáh, sáhl, saž-e-n; mhnu (sl. mignem) - oka-mžení (Augenblick), dotknu (dotaknem) - dotčen, zamknu (zamaknem) - zamčen; nadchnu (nadahnem) - nadšen; tisknu - tištěn, prasknu - praštěn.

3. V narečaji in djavno-minulem deležji moškega spola strsl. *ъ*, ki je v češ. izpadel, v slovenskem pa ko *e* ali celo *a* se ohranil — ko *e* oživi tam, kjer se snidejo soglasniki ustroju jezika neprimerni: na-dchnouti (nadahniti) - nadech, nadechši, nadechše, nadechl; u-schnouti (úsahniti), usech, usechl; do-tnkouti - dotek, dotekl; za-mknouti - zamek, zamekl.

Najdejo pa se tudi oblike pisane brez *e*: uschl, dotkl itd.

4. Samo po drugi versti pa imajo te oblike glagoli z odpertim korenem (na samoglasnik) tudi na *l* in *r*: hr-nu, hr-nouti - hrnul, hrnut; vinu, vinouti - vinul, vinut; kl-nu, kl-nouti, kl-nul, kl-nut; kakor tudi tisti, v katerih se snide odveč soglasnikov: mnouti, mnul, mnut; usnouti - usnul, usnut itd.

III. versta.

Verstna spona: *ě* (e).

Verstno znanilo se ohrani pri nekterih glagolih tudi v korenu sedanjikovem, pri družih pa je spodrine samoglasnik *i*. Od tod dva razreda.

§. 69.

1. razred.

Nedoločivni: um-ě-ti.

Znanivni:

Velewni:

Edn. 1. um-í-m —

2. um-í-š um-ě-j

3. um-í —

Mn. 1. um-í-me umě-j-me

2. um-í-te umě-j-te

3. um-ě-jí —

Narečaj

sedanji: m. umě-je, ž. in sr. umě-jíc, mn. umějíce;

pretekli: m. umě-v, ž. in sr. umě-vši, mn. uměvše.

Deležje

djavno: umě-l, -la, -lo;

terpno: umě-n v uměn-í.

Po tem vzoru grejo glagoli, kateri verstno spono *ě* obderže tudi v naklonih, ki se izpeljujejo iz korena sedanjikovega in zavolj zevi vdevajo soglasnik *j*.

Taki glagoli so n. pr.: želeti, smíti, tlíti (sl. tleti), rozuměti, mdlíti (medleti), domácněti, bohatěti, zeleněti, slaběti in mnogo drugih v pomenu latinskih na -escere na pr.: ditiescere.

Pomniti pa je:

1. V znanivnem sed. časa spojuje se spona *e* z verstnim znanilom v *í* razun tretje osebe množne: umím m. umějem, umíš m. uměješ, umí m. uměje itd. Samo v 3. množni se nikdar ne topi: umějí, tlejí, želeží itd.

2. V nedoločnikih dvožložnih povzdigne se korenov *ě* v *í*: tlíti, mdlíti, smíti, sl. smeti, tleti, medleti, v zloženinah se pravi: setlíti in setleti, zemdlíti in zemdleti.

§. 70.

2. r a z r e d.

Nedoločivni: hořeti.

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. hoř-í-m

—

2. hoř-í-š

hoř

3. hoř-í

—

Mn. 1. hoř-í-me

hoř-me

2. hoř-í-te

hoř-te

3. hoř-í

—

N a r e č a j

sedanji: m. hoř-e, ž. in sr. hoř-íc, mn. moř-íce;

pretekli: m. hoře-v, ž. in sr. hoře-vši, mn. hoře-vše.

D e l e ž j e

djavno: hoře-l, hoře-la, hoře-lo;

terpno: hoř-en (hořen-í).

Tako se spregajo glagoli, ki v korenu sed. sprejemajo *i* m. nedoločnikovega *ě*.

V sed. znanivnem spojuje se spona *e z i v í*: hoř-ím, m. hoři-e-m.

1. Zakon o preglasovanji že pojasni, da po šumevcih v češč. ne stoji *a* m. *e* kakor v slovenskem.

Toraj česki: bečeti, běžeti, držeti, hrčeti, ječeti, klečeti, ležeti, mlčeti, slyšeti itd. sl. bečati, bežati, deržati, gerčati, ječati, klečati, ležati, molčati, slišati. Toda v stari češč. je bil tudi *a*, kakor pri nas, od tod ima še sedanje terpno deležje: držán, slyšán.

2. V nedoločnikih dvozložnih se tudi tu *e* povzdigne v *í*, n. pr.: bdíti, zříti, zníti, rdíti, dníti, hřmíti itd., sl. bdeti, zneti, rudeti, germeti, daniti se.

Pri sostavah se nahaja oboje, *ě* in *í*: zahřmíti in zahřměti, uzříti - uzřeti.

3. V velevniku *i* ne odpade, ako so na konci skupnine soglasnikov jeziku neljube: bdím, hřmím - bdi, hřmi. V množini ostane *í*: bdíte, hřmite, pa se tudi lahko menja v *ě*: bděte, hřměte.

4. Nekteri glagoli izpod tega vzora radi prestopljejo k prešnjemu, zlasti: boleti, veleti, mrzeti, museti (müssen), služeti, náležeti in še drugi. Pravi se namreč v 3. osebi množ.: bolejí, velejí, mrzejí, musejí itd.

5. Sem se prištevata tudi glagola: báti se in státi m. bojati se in stojati; zn. bojím se, stojím, vel. boj se in stůj (nepravilno m. stoj); nar. stoje, báv se in stáv; del. bál se, stál; bání-se, stání.

IV. versta.

Verstna spona *i*.

§. 71.

Nedoločivni: čini-ti.

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. čin-í-m

—

2. čin-í-š

čin, čin-i-ž

3. čin-í

—

Mn. 1. čin-í-me

čin-me

2. čin-í-te

čin-te

3. čin-í

—

N a r e č a j

sedanji: m. čin-ě, ž. in sr. čin-íc, mn. činíce;

pretekli: m. čin-iv, ž. in sr. čini-vši, mn. čini-vše.

D e l e ž j e

djavno: čini-l, čini-la, čini-lo;

terpno: čin-ě-n, čin-ě-na, čin-ě-no.

O p o m b e.

1. V sed. znanivniku se spona *e* z verstnim znanilom topí v *í*: čin-ím m. čini-em, čin-í-š m. čini-e-š.

2. Dvozložni infinitivi imajo *í*: ctím (čestim), ctíti, křtím (kerstim) - křtíti (dvozložno), mstím (meščujem) - mstíti, mším (mašim) - mšíti itd.

3. Velevníkovo znanilo odpade tudi po več samoglasnikih, ako le izreke ne teže: pustím - pusť, pusťme, pusťte; patřím, patř, patř-me, patř-te, polepším - polepš, polepš-me, polepš-te; přesvědčím - přesvědč itd. Dolgi samoglasnik v korenu se krači: vábím - vab, vabiž, chráním - chraň, svítím - svět, smísím - směs, soudím - suď; blázním ima blázni.

4. V terpnem deležji pripenja se pripona -n, -na, -no s pomočjo spone *e*, pred katero pa se verstno znanilo *i*:

a) z *d* in *t* pretaplja v *z* in *c*, ako stoji pred *d* in *t* kak samoglasnik: souditi - souzen, roditi - rozen, hoditi - hosen, světiti - svěcen, platiti - placen. Kakor v slovenskem, so pa tudi tukaj izjeme, večkrat se sprememba ne godi zavolj blaglasja; děditi - děděn, kaditi - kaděn, cítiti - cítěn, pečetiti, pečetěn itd. Zapovězen je celó nepravilno, ker se rabi glagol le v III. verstí: zapověděti.

b) s *s* in *z* se pretaplja v *š* in *ž*: nositi - nošen, kaziti - kažen. Toda plaziti ima plazen, obmeziti - obmezen, voziti - vozen in vožen itd.

c) s *st* in *sl* v *šť* in *šl*: pustiti - puštěn, mysliti - myšlen, křestiti in křtíti - křestěn in křtěn.

Skupnini *zd* in *žd* se ne spreminjate: hyzditi - hyžděn, drážditi - drážděn; *n* in *r* sta že pred *i* mehka, in ostaneta, se ve da, tudi tu: honěn, pařen.

5. Po ustnikih *b*, *p*, *m* in *v* stoji m. *ěn* samo *en*: loviti - loven, hubiti - huben, mámiti - mámen; sl. lovljen, gubljen, mamljen.

V. versta.

Ta versta ima štiri razrede.

§. 72.

1. razred.

Nedoločni: děla-ti:

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. děl-á-m

—

2. děl-á-š

dělej

3. děl-á

—

Mn. 1. děl-á-me

děle-j-me

2. děl-á-te

děle-j-te

3. děla-j-í

—

N a r e č a j

sedanji: m. děla-je, ž. in sr. děla-jíc, mn. děla-jíce ;

pretekli: m. děla-v, ž. in sr. děla-vši, mn. děla-vše.

D e l e ž j e

djavno: děla-l, -la, -lo;

terpno: děl-á-n, -na, -no; ali dělaný.

Po tem vzoru se ravnaajo glagoli V. verste, ki imajo pred verstnim znanilom terd glasnik, kakor: čekati, volati, konati, motati, skoumati, hledati, žádati, kovati, plavati itd.

1. V 1., 2., 3. oseb. ed. in v 1. 2. oseb. mn. sed. znativ. se topí spona *a* z verstnim znanilom *a* v *á*: děl-á-m m. děla-j-a-m itd.

2. Pred znanilom velev. naklona *i*, ki se tu objevuje ko *j*, se predstoječi samoglasnik *a* preglasuje v *e*, ne le v govoru, kakor v slov., ampak tudi v pismu: dělej m. dělaj, dělejme, dělejte m. dělajme, dělajte. Ravno tako se preglasuje tudi v narečaji sedanj. časa: dělaje - dělajíc, dělajíce.

3. Dvozložni nedoločniki imajo (dolg) *á*: dbám - dbáti, ptáti se, tkáti v zloženih poptati se, natkati.

4. Tudi v terpnem deležji je *a* dolg: dělán, dělána, děláno; v določni obliki ne: dělaný.

§. 73.

Glagoli, ki imajo ozke soglasnike pred versto spono, se ločijo v spregi od podanega vzora v tem, da se preglašuje *a* v *e* in prvotni *aja* topi v *i* m. *a*: vrac-ím (sl. vračam) -iš, -í; -íme, -íte, -ejí; vrac-eje, vraceti, vracev, vracel, vracen.

1. Razun vraceti, klaněti se (sl. klanjati se), stavěti (sl. stavljati), věšeti (sl. ob-ešati), haněti (grajati) in mizeti (zginjati) imajo vsi ti glagoli v korenu dolg samoglasnik in so stopnjevani iz prvih štirih verst, zlasti iz 4., spremenivši soglasnike *d* in *t* v *z* in *c*; *s* in *z* v *š* in *ž*; *sl*, *st* in *zd* v *šl*, *št* in *žd*.

Na primer: bíjeti, píjeti, svíjeti (sl. bijati, pijati, zvijati), pobízeti od pobídnouti, dohlížeti od hleděti, obouzeti - buditi, vycházeti - choditi, ostouzeti - studiti, uhášeti - hasiti, s-nášeti - nositi, pře-kážeti - kaziti, s-vážeti - voziti, pouštěti - pustiti, vy-jížděti - jezdit, pře-mýšleti - mysliti, s-krápěti - kropiti, potápěti (potapljati) - topiti, rozprávěti - praviti, káleti - kaliti itd.

§. 74.

2. r a z r e d.

Glagoli 2. razreda se spregajo na dveh osnovah: nedoločnikova izhaja na *a*, sedanjikova pa na *i*, ki se topi pred spono *e*.

a) *z d* in *t v z* in *c*: hlodati - hlozi (sl. glojem), řeh-tati - řehci (rezgečem), šeptati - šepci (šepečem), trestati - tresci.

b) s s in z v š in ž: psáti - píši, plesati - pleši, česati - češi, kázati - káži, lízati - líži, mazati - maži, tázati - táži, řezati - řeži, vázati - váži (sl. vežem) itd.

c) z n in r v ň in ř: stonati - stoni, orati - oři, pá-rati - páři.

d) z goltniki v sorodne šumevce, tako tudi s sk in zd v št in žď: plakati - plači, skákati - skáči, sekati - seči, pá-chati - páši, dýchati - dýši, strouhati - strouži, hvízdati - hvi-ždi, pískati - píšti itd.

Da se ustniki in l ne topé, je znano: zobati - zobi (sl. zobljem), hýbati - hýbi (gibljem), dřímati - dřími (dremljem), sypati - sypi (sipljem), tepati - tepi (tepljem), kašlati - kašli itd.

Nedoločivni: tesati.

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. teš-i

—

2. teš-eš

teš

3. teš-e

—

Mn. 1. teš-e-me

teš-me

2. teš-e-te

teš-te

3. teš-i

—

N a r e č a j

sedanji: m. teš-e, ž. in sr. tešíc, mn. tešíce;

pretekli: m. tesa-v, ž. in sr. tesa-vši, mn. tesavše.

D e l e ž j e

djavno: tesa-l, -la, -lo;

terpno: tes-án, -ána, -áno.

O p o m b e.

1. Mesto pismenega i in í v 1. ed. in 3. mn. osebi sed. znan. ima prostonarodni govor le u in ou, ki pa se

v novem času zlasti po ustnikih tudi večkrat najdeti v pismu.

2. Skoz in skozi le po tem zgledu sprega češ. samo glagole kázati, tázati se (sl. prašati), vázati, psáti in plakati; pri vseh družih pregiblje se sedanjik in njegovi odrastki tudi po vzoru 1. razreda V. verste, kar se časi zavolj blagoglasja ali pa dvoumnosti zgoditi mora: trestám, velev. trestej m. tresci.

3. Poleg táži in taž se, váži in važ najdeš tu pa tam še nazaj preglašene oblike: tíži, tež, víži, věž.

4. Píši ima nedoločnik in oblike iz njega izpeljane brez i: psáti, psav, psal, psán; pač pa v sedanjikovih: píši, piš, piše.

5. Plakati in stonati se spregata v sed. znanilu tako-le: plači, pláčeš, pláče, pláčeme, pláčete, plači; stoni, stůněš, stůně; stůněme, stůněte, stoní.

Velevník: plač, stůň.

V zdaj bolj priljubljeni spregatvi glagola stonati po zgledu dělám ostane o povsod kratek: stonám, stonáš, stonej itd.

§. 75.

3. r a z r e d.

V ta razred spadajo glagoli z osnovo nedol. na *a*, in sedanjikovo na kak soglasnik. Taki glagoli so:

kolu - kláti	zvu (zovu) - zváti
pošlu - poslati	žvu - žvátí
stelu - stláti	štvu - štvátí
deru - dráti	plvu - plvátí
peru - práti	ženu - hnátí
žeru - žrátí	lhu - lhátí
rvu - rvátí	ssu - ssátí
řvu - řvátí	cpu - cpátí.

Vzor beru - bráti se pregiblje zdaj tako-le:

Nedoločivni: bráti.

Z n a n i v n i:	V e l e v n i:
Edn. 1. ber-u	—
2. ber-eš	ber
3. ber-e	—
Mn. 1. ber-e-me	ber-me
2. ber-e-te	ber-te
3. ber-ou	—

N a r e č a j

sedanji: m. ber-a, ž. in sr. ber-ouc, mn. ber-ouce;
pretekli: m. bra-v, ž. in sr. bra-vši, mn. bra-vše.

D e l e ž j e

djavno: bra-l, -la, -lo;
terpno: brá-n, -na, -no.

O p o m b e.

1. Poleg podanih oblik ima beru v ed. znan. tudi beru - béreš - bére, béreme, bérete, berou. Ravno tako tudi deru, peru, žeru; 2) déreš, péreš, žéreš; 3) dére, pére itd. Velevník: ber, ber-me, berte in beř, beř-me, beř-te, tako tudi: der, per in deř, peř itd.

Enako tudi: koli, kúleš, kúle, kúleme, kúlete, kolí in zovu, zúveš, zúve itd. poleg zoveš, zove.

2. Lháti ima lhu, lžeš, lže, lžeme, lžete, lhou. Velevník: lži, lžeme, lžete; rvu (rujem) - rvi, rvěme, rvěte; štvu (ščujem) - štvi; řvu (rjovem) - řvi; cpu - cpi.

3. V zloženih je v nedoločniku *a* kratek: pošlu - poslati, rozberu - rozebrati, rozženu - rozehnati.

4. Mesto ssu se rabi tudi v sedanjikovih oblikah ssám, ssáš itd. po zgledu dělám ali pa ssa-ji, -ješ, -je; -jeme, -jete, -jí. Tako je slišati tudi lhám, cpám m. lhu, cpu.

§. 76.

4. r a z r e d.

Tudi glagoli tega razreda se spregajo na dveh osnovah; nedoločnikova izhaja na *a*, sedanjikova pa tudi na kak samoglasnik, čerka *j* zapira zev v sedanjiku.

Děje se - dítí se	seji - síti
chvějí - chvíti se	smějí - smáti se
kají - káti se	tají - táti
lají - láti	vějí - váti
okřeji - okřáti	zeji - záti (zíti).
plají - pláti	

Nedoločivni: hráti m. hřítí (sl. greti).

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. hře-j-i	—
2. hře-j-e-š	hře-j
3. hře-j-e	—
Mn. 1. hře-j-e-me	hře-j-me
2. hře-j-e-te	hře-j-te
3. hře-j-í	—

N a r e č a j

sedanji: m. hře-j-e, ž. in sr. hře-j-íc, mn. hře-j-íce;
pretekli: m. hráv, ž. in sred. hrá-vši, mn. hrá-vše.

D e l e ž j e

djavno: hrá-l in hří-l, -la, -lo;
terpno: hrá-n, -t in hřít, -a, -o.

O p o m b e.

1. Od káti se (sl. kesati se) je sed. zn. po V. 1. pravilo: kám se; poleg plaji (sl. poljem, plati) se najde tudi plám - pláš itd.; ostali na *a* se ravnaajo po vzoru: laji, taji (lajam, tajam), laješ, taješ itd.

2. V nedoločnikovih oblikah se staplja v češčini *aja* v *á*: láti, táti, káti m. lajati, tajati, kajati, lál m. lajal itd., *ěja* in *ija* pa pred terdimi priponami navadno v *á*: pře-ji - přáti, přál, přán; věji - váti, vál, ván, pa tudi v *í*: víti, zíti, příti, okříti, víl, vín, okříl, přín.

3. Díti se (sl. goditi se) je glagol neosebni: děje, ději se, dalo se. Pravilno se sprega tudi na-díti ali na-dáti se (sl. nadjati se).

4. Pri glagolu síti (sejati) so redke oblike sál, síl, sát; bolj so v rabi po I. 6. sel, set ali pa sil, sit.

§. 77.

V glagolih V. verste, kateri so prenešeni iz družih verst, povzdiguje se večidel korenov samoglasnik:

a in *o* v *á*: kladu - dokládám, pasu - vypásám, hraji - zahrávám, kropím - pokrápím, lomím - nalámám, napojím - napájím, mohu - pomáhám;

e (*ě*) v *é* (*í*): беру - vybírám, kvetu - vykvítám, vykvétám; oději - odívám, teku - utíkám, pletu - zaplítám;

i v *í*: bijí - pobíjím, hnijí - vyhnívám, lijí - zalívám, piji - dopíjím, žiji - užívám, vidím - předvídám;

y v *ý*: kryjí - ukrývám, myjí - vymývám, ryjí - zarývám itd.;

u v *ou*: obují - obouvám, tluku - vytloukám, zují - vyzouvám, sují - sesouvám.

§. 78.

VI. versta.

V šesto versto štejemo glagole, katerim izhaja nedoločnikova osnova na *ova*, sedanjikova na *u*.

Pomniti je, da se ne preglasuje *ova* v *eva* nikdar: osvécovati, ohlašovati, bojovati, kralovati.

Pregibljejo se vsi po zgledu:

kupovati.

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. kupu-j-i, -u

—

2. kupu-j-e-š

kupu-j

3. kupu-j-e

—

Mn. 1. kupu-j-e-me

kupu-j-me

2. kupu-j-e-te

kupu-j-te

3. kupu-j-í, -ou

—

N a r e č a j

sedanji: m. kupu-je, ž. in sr. kupu-jíc, mn. kupu-jíce;

pretekli: m. kupova-v, ž. in sr. kupova-vši, mn. kupova-vše.

D e l e ž j e

djavno: kupov-al, -la, -lo;

terpno: kupová-n, -na, -no.

Pri premikanji glagolov iz IV. v VI. versto se korenov samoglasnik krači, soglasniki pa se pred *ovati* menjajo sploh kakor v terpnem deležji IV. verste: *d* in *t* v *z* in *c*, *s* in *z* v *š* in *ž*, *st* in *zd* v *št* in *žd*; *ň*, *ř*, *đ* in *ť* ostanejo kakor so, ozki namreč; *z* (iz *dj* m. sl. *j*) se ne sme menjati v *ž*: zplozovati od ploditi, odsuzovati od souditi, osvēcovati od svítiti, ohlašovati od hlásiti, pohrožovati od hroziti, ujišťovati od jistiti, zhyžďovati od hyzditi, skloňovati od kloniti, spaťrovati od patřiti, pocítovati od cítiti, shromažďovati od shromážditi, obmezovati od obmeziti (sl. obmejiti), kupovati od koupiti. Tudi glagoli, ki iz V. verste prestopljajo v VI., kračijo samoglasnik pred *ovati*: vyhazovati od házeti, přemýšlovati od přemýšleti, pohybovati od hýbati, požadovati od žádati, poletovati od lítati itd. Ravno to se godi tudi pri izpeljevanji od samostavnikov: bída - bědovati, král - kralovati, pán - panovati, kříž - křižovati, péče - pečovati, pouť - putovati itd.

B) Pravilna sprega brez spone.

§. 79.

Brezsponska sprega obsega razun pomožnega jsem - budu samo tri glagole s sostavljenicami vred.

1. D á t i.

Z n a n i v n i :	V e l e v n i :
Edn. 1. dá-m	—
2. dá-š	dej
3. dá	—
Mn. 1. dá-me	de-j-me
2. dá-te	de-j-te
3. da-dí	—

N a r e č a j

sedanji: dad-a, dad-ouc, dad-ouce;

pretekli: da-v, da-vši, da-vše.

D e l e ž j e

djavno: da-l, -la, lo;

terpno: dá-n, -na, -no.

Mesto dadí se že tudi navadno rabi dají in m. dada dadouc, dadouce pa daje, dajíc, dajíce.

2. J í s t i.

Z n a n i v n i :	V e l e v n i :
Edn. 1. jí-m	—
2. jí-š	jez
3. jí	—
Mn. 1. jí-me	jez-me
2. jí-te	jez-te
3. je-dí	—

N a r e č a j

sedanji: jed-a, jed-ouc, jed-ouce
 pretekli: jed, jedši, jedše.

D e l e ž j e

djavno: jed-l, jed-la, jed-lo;
 terpno: jed-e-n, jed-e-na, jed-e-no.

3. V e d ě t i.

Z n a n i v n i:

V e l e v n i:

Edn. 1. ví-m	—
2. ví-š	věz
3. ví	—
Mn. 1. ví-me	věz-me
2. ví-te	věz-te
3. věd-í	—

N a r e č a j

sedanji: věd-a, věd-ouc, věd-ouce;
 pretekli: vědě-v, vědě-vši, vědě-vše.

D e l e ž j e

terpno-sedanje: věd-o-m, věd-o-ma, věd-o-mo;
 djavno-preteklo: vědě-l, vědě-la, vědě-lo;
 terpno-preteklo: vědě-n (věděn-í).

4. B ý t i.

Spregatev tega glagola je sestavljena iz trojnega korena: *jes*, *by* in *bud*.

Samo *jes* se pregiblje brez spone in tudi to-le v sed. znativnem.

I. Od *jes* se snuje

1. sedanji znanivnik:

Edn. 1. js-e-m	Mn. 1. js-me
2. j-si	2. js-te
3. jes-t, je	3. js-ou

2. sedanji narečaj: js-a, js-ouc, js-ouce.

II. Iz *bud* se izpeljuje

1) po obliki sedanji, po pomenu prihodnji čas:

Edn. 1. bud-u	Mn. 1. bud-e-me
2. bud-eš	2. bud-e-te
3. bud-e	3. bud-ou.

2) Edn. 2. budĭ, bud-i-ž.	Mn. 1. budĭ-me, budĭ-mež
	2. budĭ-te, budĭ-tež.

3. Narečaj prihodnji: bud-a, bud-ouc, bud-ouce.

III. Koren *by* pa služi

1) času prostominulemu

Edn. 1. by-ch	Mn. 1. by-ch-ø-m, by-s-me
2. by-s in by-si	2. by-s-te
3. by	3. by.

2) Nedol.: bý-ti;

3) pret. nar.: by-v, by-vši, by-vše;

4) daj. pret. del.: by-l, -la, -lo;

5) terпно pret. del.: by-t (byt-í).

Pomniti pa je o tem glagolu še to-le:

a) Pridjani *j* se v jsem, jsi, jsme, jste, jsou in jsa ne izrekuje, v opisanih minulih časih se tudi piše samo sem, si, sme, ste: dělal sem, si; dělali sme, ste. V jest, je in nikavnem nejsem, nejsi, nejsme, nejste, nejsou, nejša se izrekuje; tretja ed. oseba se glasi není.

b) V jest pred etičnim daj. *t* (m. ti §. 53) priponovi *i* oživi: jes-ti-tĭ; v jsi pa večkrat *j* in *i* odpade in *s* se pripne k predstoječi besedi: Jestif jeden Bůh. Tys byl m. ty jsi byl; kdes byl? Byls doma? Viděls bratra mho iětd.

c) V 3. osebi minulega časa obeh števil se pomožni glagol jest ali je in jsou izpušča.

C) Nepravilna sprega.

§. 80.

Nepravilno se spregajo glagoli: jeti (peljati) - jedu, jíti (íti) - jdu, státi (fierí) - stanu se, chtíti (hoteti) - chci, míti (imeti) - mám, spáti - spím in viděti - vidím.

1. J e t i.

Zn. jed-u, -eš, -e; -eme, -ete, -ou.

Vel. jeď - jeďme - jeďte.

Nar. 1. jed-a, jed-ouc, jed-ouce;

2. je-v, je-vši, je-vše.

Del. 1. je-l, je-la, je-lo.

Koren j e d se ohrani samo v oblikah sedanjikovih, v nedoločnikovih mu *ď* odpade.

2. J í t i.

V češčini prvi člen korena *id* tudi v nesostavljenem glagolu preide v *j*: zn. jd-u, -eš, -e; -eme, -ete, -ou; vel. jd-i, -ěme, -ěte; nar. jd-a, -ouc, -ouce.

Ostale nedoločnikove oblike zajema iz osnove š e d - na-rečaj: šed, šedši, šedše; deležje: šel, šla, šlo.

3. S t á t i

ima sedanjikove oblike po II. versti. Zn. stanu, -eš, -e itd. Vel. staň, staňme, staňte. Nar. stan-a, stan-ouc, stan-ouce. Nedoločnikove oblike so le v prostonarodnem govoru dosti. krat po II. versti, v pismenem malokdaj: stanouti, stanuv in stanul m. státi, stav in stal, sl. po-stanem - postati.

4. C h t í t i.

Z n a n í v n í :	V e l e v n í :
Edn. 1. chc-i	—
2. chc-e-š	chtě-j
3. chc-e	—
Mn. 1. chc-e-me	chtě-j-me
2. chc-e-te	chtě-j-te
3. cht-í in cht-ějí	—

N a r e č a j .

sed.: chtě-je, chtě-jíc, -jíce in cht-ě, cht-íc, -íce;
 pret.: chtě-v, chtě-vši, chtě-vše.

D e l e ž j e

djavno: chtě-l, -la, -lo;
 terpno: chtě-n, -na, -no.

5. M í t i.

Pervi člen korena se je ohranil samo v „jmění“ (imetje) ko *j*, drugod je odpadel.

Z n a n í v n í :	V e l e v n í :
Edn. 1. má-m	—
2. má-š	mě-j
3. má	—
Mn. 1. má-me	mě-j-me
2. má-te	mě-j-te
3. ma-jí	—

N a r e č a j

sed.: ma-je, ma-jíc, majíce;
 pret.: mě-v, mě-vši, mě-vše.

D e l e ž j e.

djavna: mě-l, -la, -lo.

6. S p á t i.

Zn. sp-ím, -íš, -í; -íme, -íte, -í in -ějí.

Vel.: sp-i, -ěme, -ěte.

Nar. 1. sp-ě, -íc, -íce in spě-je, -jíc, -jíce.

2. spa-v, -vši, -vše.

Del. 1. spa-l, -la, -lo.

2. spá-n, -na, -no (spaní).

7. V ě d ě t i

ima v velevniku: viz, viz-me, viz-te, v prostem govoru tudi vid, vidme, vidte; v sed. narečaji: vid-a, vid-ouc, vid-ouce, in kakor věděti je ohranil še terpno deležje sed. časa: vid-o-m, vid-o-ma, vid-o-mo.

V ostalih oblikah, v sostavah pa tudi v teh gre pravilno po III. 2.: vid-ím, -íš, -í; -íme, -íte, -í in vidě-j-í, zá-vid, zá-vid-ě itd.

D) Nepopolna sprega.

1. vece, 3. ed. oseba zastaranega prosto-minulega časa = dixit, rek-el, -la, -lo je.

2. prý = pre, pravi se, dicitur.

3. dít i = sl. djati - dém (dicere) rabi se samo v sedanjem znanivniku: dí-m, díš, dí; dí-me, dí-te, dí in dějí. Díti = sl. goditi se je glagol neosebni in sprega se po V. 4.: děje in dějí se, děje se, dálo se, bude se dít i.

§. 81. Opisovanje časov in naklonov.

I. Prihodnji čas

se naznanja na trojni način:

1. Doveršivni glagoli so že v sedanjikovi obliki prihodnjega pomena: dám, hvizdnu, koupím, lapím, kopnu, padnu itd.

2. Ravno tako izrekajo prihodnjost glagoli doveršni in nedoveršni, če se s predlogi sestavijo: *dotknu, navezu, omladnu, odvolám, ponesu, umru, vydám, přeberu, předsta-vím, přitáhnu, zapíši* itd.

3. Prihodnjik se obrazi tudi, toda samo pri glagolih nedoveršnih, če se pomočnik budu, -eš, -e itd. zveže z nedoločnikom: bud-u, -eš, -e; -eme, -ete, -ou ctíti, milovati, seděti, státi, volati itd.

Da se glagoli doveršni ne morejo tako opisovati, se razumi samo po sebi, dovelj že znanijo prihodnji čas v sedanjikovi nezloženi obliki in k večemu se sestavijo če s kacim predlogom.

II. Pretekli čas

se opisuje kakor v slovenskem: dal, dala, dalo jsem (sem), jsi (si), jest (je); dali, daly, dala jsme (sme), jste (ste), jsou (sou).

Pomniti pa je, da se v tretji osebi obeh števil pomožni glagol jest ali je in jsou izpušča. Na hrobě zabité sestry vyrostla vrba. I přišel jednou pastýř, udělal sobě z prutu píšťalku a zapískal na ni. Byly tři sestry.

III. Predpretekli čas

se obrazi in je redek kakor v slovenskem. Rabijo se raje doveršivni glagoli v preteklem času. Byl sem byl, byl sem nesl.

IV. Pogojni naklon

se obrazi s preteklim deležnikom in pomožnikom: bych, bys, by, bychom ali bysme, byste, by: Rád bych se učil, ráda byla bych pracovala, prosil bych tě o to. Celý den bys seděl itd.

V. Želevní naklon

se opisuje z besedicama nech, nechť in ať sl. naj: Nechť (ať) zahyne pýcha, sobství, nedůvěra; nechť (ať) vás všechny spojí láska.

VI. Terpna oblika

se opisuje *a)* s terpnim deležnikom na *n* in *t* in s pomožnim glagolom býti: Jsem milován a ctěn. Nepřítel byl poražen;

b) če se tvornemu glagolu povračavno zaime *se* pride: chválí se, mluví se, píše se itd.

III. Členki.

A) Prislovi (příslovky).

§. 82.

Prislovi kakovosti se likajo večidel iz pridevnih imen; določna priložna končnica *ý* (*i*) se zamenja z *ě* (*e*) in široki soglasniki se spremené v ozke, na pr.:

chybný - chybně	poslední - posledně
tvrdý - tvrdě	slepý - slepě
stálý - stále	hotový - hotově
střídmý - střídme	jistý - jistě
silný - silně	pravý - pravě itd.

h v *z*: blahý - blaze
drahý - draze

ch v *š*: hluchý - hluše
tichý - tiše

k v *c*: krátký - krátce
veliký - velice

r v *ř*: dobrý - dobře
moudrý - moudře itd.

Pridevniki na *ský* in *cký* postanejo prislovi, ako se *ý* v teh končnicah skrači, na pr.:

• prilog :	prislov :
bratrský	bratrsky
královský	královsky
křesťanský	křesťanský
katolický	katolický
přátelský	přátelský
český	česky
turecký	turecký itd.

Slovenski: bratovsko, kraljevsko, kerščansko itd. Toda nikdar se ne pravi: po česky, po rusky, po slovensky, po selsky itd., ampak vselej le po česku, po rusku, po slovensku, po selsku.

Tu tudi lahko omenimo prislove: zpátky - sl. nazaj mlčky - molče, pěšky - peš, stoječky - stoje, vespěčky - v spanji.

Za prislove se rabijo tudi nedoločni prilogi srednjega spola na o, na pr.:

blízko	jasno	šero (mračno)
daleko	přímo (sl. ravno)	široko
dlouho	pusto	teplo
dávno	snadno (lehko)	ticho
hluboko	studeno (hladno)	vysoko itd.

Ako so taki prislovi spojeni s predlogi, se sklanjajo kakor samostavniki na o v 2., 4. in 6. sklonu: na pr.: z daleka, z hluboka, do cela, do čista, z jasna, na krátce, na mále itd. cf. §. 42.

Za prislove se rabijo tudi samostavniki, na pr.: rodivnik: doma, včera, bez pochyby (sl. brez dvoma), dokonce, shůry (odzgor), svrchu, za tmy, z počátku, z paměti, zšíří, ztlouští, zstárí, zvýší, zdělí, zhloubí, ztíží itd. Poslednji so sestavljeni samostavniki s predlogom z m. vz:

Most pražský jest zdělí 862 loket; sl. je dolg. Ohrada byla sedmi set kročejů zdělí a tolikéž zšíří - ograja je bila sedem sto korakov dolga in ravno toliko široka itd.

Toživnik: dnes, drobet, večer, letos, trochu, věru (od imen. trocha, věra), nahlas, naopak, naspěch, navzdor (vkljub), opravdu (v resnici), vesměs (skoz in skozi), vstříc, vůbec (v obče), vůkol (okol), zároveň (ob enem) itd.

Mestnik: dole (doli), nahoře (gori), vloni (vlani), po-různu (narazno), potmě, popředu (spredaj), pozadu, povrchu, vnitřku (notri) itd.

Druživnik: bleskem (bliskoma), celkem (celoma), dílem (deloma), honem (urno), kolem (okol), místem - místy (me-stoma), skokem itd.

Nekteri prislovi so izpeljani iz glagola; končajo se na *mo*, v pomenu pa se vjemajo z latinskim gerundijem in s slovenskim prislovnim deležnikom: let *mo* sl. leté, stojmo - stojé, tajmo - skrivé.

Taki so tudi:

bodmo	kradmo
hodmo	pošepmo
nakloňmo	sečmo.
okročmo	

§. 83.

Nekteri prislovi časovni:

budoucně - vprihodnje	onehdá	} - ondaj
brzy, brzo - berzo, kmali	onehdy	
často - často, dostikrat	ondyno	
dávno - davno	podnes - do danes	
do dneška - do danes	pokaždé - vsikdar	
dopoledne - dopoldne	pořád - zmiraj	
dosavad	potom - potem	
dosud	pozejtří - po jutranjem	
druhdy - drugikrat	předně - poprej, naj prej	
hned, hnedky	právě - ravno	
hnedle	poprvé - v pervo	

jindá, jindy - drugikrat, inde
 již - že
 leckdy - včasi
 kdys, kdysi - kedaj, časi
 kdykoliv - kedar koli
 málokdy - malokdaj
 mnohdy - mnogokrat
 napotom - potem
 nejprvé - naj pervo
 někdy - nekdej
 nikdy { - nikdar
 nikdá {
 nyní - zdaj
 od dneška - od danes
 odpoledne - popoldne

Prislovi krajevni

č. sl.

doma - domá
 domů - domú
 dole - doli
 dolů - dol
 dotad { - dotle
 dotud {
 jinam - drugam
 jinde - inde, drugje
 jinady { - inod, drugod
 jinudy {
 kam - kam
 kde - kje
 kdekoliv - kjerkoli
 kdes, kdesi - nekje
 kady, kudy - kod
 ledakde { - tam pa tam
 leckde {

příště - vprihodnje
 sic, sice - sicer

ted, tedko { - zdaj
 tedka }

tehda { - tedaj
 tehdy }

teprv {
 teprva { - še le
 teprvé }

tudíž - koj, tedaj

vloni - vlani

vždy, vždycky - zmiraj

zejtra - jutri

zřídka - malokdaj.

č. sl.

onde - ondi

pokad { - doklej
 pokud }

potad { - do tukaj
 potud }

pryč - přeč

pozadu - zadej

sem a tam - sem ter tje

shora - odzgor

spředu - spred.

svrchu - zverh

tady - tu, tod

tam - tam, tje

tamhle { - tamle
 tamto }

tu - tu

ven - ven, venkaj

nahoru - gor
 nahoře - gori
 napřed - naprej
 někam - nekam
 někde - nekje
 někady }
 někudy } - nekod
 nikde - nikjer
 nikudy - nikoder
 odkad }
 odkud } - odkod
 odsad, odsud - odslej
 odtad, odtud - odtod

venku - zunaj
 vespod - spod
 vně - vne, zunaj
 vnitř - notri
 všudy - povsod
 vzhůru - kviško, vzgor
 zde - tukaj
 ze spodu - iz pod
 ze zadu - od zad
 zevnitř }
 zvenčí } - zunaj, od zunaj
 itd.

Prislovi družih razmer

č. sl.
 ano - da
 arci }
 arcit } - to je da
 alespoň }
 aspoň } - vsaj
 ani - niti, ni
 as, asi - (ungefähr)
 ba }
 bodejť } - pač da
 jak - kako
 jedva - komaj
 jen, jenom - le, samo
 jedině - edino
 ještě - še
 jináč }
 jinak } - drugač
 již, již - že
 ledva - komaj
 možná - mogoče

č. sl.
 naskrz - skoz in skozi
 nelze - ni mogoče
 nic - nič
 ovšem - se véda, res da
 příliš - preveč
 snad - znabiti
 sotva - komaj
 spolu skupaj
 tak - tako
 takměř }
 téměř } - malo da ne,
 skoraj
 už - že
 velmi - zeló
 věru - v resnici
 veskrz - skoz in skoz
 zhola - celó, zgola
 zase - zopet
 zpět - nazaj
 zvláště - zlasti itd.

§. 84. Stopnjevanje prislovov.

Pri prislovih na *ě* (*e*) se obrazi druga stopnja, če se pridene končnica *ji*:

čistě - čistěji	mocně - mocněji
chudě - chuději	slabě - slaběji
mile - mileji	tiše - tišeji

Pri onih na *ce* in *ze* se menja *c* v *č* in *z* v *ž*:

sladce - sladčeji	draze - draže
tence - tenčeji	tuze - touže itd.

Prislovi na *cky* in *sky* spreminjajo v sodnji stopnji te končnice v *čtěji* in *štěji*:

katolicky - katoličtěji	lidsky - lidštěji
německy - němečtěji	pansky - panštěji itd.

Tretja stopenj se nareja kakor pri prilogh:

tenčeji - nejtenčeji	draže - nejdraže
štědřeji - nejštědřeji	výše - nejvýše itd.

Naslednji prislovi daljšajo korenov samoglasnik in se stopnjujejo tako-le:

blízko : blíže	ali pa	blíž - nejbliže
daleko : dále	"	dál - nejdále
dlouho : déle	"	dél - nejdéle
dobře : lépe	"	líp - nejlépe
draze : draže	"	draž - nejdraže
hluboko : hloubě	"	hloub - nejhloubě
hustě : houště	"	houšť - nejhouště
málo : méně	"	měň - nejméně
mnoho : více	"	víc - nejvíce
nízko : níže	"	níž - nejniže
posledně : posléze	"	posléz - nejposléze

snadno : snáze	ali pa snáz - nejsnáze
široko : šíře	„ šíř - nejšíře
těžko : tíže	„ tíž - nejtíže
tuze : touže	„ touž - nejtouže
úzko : úže	„ úž - nejúže
vysoko : výše	„ výš - nejvýše
zadu : záze	„ záz - nejzáze
záhy : záže	„ záž - nejzáže
zle : hůře	„ hůř - nejhůře.

B) Predlog (předložka).

§. 85.

Predloge ločimo *a)* v nesamostojne ali neločljive, ki nam rabijo le v zvezi z drugimi besedami; in *b)* v samostojne ali ločljive, ki je tudi same za sé v rabo jemljemo.

Nesamostojni predlogi so v češčini *ob, pa, pra, pře, roz, pro, su, vz* in *vy*.

Po *ob* se korenni *v* večkrat izpahuje: oběť m. obvěť, oblek, oblak m. obvek in obvlak itd. kakor v slovenskem, in *vz* po gostem *v* izgubi: z-růst m. vz-růst sl. zrast; *su, pře* in *vy* se v sostavi z imeni navadno daljšajo: sou-sed, pří-voz, vý-pad sl. sosed, prevoz, izpad.

Predlogi samostojni se vežejo z enim, z dvema ali trema skloni.

A. Predlogi z enim sklonom.

1. z rodivnim:

bez, beze - sl. bez, brez: Žádný bez práce není ko-láče. Bůh jest bez počátku. Jaká sestro, to rybička, beze hlavy, bez ploutvička? dle, podlé, vedlé — poleg, prek, po: Člověk vše dle svého zraku vidí v světle nebo v mraku.

Zdali podlé rozumu tvého létá jestřáb? Běží, běží podlé skály. Není v světě podlé mého vědomí věci skvostnější nad dobré svědomí.

do - do třetice všeho dobrého. Komu slunce svítí, co mu do měsíce? Sebral vojsko do Prus. Co je mně do světa, do světa celého. Jest mi do smíchu. Není mi do žertu. Dal se do pláče, do křiku, do smíchu, do vády, do hry itd., začel je plakati, smejati se, kregati, igrati.

krom, kromě = razun: Nemám přítelíčka pod širým nebem, kromě Boha. Krom něho nebylo tu nikoho.

od, ode - od: Od času — do času, rok od roka, sl. od leta do leta, den ode dne, sl. od dne do dne. Ode všeho lidu byl milován.

u - pri: U nás, u nás jde ráz na ráz. U noh mu labuť, u hlav mu labuť, labuť po boku: u noh mu nevěsta, u hlav sestřička a při boku matička.

z, ze - iz: Miluj Boha ze všeho srdce svého. Neraduj se příliš ze štěstí, aniž zarmucuj se z neštěstí. Co se kopřivou býti strojí, hned ze země lezouc pálí.

Rodivník se veže tudi z besedami:

blízko - blizo: I mého srdce on jest blízko.

daleko: Daleko řeky, sl. od reke.

kolo, okolo, kolem, vûkol - okoli: Roznesla se radost kolem Prahy. Člověk na světě okolo smrti se plete.

místo - mesto: Literární umění jest obecným lidem místo stříbra, urozeným místo zlata.

prostřed - sredi: Prostřed rolí stojí veliký dvůr.

strany - zastran: Bůh bude bítí hříšníka i strany duše, i strany těla.

vně (zunaj), vnitř (znotraj), konec itd.

2. z dajavním.

k, ke, ku: Starý pes k řetězu nepůjde. Lidé jsou stvořeni k práci tak, jako k létání ptáci. *Ku* stojí zlasti před *p*: ku Praze, ku příkladu (na primer).

proti, naproti: Proti věku není léku. Stříbro za bláto proti moudrosti se počítá. Co jsou kříže světa toho proti věčné radosti?

Dajavník stojí tudi po prislovih vstříc, k vůli, na vzdor, na vzdory, na vzdoru, sl. vcljub: Vyšli přátelům vstříc. Učiň to matce k vůli. Na vzdor mému zákazu vyšel.

3. s toživním.

mimo: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti. Řeka teče mimo město. Nechoď mimo dům svůj po vyražení. — V prostonarodnem govoru se sklepa navadno z rodivnikom kakor v slovenskem.

přes, přese - čez. Šli skrze pusté lesy přes veliké hory. Jak já půjdu do kostela, přes tvé srdce půjde střela. Po moři pluli přes jednu noc a jeden den.

pro - za, po, zavolj: pro Bůh, sl. za Boga! Poslali pro mne. Pro mne dělej, co chceš. Ach můj milý! ach pro nebe, tu dobu myslím na tebe.

skrz, skrze - skoz: Mnohý skrze malého dojde cíle velkého. Vltava teče skrz Prahu. Přisahámť tobě skrze tvou velikou moc, že se od tebe nikdy neodloučím.

4. z mestním:

při - pri: Jest při síle a zdraví. Jest při svých letech dosti mladý. Při své dobré mysli nebude s to, aby škodil.

B. Predlogi z dvema sklonoma.

1. stoživnim in mestnim:

na - na a) Nepřišel na svět, kdys chtěl, nepůjdeš také z něho, kdy chtítí budeš. Smrt na zuby nehledí.

b) Na světě se všecko mění. Na černém poli pšenička se rodí.

o - o: a) Kdo stojí o cizí, přichází o své. Žebrák prosil o chléb a vodu. Strom se podpírá o strom a člověk o člověka.

b) Co oči vidí, o tom mohou ústa mluvit. O boji, o válce přemýšlejme.

v, ve - v: a) Tělo člověka v prach a popel se obrátí. V tu dobu vstávají mrtví ze hrobů.

b) Ve svém domě každý jest pánem. V široším světě není v ničem žádné stálosti.

2. s toživnim in druživnim:

mezi - med: a) Přítel staň se z nepřítele, pak se postav mezi nás.

b) Znej rozdíl mezi horkostí slunečnou a ohnivou.

na d, nade - nad: a) Moudrost dražší jest nade všecko zboží. Nad tebe po Bohu nic krásnějšího není. Miluj Boha nade všechna stvoření.

b) Smiluj se nade mnou chudou ženou. Nad hlavami vašimi vznáší se bouře veliká.

pod, pode - pod: a) Přijít z deště pod okap. Sedněte si pod strom.

b) Nemám přítelíčka pod širým nebem. Pod skálou a pod dubem, v háji i za pluhem ozývají se národní písně naše.

před, přede - před: a) Zlé se neutají a s dobrým můžeme před Boha i před lidi. Vedte ho před soudce.

b) Věz, že před Bohem všickni rovni jsou. Před několika hodinami tu byl.

C. Predlogi s tremi skloni.

1. Z dajavnim, toživnim in mestnim.

po - sl. *po*: a) Tretji sklon se je ohranil samo pri nedoločnih prilogih v srednjem spolu: Po lidsku mluvím, po česku upřímně míním. Žije po pansku. Po tichu, po domácku (sl. *po domače*), po řídku itd.

b) = *do*: Stál ve vodě až po uši. Švédové nemohli dále vraziti než po staré město.

c) Poznáme ptáka po peří a člověka po řeči. Člověk dychtí po světské slávě. Pták nenese všech vajec po jednou, ale po jednom.

2. Z rodivnim, toživnim in druživnim:

s, se - *s, z*: a) Komu není s hůry dáno, v lékárně nekoupí. Přilítla s nebe holubice. Vojínové metali s hradu na nepřátele ohnivé kule.

b) = latinski *circiter*, *par*: Vypili s holbu vína = okoli enega poliča. Není s to = *non est par* sl. ne zmore. Když s něho býti nemůžeš, pomohu já tobě; sl. ako ga ne zmoreš ti, jaz pomorem.

c) S Bohem, má matičko zlatá. Pojď se mnou.

za - *za*: a) Za starých časů byli lidé déle živi než nyní. Za zdravého života dobře činiti třeba; po smrti času nebude.

b) Za právo a pravdu. Na tě jsem vždycky myslila, za tě se právě modlila. Slunce zašlo za horu. Kdo se za svůj jazyk stydí, hoden potupy všech lidí.

c) Za Pardubicemi se rozprostírá krásná rovina. Varuj se hříchu, za hříchem pokuta v patách běží.

C) Vezniki (spojky).

§. 86.

Najnavadniše podamo tu v abecednem redu, ker se pri vsaki razdelitvi nektere večkrat ponavljajo :

a - sl. *a*, *i*, *in*: Svět se mění, *a* my v něm. Já dám dva, *a* ty tři zlaté. Čiň dobře, *a* zlé nepřijde na tě. Cti otce svého *a* matku svou.

*a*brž, *an*obrž - da celó, *in* sicer, *marveč*: Síly se mi dostalo, *abrž* mnoho. Bázeň Boží nesmí býti pouhá bázeň, *an*obrž plná víra, naděje *a* láska k Tvůrci nebes *a* země. Ne to dobré, co dobré, *abrž* co se komu líbí.

*ale*brž - *ampak*, *marveč*: Netoliko ho netrestal, *ale*brž ho propustil.

aby - da *bi*: Proto kováč kleště má, *aby* se nespálil. Zpíváš, *slaviče*, ne *aby* zpíval, *ale* *abys* lidem plodil veselí.

ač, *ač*koli, *ač*koliv - *akoravno*: Tvůj jsem ještě celý, *ač* nás závist mnoha krajin dělí. Staří Slované, *ač*koli pohané byli, věřili v jednoho nejvyššího Boha.

ale - *ali*, *ampak*: Mnohý přítelem se nazývá, *ale* hada v srdci zahřívá. Slibuje hory, doly, *ale* nic nečiní. Nebuď marnotratný, *ale* šetrný. Ne místa lidi, *ale* lidé místa posvěcují.

alespoň, *aspoň* - *vsaj*. *Alespoň* mu řekněte; sl. *vsaj* recite mu. Dej mi *aspoň* dva.

an, *ana*, *an*o m. *a* *on*, *a* *ona*, *a* *ono* - *glej*, *ko*: Uzřeli ho, *an* s pláčem se do své otčiny vracel. Nějaká to veská žena, *ana* v náručí cos nese. To synek se svou matičkou, *ana* ho doprovází.

aneb, *anebo*, *anebo-li* - *ali*, *ali* *pa*: Vidíme-li hodiny *aneb* pěkně vystavený dům, hned nám hodinář *anebo* stavitel na mysl připadá. Cokoli chceš činiti, mluvit *aneb* počínati, prvé rozvaž *a* rozmysli dobře *a* pomysli na konec.

aneb - aneb sl. ali - ali: Všecky statky aneb náhoda nivočí aneb odjímá násilí.

ani, aniž sl. ne, ni, niti: Ani měsíc vycházeti nechce. Když jsi bratra otráвила, ani mne bys nešetřila. Nemám bratra ani muže. I spalo dítě, spalo sen tichounký, aniž je jitro ze sna zбудilo.

ani - ani - ne - ne, niti - niti: Pokojného života ani zlato ani drahé kamení nedává. Ani slunce, ani deště naší růži neškodí.

ať - naj: Ať se blýská, ať hrom bije, spravedlivý tiše žije. Nad svévolí ať zvítězí právo, co je choré, ať bude zdrávo.

až - dokler, do: Měj strpení, až se navrátím. Džbán vodu nosí, až se rozbije. Nepůjdu domu, až bude den.

ba - da, da celo: Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused, než daleký přítel. Bůh může do času nešlechtnosti bezbožných přehlídati, ba i dobrých věcí jim udíleti.

by, byť - če bi, ko bi tudi: Osel zůstane oslem, by na sobě zlaté sedlo měl. Každému své milo, byť by na poli bylo shnilo.

byť i - ko bi tudi: Stiskla bych mu mile ruku, byť i držel hada v dlaních. O chovej vroucně věnce toho kvítí, byť v něm i míhala se krve zář.

buď - buď, buď, - aneb, buďto - aneb - ali sl. ali: Buď zvítězíme, aneb padneme. V zimě se krmí dobytek buďto senem, anebo slamou. Hned nás buďto kvítím anebo rozličným poděloval ovocem.

buď, buď si - bodi si: Buď si bohatý, přece mu to nepomůže. Buď si velký, buď si malý, jen když čestnou mysl máš.

či, čili - ali: A co tvor má víc milovat skumný, či vlast mrtvou, či národ umný? I přišli k němu ptát se ho, sluší-li daň dáti císaři, čili nic.

čím - tím - čím - tém: Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy valnější. Čím se sobě větším býti zdáš, tím u lidí menší ceny máš.

dílem - dílem - n. theils - theils: Ovoce se požívá dílem čerstvé, dílem sušené.

dokud - dokler: Národy nehasnou, dokud jazyk žije. Pták nelítá, dokud nemá křídel.

dokud - dotud, pokud - potud - dokler - dotlej: Věrní dokud na světě jsou, dotud bojují. Přítel nebuď ti co kvítek, který potud milý, pokud čerstvý.

dříve - než - prej - preden: Dříve tuším slunce jasné svadne, nežli žel můj zchladne.

i - i, in, tudi: I nám dal Bůh um a ramena. Plná jsou nebesa i země slávy jeho. Láska jest plná i mezi i jedu.

jak, jako - ko, kakor: Jak jaro nastává, příroda již okřívá. Nic není lepšího, jako bázeň Páně.

jak, tak - kakor, tako: Jak vidíte růži mřítí, tak se bude s Vámi dítí. Jak se prázdný klásek pozdvihuje, tak si hloupá pýcha vykračuje. Jak přijde, tak odejde.

jak mile, jak brzo, jak jen, jak náhle - berž ko kakor hitro: Jak mile se probudí země ze spánku svého, hned se vše zelená. Jak brzo nastane podletí, včelka na sta kvítků obletí.

jestli, jestliže - ako: Jestliže se domníváš člověkem býti, hleď, bys také tak jednal. Jestliže poručíš Bohu křivdu svou, on tě pomstí; jestli škodu, onť ji nahradí; jestli bolest, on tě uléčí; jestli smrt, on tě vzkřísí.

jelikož - ko, kolikor, kakor: Jelikož národ ku sebevědomí přichází, musí neustále se živlem jemu nepřejícím zapasiti. Jelikož otec, starám se o děti, jelikož občan, o obec.

jináč, jinak - sicer, drugač: Nemohu já ani žádný před tebou křivých řečí mluvit, jináč bys to ihned spatřil.

kdy, když - kedar, ako, ko: Když ruka ruku myje, obě bílé budou. Nepřišels na svět, kdys chtěl, nepůjdeš také z něho, kdy chtíti budeš.

kolik - tolik - kolikor - toliko: Člověk jen tolik platí, kolik dělá. Kolik krajů, tolik krajů.

leč - le: Lakomý žádnému dobře nečiní; leč když umře, statek poberou jiní. Nelze se ti odměnit, leč písní.

-li - li: Vlastního se člověk bojí stínu, má-li na svědomí těžkou vinu. Má-li člověk člověkem býti, učit se musí. Pověz, můj milý, řekni přec, živ-li a zdrav je tvůj otec.

ledva, sotva, jedva - komaj, toliko, da: Ledva jsem rozkvetl, žalostí usýchám. Sotva vkročím, vidím v bílé říze anjela.

neb, nebo, neboť - ali, ker. Ty neb on. Strom nesmí vláhy míti na zbyt, nebo přílišná mokrost kořen hnojí a na zkázu přivodí.

nejen - ale i - nýbrž také, netoliko - ale i - ne samo, ampak tudi, ne le - veliko več: Onť to, který nejen národ zradil, ale i vyhubil. Tělo nejen stánkem, ale i nástrojem jest duše rozumné. Oheň jest živel, nejen velmi blahodějný, nýbrž také často velmi záhubný. Zrakem stíháme netoliko blízké, ale i vzdálené věci.

než, nežli - nego, kakor: Jeden jazyk dal ti Bůh a dvě uši; proto slyšet víc, než mluvit, sluší. Lépe s poctivostí umřít, nežli bez cti živu býti. A mé ucho neslyšelo nic než řev, a mé oko nevidělo nic než krev. Lépe pozdě, nežli nikdy.

nýbrž, nébrž - ampak, temuč: Ne otec, nýbrž matka plakala. Hospodářové hornorakouští mají pole svá ne různě, nébrž vždy v jednom.

pak - pa, pak: Kdes pak byl? Já půjdu, ne pak ty.

pakli, pakliže - ako pa, ko pa: Pakli chce kdo pomyslit o počtu, co je stvořeného: zečti hvězdy, zečti rozličná pokolení zvířat itd. Pakli ne Bůh, kdož by pomohl. Pakliže to učiní, bude trestán.

poněvadž, protože: - ker, za tó ker: Myslí ovšem mnohý, poněvadž hospodaří, že také hospodařiti umí. Duše naše, poněvadž z Boha jest v nás vdechnuta, k Bohu zase patří.

předce, přece, přec - vendar: Na smrt každý čeká, předce se jí leká. Zajíc má při spání otevřené oči a předce nic nevidí.

proto, protože: za to, za to ker, ker: Jazykem svým píšeme proto, že národu svému píšeme. Člověk proto pracuje, aby měl čím živ býti.

sic - sicer: Chraňte se lži, sic vás připraví o důvěru jiných lidí. Osud pohubil sice svazky naše, ale nezrušil jich.

spíše - než, prvé - než sl. prej - preden: Spíše pojdeš ve svém díle, nežli dojdeš svého cíle. Přičiňme ruce k boji prvé, než všecko mdlobou a nestatečností klesne.

tak - tako: Tak uživej svých věcí, abys jich jiným nezáviděl. Tak jest povaha nepřátel pravdy, že místo medu podávají jedu.

také, také i - tudi: Ne vždycky rak, také někdy žába. Všecky hvězdy nebeské jsou kulaté, také i naše země má podobu kulatou.

tedy, teda, tedáž - tedaj: Při mně nic zlého nevidíš; podle čeho tedy mne za zrádce máš? I nám dal Bůh um a ramena, nech je tedy každý vynaloží.

těž - též i - tudi, in še: On a dcera jeho, též i vnukové.

třebas - če tudi: Třebas teplé slzy z očí leji, předce plesám v hlubinách duše.

tudíž - zatoraj: Písečná půda jest příliš lehká, tudíž málo chrání rostliny proti prudkým větrům.

však - pa, vendar, saj: Já však řekl Pánu.

avšak, ale však, však přece, nic méně však - vendar le, pa vendar.

zda, zdali, zdaž, zdaliž sl. ali: Ukáže čas, zdali dojde cíle svého. A zdali pak mne ještě znáš, aneb jiného v srdci máš. Zda to nevíš? Zdaž to k dobrému povede, či ne?

že - da: Myslím, že vždy nebývá ani nebe bez mraků. Nezapomeň, že i chudí tvoji bratři jsou. Svatá a věčná pravda, že duch jen duchem živ jest.

D) Medmet (mezislovce).

§. 87.

Tudi tu podamo mesto vsega družega koj nekoliko vzorov:

A! to jest krásná věc.

Ach můj milý, *ach* pro nebe. Můj lid *ach* nezná času spásy.

Ah! právě dobře, že již přicházíte.

A hle, tisíce z hrobův vstávají.

Však *ajhle!* *Vzhůru* volal anděl Páně.

Aj! jak krásně slunko vychází z hor.

Běda ti! jenž jsi nás zradil.

Bohdá! že nám lepší doby nastanou!

Bohužel! že tomu tak.

Žel Bohu! kde můj tatíček?

E bratře milý.

Ej, jak krásná jest naše vlast.

Ejhle! beránek boží.

Ha, tedy ať země vypije drahou krev!

He, budu-li já tak šťastný.

Hej Slované! ještě naše slovanská řeč žije.

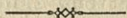
Hlehle! jak se nám vysmívají.

Hoho, to zlato proklaté!

Hoj, má panenka, co děláš?
I nebojím se! vždyť jsi se mnou.
Íi! jak sladké jsou výmluvy tvé.
Inu, vždyť přece jednou se shledáme!
Nuže, nuže! bratří milí zpívejme.
Ó nech mne již, ó nech mne tak!
Po hříchů! (sl. gorje) kam se vrháte.
Pryč! pryč! zlý duch mne ovládá.
Pst! dítě ticho buď!
Vzhůru, bratří, vzhůru! pojďme do boje.

II. BERILO.

Troji přítel.

Nevěř příteli, dříve než bys jej zkusil; více jich bývá na hodech a kvasech, nežli u dveří žaláře.

Muž jeden měl tři přátele; dva miloval nad míru, k třetímu se choval chladně, ačkoli tento nejupřímněji s ním smýšlel. Byv jednou těžce obžalován a maje se stavěti před soud, dí k nim: „Kdo půjde se mnou a bude mým svědkem? Neboť těžce jsa obžalován uvalil jsem králův hněv na sebe.“

I vymlouval se hned první přítel, že mu nemožná jíti pro zaměstnání jiná. Až ke dveřím soudnice jej doprovodiv, druhý obrátil se a zpět ustoupil, boje se rozhněvaného soudce. Třetí ale na nějž byl nejméně spoléhal, předstoupil s ním a mluvil za něj, s ochotností dokazuje navinnost jeho, tak že soudcové jej propustili a obdarovali.

Trojích přátel má člověk na tomto světě: ale jakž se mají k němu v hodině smrti, když ho bůh na soud povolá? Peníze, jeho nejmilejší přítel, nejde s ním první jej spouštěje. Příbuzní a přátelé jeho, doprovodivše jej ke dveřím hrobovým, vracují se v domy své. Třetí, na kteréhož v životě nejvíce zapomínal, jsou dobří skutkové jeho. Jenom tito jej doprovázejí až ke trůnu soudnému; ano, už přešedše jej, zaň se přimlouvají a vyjednávají mu milosrdenství a smilování.

Hadí studánka.

V údolí travnatém, ověnčeném kolem stinnými buky, pásala se stáda dvou pastýřův, pro svůj libezný zpěv v celém okolí nejznamenitějších a umějících též z píšťal lahodné loutiti zvuky, až se i ozvěna ve stráních radostí ozývala. Právě dozpívali střídavě své písně, sedíce u studánky v stínu hustých javorův, když starý Milota s vršku k nim přicházel, chtěje uhasiti žízeň z čerstvého žídlu. „Příjemně jste zpívali, jonáci,“ mluvil k pastýřům, „že jsem se u podivení nad zpěvem vaším nahoře zastavil, málem na žízeň svou zapomena. Zvukem píšťal vašich okřívá srdce, jako večerním větříčkem unavení ženci.“

Přiklekna stařec na kámen k studánce a šejma klobouk široký s hlavy a nabíraje chladné vodičky, žízeň hasil. „Jako křišťál tento pramen se temení a studeností nenajdete podál jemu rovný; a předce tak mnohými lidmi posud pověra vládne, že se pod ztrátou života bojí napítí se z této studánky.“

Pastýř. A proč se bojí? Myť tedy každický den píváme a jsme zdraví a ohební, jako kdy jindy.

Druhý pastýř. Ano, a smáli jsme se ondy, když nás včelař jda okolo opravdově napomínal, abychom z praménku tohoto nikdy nepili. I proč? tázali jsme se; on ale nevěděl žádné dostatečné příčiny nám pověděti.

Milota. Což nevíte, pastýřové, že studánka tato jmenuje se hadí studánka?

Pastyřové. Tak jí sami říkáme, ale proč to jmeno má, nevíme žádný; nebo v celém tom okolí ještě jsme hada ani neviděli.

Milota. Poslyšte tedy: Náš otec, bylíť jsme ještě malí pacholíci, nám často vypravoval příběh ten, a pro celý svět nebyl by se z této studánky napil.

Posadiv se stařec podlé pastýřův na kámen měkkým mechem porostlý, jal se vypravovati dále:

Za zlatých starých časův — tenkrát se arci ledacos podivného přihodilo — zdržoval prý se v našem kraji, a obzvláště v této stráni podivný had, jakých asi podnes málo na světě. Na těle měl prý lupiny překrásných měňavých barev; co však při něm nejdivnějšího bylo, že na hlavičce nosil zlatou korunku. Žádnému sice, kdo nechal ho na pokoji neublížil ani za mák, a pastýřové často vidali jej u studánky. Tu brzo do jasné vody se díval, jako by se nad svými barvami a ozdobou radoval; brzo zas ve všelikých kotoučích po trávě se svíjel anebo po stromech se zavěšoval. O polední chvíli nejspíše na vršku v kapličce spával, rozložen na ohřitých sluncem cihlách, a když slunce s oken kapličky sešlo, zase v stráni bylo jej vidati. Dlouho však tyto své hry netropil, nebo brzy se zachtělo tamhle na blízku bydlícímu sadaři, který toho divného hada často pozoroval, jeho zlaté korunky. Povídají, že hadovi tomu nadevšecko bílá barva se protivila, tak že, zahlednul-li kdy bílou plenu na děvčatech, už zdaleka na útěk se dával. I užil tedy sadař té lsti, a rozprostřev v kaplici na podlaze bílý šat, rychle odtud se odebral. Než jaké bylo jeho podivení, když druhého dne s úsvitem přišed uviděl na mnoho kusův zpřeráženého hada a na bílém šatu složenou lesknoucí se korunku!

A což dělal s podivnou tou korunkou? tázali se pastýřové.

Milota. Co s ní dělal, holečkové, nevím. Ale nepochybně že ji někde draze prodav napotom i se svou rodinou panský vedl život. Více ho už v tomto kraji nikdo ani okem nespatrił. Od té doby ale nazývali tuto studánku hadí, i báli se dlouho, ano i podnes ještě mnozí se bojí z ní pít. Bláhoví! povídají totiž, že z toho přeráženého hada tolik jedu vyteklo, že i sem do tohoto temence naběhna vodu nezdramotou naplnil. Ukazují posud na stráni stružky, po kterých jedovatina tekla; což nic jiného není, než výmoly, které voda sněhová dolů na jaře se pouštějící dělává; a protože může jedenkaždý směle napít se z toho praménku krišťalového.

Líbila se pověst z dávných časů pastýřům; starý pak Milota opět do stráně se ubíral.

Tobiáš Vítek.

Pan Tobiáš Vítek rodem byl z malého městečka a mimo okolní vsi dáleji do světa nepřišel. Předce viděl a znal svět více nežli mnohý, který své dědictví v Paříži nebo v Neapoli promrhal. I povídal rád malé povídačky, kterých ze zkušenosti nabyt. Básnické zásluhy neměly ovšem, ale tím větší měly zásluhu praktickou; i to jim bylo zvláštního, že vždy dvě a dvě patřily k sobě. Jednou chválil ho pan Bouček, mladý známý, pro jeho opatrnost. — Aj, pravil starý Vítek, usmívaje se; což bych měl skutečně tak moudrým býti? — Celičský svět tak praví, pane Vítku; a poněvadž bych i já rád byl moudrým —

I nu chcete-li, toť snadná věc. — Třeba jen, abyste nato, pane Boučku, pozor dal, co činí blázni.

Jak? co činí blázni?

Ovšem, pane Boučku! a abyste jinak činil a jednal než oni.

Ku příkladu? —

Ku příkladu, pane Boučku: za mladosti mé živ byl zde jistý starý počtář, vyzáblý a škaredý mužík příjmím Vorel. Jen chodě bručel a mumlal vždy sám k sobě; v celém životě svém s žádným nikdy člověkem nepromluvil. — Tím méně se podíval komu do očí, potměšile vždy do sebe hledě. Jak medle myslíte, pane Boučku, že ho lidé nazývali?

Jak? — hlubokomyslnou hlavou.

Ano, — bláznem. Ha, pomyslí si sobě (nebo titul bláznů nebyl mi vhod), jako pan Vorel nesmíš se chovati; toť není dobře. Do sebe hleděti za nic nestojí. Dívej ty se lidem směle do očí! Aneb sám k sobě mluvíti — ba ano! mluv ty radši s jinými! Nuže co myslíte, pane Boučku, měl-li jsem dobře?

Aj, ovšem! ovšem!

Ale nevím, snad předce ne tak docela dobře. Nebo tuto opět běhával jiný co čamrda a to byl tanečný mistr, pan Spěch; ten ovšem hleděl lidem do očí, hovořil s každým, kdo uši měl. A toho, pane Boučku, co myslíte, jak opět jmenovali lidé?

Bez pochyby veselým společníkem.

Chyba lávky, i toho nazývali bláznem.

Ha, pomyslím opět sobě, toť divná věc; jak to tedy nastrojiti, abych moudrým byl? Ani zcela tak jako pan Vorel, ani zcela tak jako pan Spěch. Prve hled každému pěkně do očí jako tento, pak i pěkně pozorlivě shlédej do sebe jako onen. Dříve mluv s každým zřetelně jako pan Spěch, pak potajmu sám s sebou jako pan Vorel. — Vidíte, pane Boučku, tak jsem já se choval, a v tom vězí celé tajemství.

Jiným časem navštívil Vítka mladý kupec, pan Soukup, náramně sobě na nestěstí naříkaje. — I co, pravil starý Vítek, potrásaje mu rukou; musíte, milý Soukupe, hledati štěstí.

To jsem učinil; ale co naplat? vždyť opět přijde nehoda za nehodou! Budoucně radši vstrčím ruce do kapes a zůstanu doma.

Ne tak! ne tak! pane Soukupe! jíti musíte za štěstím, ale spolu pozor dáti, jak tvář nesete.

Kterak to! jak tvář nesu?

Ano, pane Soukupe, jak tvář nesete. Vysvětlím vám to. Když tuto můj soused v levo stavěl dům, byla jednou ulice plna trávů, kamení a latí. I jde tudy náš purkmistr, pan Dvorský, — byl tehdá pramladým radním, — i běží, rukama rozháněje, nos maje skoro v jedné míře s oklaky. Bác! padne, zlomí nohu a kulhá až podnes. Co chci tím říci, pane Soukupe?

Staré naučení, že nemáme nikdy nos příliš vysoko nositi.

Vida! ale také ne příliš nízko. Nebo nedlouho potom jde mimo i pan Zpíval, městský básník; ten buď že kul verše, aneb trampoty že v hlavě měl, kráčí ztichounka zamyšlen a hledí do země, jako by do ní propadnouti chtěl. Prask! utrhne

se provaz, kláda letí dolů a bleskem před jeho nohy. Strachem skácí se ubohý básník, omdlí a rozestůně se, že za několik neděl z lože nepovstal. Znamenáte-li, cò tím říci chci, pane Soukupe, jak tvář nésti máme?

Vy myslíte, tak hle pěkně prostředním směrem.

Ovšem! ani příliš opovážlivě vzhůru k nebi, ani příliš bázlivě dolů do země nehledíce. A když tak hle tiše oči nahoru i dolů, v před i v zad, v levo i pravo, krátce na všechny strany obracíme: tuť lze jest ve světě s prospěchem ujíti dále, a neštěstí se tak snadno nestane.

Ještě jiného času navštívil pana Vítka mladý začátečník, pan Novák, chtěje od něho k jisté malé špekulaci peněz se dlužiti. Mnoho zisku, pravil, při tom nebude, toho předvídám: ale přichází mi to maně do rukou a nepohrdnu tím.

Tato slova nelíbila se docela panu Vítkovi. A kolik myslíte, můj milý pane Nováku, že k tomu potřebujete?

Ach, nemnoho! maličkost! asi sto tolárkův.

Není-li více, tyť vám půjčím. Rád, rád! a abyste viděl, že vám přeji, dám vám ještě nad to vše přídavek, jenž mezi bratřími za tisíc tolarův stojí. Můžete jím zbohatnouti.

Jak to, pane Vítku, ještě nad to přídavek?

Nic více — jest to jen pouhá povíadačka. Za své mladosti měl jsem jistého vinaře zde sousedem, mužíčka veselého jmenem pana Chvoje. Ten navykl jedinké průpovídce, která ho vyprovodila z města.

Aj, to by bylo! Jak pak zněla?

Když se ho někdo časem ptával: Nu, jak jest, pane Chvoji? Co jste při tom obchodu vyzískal? Maličkost, pravil, asi padesát tolárkův. Což jest to? — Aneb když mu to řekl: Nu, pane Chvoji, vy jste také při tom pár grošův ztratil? Ach co, pravil opět, nestojí to za řeč. Maličkost, asi pět set. V dobrém stavu byl ten muž, ale jak pravím, ta proklatá průpovídka přivedla ho na mizinu. — Mnoho-li bylo, pane Nováku, co jste chtěl?

Já? pravil jsem o sto tolarův, můj milý pane Vítku!

Ano, dobře! paměť mne pomalu opouští. Ale měl jsem ještě jednoho souseda a ten byl pan Výmel, obilník: ten opět vystavěl jinou průpovídkou celý ten veliký dům. Co tomu říkáte?

Aj, pro pána! tu bych rád věděl; jak ta zněla?

Když se kdo časem tázal: Nu jak se vede, pane Výmele? Co jste v tom obchodu vydělal? Ach, mnoho peněz! odpověděl, mnoho peněz! I bylo viděti, kterak se mu srdce v těle směje. Celičkých sto tolarův! Aneb když mu někdo řekl: Co vám chybí, proč tak mrzut, pane Výmele? Ach, pravil opět, mnoho peněz jsem ztratil, mnoho peněz, celých padesát tolarův! — S málem začal ten muž, ale jak pravím, celý ten veliký dům vystavěl. Nuže, pane Nováku, která z těch průpovědek lépe se vám líbí?

Aj, to se rozumí, že poslední!

Avšak tak docela se mi nelíbil pan Výmel. Nebo říkával také: Mnoho peněz! když chudým dáti aneb vrchnosti platiti měl, kdežto ovšem byl by radší měl říkati jako pan Chvoj, můj druhý soused. Já, pane Nováku, který jsem mezi oběma průpovídkami v prostředku bydlel, jsem sobě pamatoval obě a říkám, dle času a potřeby, brzo jako pan Chvoj, brzo jako pan Výmel.

Ne, na mou věru, já se držím pana Výmela; dům a sýpka se mi líbí.

Vy chcete tedy?

Mnoho peněz! mnoho peněz, pane Vítku! celičkých sto tolarův.

Vida, pane Nováku. Nu mám dobrou naději o vás. To bylo dobře! Když se od přítele dlužíme, máme říkati jako pan Výmel, a když přáteli v nouzi pomáháme, máme říkati jako pan Chvoj.

Thad. Sattelein.

Zlatovláska.

(Národní pohádka; vypravuje *K. J. Erben.*)

Byl jeden král a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchajte, jak se tomu naučil. Přišla k němu nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojít: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětrí, na zemi i ve vodě mluví. Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby tu rybu k obědu připravil. „Ale,“ prý, „ať jí ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!“

Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl. „Jak živ jsem takové ryby neviděl,“ povídá sobě sám; „vypadá zrovna jako had! A jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co strojí?“ Když to bylo upečeno, vzal kouštíček na jazyk a pochutnával. V tom slyší kolem uší něco bzučet: „Nám taky něco! nám taky něco!“ Jiřík se ohlíží, co to? a nevidí než několik much, co v kuchyni lítaly. Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá: „Kam pak? kam pak?“ A tenčí hlasy odpovídají: „Do mlynářova ječmene, do mlynářova ječmene.“ Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus. „Aha!“ povídá, „taková to ryba?“ Už věděl, co je. Čerstvě vstrčil ještě jeden drobet do ust, a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo.

Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním. Když jeli po zelené louce, poskočil Jiříkův kůň a zahřetal: „Hohoho, bratře! mně je tak lehký, že bych chtěl přes hory skákat!“ — „Což je o to,“ povídá druhý; „já bych taky rád skákal; ale na mně sedí starý: skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí vaz.“ — „Ať si srazí, co z toho“ řekl Jiříkův kůň; „místo starého budeš nosit mladého.“ Jiřík se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl

Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlídl se, a vida, že se Jiřík směje, ptá se: „Čemu se směješ?“ — „Ničemu, královská Jasnosti! jen mi tak něco připadlo,“ vymlouval se Jiřík. Starý král však už ho měl v podezření, a koňům už taky nedověřoval; obrátil a zas domů.

Když přijel do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína. „Ale tvá hlava za to,“ povídá, „jestliže nedoleješ anebo přelegeš!“ Jiřík vzal konvici s vínem a leje. V tom přiletěli oknem dva ptáčekové; jeden druhého honil, a ten co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku. „Dej mi je,“ povídá ten jeden, však jsou moje!“

„Nedám, moje jsou! já si je zdvihl!“

„Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala. Dej mi aspoň dva.“ — „Ani jednoho!“ — Tu ten druhý ptáček za ním, a ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden, a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. V tom se Jiřík po něm ohlídl a přelil. „Propadl jsi život!“ vykřikl král; „ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny do-budeš a přivedeš mi ji za manželku.“

Co měl Jiřík dělat? chtěl-li svůj život zachovat, musil pro pannu, ačkoli ani nevěděl, kde jí hledat. Osedlal si koně a jel kudy tudy. Přijel k černému lesu, a tu pod lesem u cesty hořel keř; zapálili jej pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec, jiskry na něj padaly, a mravenci se svými bílými vajíčky sem tam utíkali. „Och pomoz, Jiříku, pomoz“ volali žalostně, „uhoříme, a naši mladí ve vajíčkách.“ — On tu hned s koně dolů, keř ufal a oheň uhasil. „Až budeš toho potřebovat, zpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.“

Potom jel tím lesem a přijel k vysoké jedli. Na vrchu jedle bylo krkavčí hnízdo a dole na zemi pískaly dvě krkavčata a naříkaly: „Otec i matka nám uletěli; máme si samy potravy hledat, a my ubohá pisklata ještě lítat neumíme. Och pomoz, Jiříku, pomoz! nasyt' nás, sic umřeme hladem.“ — Jiřík se dlouho nerozmýšlel, skočil s koně a vrazil mu do boku meč,

aby krkavčata měla co žrát. „Až budeš toho potřebovat,“ krákoraly vesele, „zpomeň si na nás, a taky ti pomůžem!“

Potom dál už musel Jiřík pěšky. Šel dlouho, dlouho lesem, a když konečně z lesa vycházel, viděl před sebou daleké široké moře. Na břehu kraj moře dva rybáři spolu se hádali. Chytili velkou zlatou rybu do sítí, a každý chtěl ji mít sobě sám. „Má je síť, má ryba!“ — A druhý nato: „Málo by ti tvoje síť byla platna, kdyby mé lodi a mé pomoci nebylo.“ — „Až po druhé zas takovou chytíme, bude tvá.“ — „Ne tak! ty na druhou počkej a tuhle mi dej.“ — „Já vás porovnam,“ povídá Jiřík; „prodejte mi tu rybu, dobře vám ji zaplatím, a peníze rozdělte mezi sebou na polovic.“ I dal jim za ni všechny peníze, co měl od krále na cestu; nic si nenechal. Rybáři byli rádi, že tak dobře prodali, a Jiřík pustil rybu zase do moře. Vesele zašpláchala vodou, pohroužila se a pak nedaleko břehu ještě jednou vystrčila hlavu: „Až mne, Jiříku, budeš potřebovat, zpomeň si na mne, odsloužím se ti.“ A po té se ztratila. „Kam jdeš?“ ptali se rybáři Jiříka. — „Jdu svému pánu, starému králi, pro nevěstu, pro zlatovlasou pannu, a nevím ani kde jí hledat.“ — „Och, o té ti dobře můžem povědět,“ řekli rybáři; „je to Zlatovláska, dcera králova z křišťalového zámku tamhle na tom ostrově. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi a po moři. Chceš-li, sami tě tam na ten ostrov dovezem, proto že's nás tak dobře porovnal. Měj se však na pozor, abys pravou pannu vybral: dvanáct je panen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy.“

Když byl Jiřík na tom ostrově, šel do křišťalového zámku prosit krále, aby svou zlatovlasou dceru jeho panu králi dal za manželku. — „Dám,“ řekl král, „ale musíš ji vysloužit: musíš za tři dni tři práce udělat, co ti uložím, každý den jednu. Zatím si do zejtrka můžeš odpočinout.“ — Druhý den ráno povídá mu král: „Má Zlatovláska měla tkanici drahých perel; tkanice se přetrhla a perly vysypaly se do vysoké trávy na zelené louce. Ty perly musíš sebrat, aby

ani jedna nechybovala.“ — Jiřík šel na tu louku, byla daleká široká, klekl do trávy a počal hledat. Hledal, hledal od rána do poledne, ale ani perličky neviděl: „Och, kdyby tu byli moji mravenci, ti by mi mohli pomoci!“ — „Však tu jsme, abychom ti pomohli,“ řekli mravenci; kde se vzali, tu se vzali, ale kolem něho se jen hemžili. „Co potřebuješ?“ — „Mám perly sebrat na té louce, a nevidím ani jedné!“ — „Maličko jen počkej, my je za tě seberem.“ A netrvalo dlouho, snesli mu z trávy hromádku perel, nepotřeboval než tkanici navlíkat. A potom, když už chtěl tu tkanici zavázat, přikulhal ještě jeden mraveneček, byl chromý, noha mu tehdáž uhořela, když u nich hořelo, a křičel: „Počkej, Jiříku! nezavazuj, nesu ještě jednu perličku!“ —

Když Jiřík ty perly králi přinesl a král je přepočítal, ani jedna nechybovala. „Dobře's udělal svou věc,“ povídá; „zejtra ti dám jinou práci!“ — Ráno Jiřík přišel a král jemu řekl: „Má zlotovláska koupala se v moři a ztratila tam zlatý prsten: ten mi musíš najít a přinést.“ — Jiřík šel k moři a chodil smutně po břehu; moře bylo čisté, ale tak hluboké, že nemohl ani dna dohlednout, a což teprva na dně vyhledat prsten! — „Och kdyby tu byla má zlatá ryba, ta by mohla pomoci.“ — V tom se něco v moři zablesklo a z hlubiny na vrch vody vyplynula zlatá ryba: „Však tu jsem, abych ti pomohla; co potřebuješ?“ — „Mám v moři najít zlatý prsten a nevidím ani dna.“ — „Teď právě potkala jsem štika rybu, nesla zlatý prsten na ploutvi. Maličko jen počkej, já ti ho přinesu.“ A netrvalo dlouho, vrátila se z hlubiny a přinesla mu štika i s prstenem.

Král Jiříka zas pochválil, že dobře svou věc udělal; a potom ráno mu třetí práci uložil: „Chceš-li, abych svou Zlatovlásku tvému králi dal za manželku, musíš jí přinést mrtvé a živé vody; budeť jí potřeba.“ — Jiřík nevěda, kam se pro tu vodu obrátit, šel na zdař bůh, kudy tudy, kam ho nohy nesly, až přišel do černého lesa. „Och, kdyby tu byli moji krkavci, snad by mi pomohli.“ — Tu mu nad hlavou cosi

šustlo, a kde se vzali, tu se vzali dva krkavci: „Však tu jsme, abychom ti pomohli. Co chceš?“ — „Mám přinést mrtvé a živé vody, a nevím kde jí hledat.“ — „O té my dobře víme. Maličko jen počkej, my ti ji přinesem.“ A za malou chvíli přinesli Jiříkovi každý jednu tykvici plnou vody: v jedné tykvici byla živá voda, v druhé mrtvá. Jiřík byl rád, že se mu tak dobře poštěstilo, a pospíchal k zámku. Kraj lesa viděl od jedle k jedli rozpatou pavučinu, prostřed pavučiny seděl veliký pavouk, cucal mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkal pavouka a pavouk svalil se na zem jako zralá višně, byl mrtev. Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou, a moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny ven a fuk do povětří. „Tvé štěstí, Jiříku! že's mne vzkřísil,“ bzučela mu kolem uší; „však beze mne sotva bys uhodl, která z dvanácti je Zlatovláska.“

Když král viděl, že Jiřík tu třetí věc taky dokázal, řekl, že mu zlatovlasou dceru dá. „Ale,“ prý, „musíš si ji sám vybrat.“ — Potom ho vedl do jedné veliké síně, tam uprostřed byl kulatý stůl a kolem stolu sedělo dvanácte krásných panen, jedna jako druhá; ale každá měla na hlavě loktušku dlouhou až na zem, bílou jako sníh, tak že nic nebylo vidět, jaké má která vlasy. — „Tuhle jsou mé dcery,“ povídá král; „uhodneš-li, která z nich je Zlatovláska, získal si ji a můžeš ji hned sebou odvést; pakli neuhodneš, není ti souzena, musíš odejít bez ní.“ — Jiřík byl v největší ouzlosti, nevěděl co si počít. V tom zašeptalo mu cosi do ucha: „Bz — bz! jdi okolo stolu, já ti povím, která to je.“ Byla to moucha, co ji vzkřísil Jiřík živou vodou. „Tahle panna to není — ta taky ne — ta taky ne — tahle je Zlatovláska!“ — „Tu dceru mi dej!“ vykřikl Jiřík; „tu jsem vysloužil svému pánu.“ — „Uhodl's,“ řekl král a ta panna hned taky vstala od stolu, odhrnula loktušku, a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny s hlavy až na zem, a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.

Potom dal král na cestu své dceři, jak sluší a patří, výpravu, a Jiřík odvezl ji svému pánu za nevěstu. Starému králi se oči jiskřily a poskakoval radostí, když Zlatovlásku viděl a hned poručil, aby se přípravy dělaly k svatbě. „Chtěl sem tě sice dát oběsit pro tvou neposlušnost, aby tě krkavci snědli,“ povídá Jiříkovi; „ale že's mi tak dobře posloužil, dám ti jen sekyrou hlavu srazit a pak tě dám počestně pochovat.“ — Když Jiříka odpravili, prosila Zlatovlásku starého krále, aby jí toho mrtvého služebníka daroval a král nemohl toho své zlatovlasé nevěstě nijak odepřít. Potom ona srovnala hlavu Jiříkovu k tělu, pokropila ho mrtvou vodou a tělo srostlo s hlavou tak, že po ráně ani památka nezůstala; pak ho pokropila živou vodou, a Jiřík zase vstal, jako by se byl znovu narodil, čerstvý jako jelen a mladost jen se mu z tváří svítila. „Och, jak jsem to tvrdě spal!“ povídá Jiřík a mnul si oči. — „Ba věru tvrdě si spal,“ řekla Zlatovlásku, „a kdyby mne nebyvalo, na věky věků bys byl se neprobudil!“

Když starý král viděl, že Jiřík zas ožil, a že je mladší a krásnější než prvé byl, rádby byl taky tak ještě zas omladl. Hned poručil, aby ho taky stali a pak tou vodou pokropili. Stali ho a kropili živou vodou pořád, pořád, až ji všecku vykropili: ale hlava nijak nechtěla k tělu přirůst; potom teprv začali mrtvou vodou kropit, a v tom okamžení přirostla: ale král byl zase mrtev, proto že už neměli živé vody, aby ho vzkřísili. A poněvadž království bez krále nemohlo být, a nikoho tak rozumného neměli, aby všem živočichům rozuměl jako Jiřík, udělali Jiříka králem a Zlatovlásku královnou!

Plív n í k. *)

U Myslibora jest plív n í k, milá kmotř í č k o, svěřila polo-
hlasně Soběna své sousedě Neděлке, když z kostela jdouce
nový pěkný dům Mysliborův m í j e l y. Onehdy teta Zorka na
své oči viděla, kterak ohnivý drak letěv povětřím rychle jako
blesk na jeho dvůr se snesl.

To je plív n í k, pravila Neděлка, poznamenajíc se křížem
na čele. Snadno stavěti domy a zakládati zahrady; ale,
odpusť pánbůh, nechtěla bych spáti pod tím krovem, nebo
jísti jablek z toho sadu.

Jde tu o spasení, řekla opět kmotra Soběna. Všecko
u něho jako z vody a jako po líhách. Jen se podívejte na
jeho dobytek, koně, krávy, ovce, vše to bujné, tučné; a
s obilím letos neví kam; stodola plníčka i přístodolek, a ještě
vysoký stoh! Povídají, že leží pořád v knihách a ví napřed,
co se státi má. Milá kmotř í č k o, on vám řekne: bude déšť,
a déšť jistý jako hodina; bude jasno, a jasno co rybí oko.

To nejde dobrou cestou, doložila Neděлка, on má jistě
plív n í k a.

Myslibor má plív n í k a! šlo jako po trubách v celém
sousedstvu. Tam je pokladův, pro pána krále! — přidávali
mnozí ne bez tajné závesti. Jiní hrozili se tak blízkého
s duchem nečistým sousedství, a kteří pověsti o plív n í k u
prvé nevěřili, nyní s podivením v pochybnosti se viklali.
Kdo prvních osm dní okolo domu Mysliborova šel, do půl kola
na deset kroků obcházel, dívaje se plachým okem na zeleně
barvená vrata, na čistá veliká okna a na krytou taškami
střechu; mráz ale pocházel toho, kdo s samým Mysliborem
se potkával; toliko tomu divili se, že se tvář jeho nezměnila,

*) *Plív n í k* nebo *plev n í k*, jinde plevel, slove ohnivý drak v povětří
letící, o němž pověra bájí, že ku komu v stavení vpadne, bohatství
přinese. Pochází to slovece od jména *plív n ý*, jináč plíný nebo
plenný, slovensky plěnný, t. j. hojný, bohatý. Pravíme plív n é neb
plín é žito, t. hojné na semeno. — Primeri slov. žito plenja.

i svou obyčejnou barvu, bodrost a přívětivou veselost na jevo dávala. Zdálo se jim, že by ten, kdo se zlými duchy obcuje, něco strašlivého, peklem páchnoucího už v samém obličejí míti měl. — Čiliž dobrý to duch, ten plívník? — tušil první soused Naděj, že neškodě nikomu, vyvolence své poklady obsypá? I osmělil se k samičkému domu, a po krátkém rozmýšlení i v dům vešel. Líbil se sobě sám ve své srdnatosti, i pudila jej všetečnost, jestliť ne samého ducha, aspoň poklady, o kterých slyšel, očima svýma spatřiti; ano jakási naděje co blesk mysl jeho projela, kdy by snad i on také —. Ale nic nikdež; což vídal jindy, viděl dnes; prostranný dvůr do čtyř úhlův, vůkol hospodářské stavení, chlévy, stodolu, kůlnu s seníkem a obydlí důkladně stavené, pohodlné a pro sedláka i pěkné; všecko v pořádku. A domáci? Tiť, myslil on, davše výhost všem pracem, budou seděti s založenýma rukama a míti jedinou starost — hlídání pokladův. Ano pak všichni, jako jindy, hospodyně, čeládka, děti v své obyčejné práci a činnosti. Nad čímž, když kýváním hlavy podivení své němě vyjevoval, náhle ujat jsa za ruku a jako ze spaní probuzen, vidí před sebou státi — Myslibora. Vítám vás, sousede Naději! Co tak ostýchavě, jako cizí? Mezi sousedy důvěrně! Musímeť spolu dobré i zlé nésti. Soused s sousedem, říkávají, plané hrušky jisti povinen. Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused než daleký přítel. Co byste rádi? —

Já — koktal pomátený Naděj, já jsem — já bych — nehněvejte se — já slyšel —

Něco o plívniku a pokladech, není-li pravda? navrhl Myslibor.

Pravda, odpověděl Naděj.

Pozorný na všecko Myslibor už byl zvěděl, co se mluvilo ve vsi, a vzav o to radu s výborným duchovním správcem té osady, ku kterémuž, jakožto moudrý k moudrému, neobmezenou měl důvěrnost, radoval se, že mu naskytla se tak dobrá příležitost ospravedlniti se u svých pověřených sou-

sedův, a snad i některého z nich poučiti. Milý sousede Naději, pravil s přívětivým usmíváním, žádost vaše bude také žádost některých jiných sousedův našich; pročez, aby to rázem všechno se odbylo, sřekněte se s těmi, kterým v hod a v chuť, a navštěvte mě zýtra, jest boží neděle, odpoledne na sklenici čerstvého piva. Já se před svými sousedy a přáteli ničímž tajiti nechci, a svého plívnicka rád všem ukáži. Zlé se neutají, a s dobrým můžeme před boha i před lidi.

S dobrým? — Tehdy jsem uhodl, a není se tu čeho báti! — Tak sobě opakoval Naděj, odcházeje, a vrtě hlavou nad Mysliborem, jehož sdílnosti a otevřenosti dosti nadiviti se nemohl.

Druhého dne u Myslibora seděli za stolem sousedé Radislav, Podiva, Svatoch, Honěk a jiní, které přemluviti událo se Nadějovi, aby, padni co padni, na ten div se podívali. Každému čisti bylo něco jiného na čele. Jedni pochybující o dobrotě ducha Nadějem tvrzené, se strachem přemáhaným pohledu jeho očekávali; jiní s nedověrou hleděli na Myslibora, s pravdou-li se vytasí, čili s klamem obejde; část záviděla jemu tak náhlého štěstí a lehkého zbohatnutí; část — a v té byl souseď Naděj, tajně sobě lichotila, že by snad podobné štěstí i na ně dojíti někdy mohlo. Darmo chválil Myslibor své pivo: nebylo žízně. Konečně vida všechněch neukrocenou žádost a nestrpení odtahu, počal mluvit takto:

Milí přátelé a sousedé: Není mne tajno, co se o mém domě v obci od některého času rozpráví, že — ať dím bez okolku — duch jakýs, jehož plívnickem jmenují, zde obývá. Že jsem padl na lidské jazyky, nemnoho vážím. Říkávají: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti; aby pak všem ústa zavázal a zašil, musil by mnoho nití a plátna míti. Nezapírám toho, jest u mne, bohu chvála, jakýsi dobrý duch; ale duch ten u každého rád obývá, kdo mu přístupu k sobě nebrání. On nehledí k osobám, jako nespravedlivý soudce, netáhne se po bohatých, jako zisku hledatelé, ano rád činí z chudých bohaté; přináší potravu, šatstvo, po-

máhá stavěti domy, vzdělávati role, štěpovati sady a činí z pustin ráje. Jest to *duch hospodářský*, milí přátelé, vám všechněm známý, ač ne ode všech rovnou počtu beroucí. Pravý jest on plívník, bohaté a plívné obilí s pomocí boží plodící. Tomu duchu může každý z vás zapsati se bez ublížení svědomí, ano to i bohu samému líbezno bude. Slyšte ale výminky a zákony, kteréž on tomu klade, u koho bydleti má.

První zákon jest *bázeň boží*, z čehož vidíte, že sám z boha jest a duch dobrý. Bázeň ta nesmí býti pouhá bázeň, anobrž plná víra, naděje a láska k tvůrci nebes a země, odhodlanost na vše a spokojenost se vším, co by koli člověka potkalo, buď to dobré nebo zlé, při všem stejná, veselá, bohu oddaná mysl. Což i platno protiviti se bohu; moře nevypiješ, boha nepřeválíš. Děj se tedy vůle boží. Varuj se hříchu, za hříchem pokuta v patách běží. Odtud prý až potud; žbán vodu nosí, až se rozbije. — Nezvede se něco v hospodářství? pomysli sobě, že není vždycky úroda, ale také někdy škoda, a jak praví přísloví: Ne vždycky rak, také někdy žába. Jest co tebe hněte? pomni na to, co tebe kdy těšilo; kdo vypil víno, vypij také droždí, a kdo užívati chce sladkého, musí také okusiti kyselého. Trpěls ztrátu? myslí: Co tam, to tam, o to hlavy nelam; pán bůh dal, pán bůh vzal, buď jméno jeho pochváleno. Neraduj se příliš ze štěstí, aniž zarmucuj se z neštěstí. Moudrý blázen smával se jda k vrchu: plakával jda s vrchu. Říkávají: Štěstí když chřestí, boj se neštěstí. Neštěstí ujde jako mrak, a bude i před tvými vraty slunce. Všelike řemeslo svou počtu nese, a v každém stavu mnoho davu: má-li jen tvůj bez psoty býti? — Druhý zákon jest *důvěrnost k vrchnosti*, duchovní i světské. Dej, co jest císařovo, císaři, co božího, bohu. Čiň dobře a právě, neboj se císaře a krále. Nestýskej si na daně a povinnosti; bez nich obec veliká, v které živeš, státi nemůže. Ona tebe ochraňuje, aby bezpečně orati a kliditi mohl: ty k zachování a vedení jejímu napomáhati po-

vinen jsi. Nereptej na poplatky a pomysli sobě, že jsou to výminky, pod kterými tobě statek svěřen byl, a náleží ke koupi. — Máme, milí přátelé, my jiné poplatky a desátky, které nám více ujímají, než panské a kněžské. Poplácíme zahálce, poplácíme hrám a rozkošem, robotujeme novým krojům a nádhernému šatstvu, robotujeme starým škodlivým zvykům, neumělosti a hlouposti.

A protož třetí, čehož žádá plivník, jest *umění hospodářské*. Myslí ovšem mnohý, poněvadž hospodaří, že také hospodařiti umí. Ale není každý mistr, kdo se řemeslem obírá; ne každý oráč, kdo se pluhu drží. Nikdo se nedoučil. V každém řemesle a umění lidé postupují: má-li naše umění hospodářské jediné do skonání světa na jednom místě státi? Nestojí, milí přátelé! Tisícové výborných hospodářův přemýšlejí o tom stále, kterakby to neb ono lépe činiti a vésti mohli; co den dějí se nálezové ve všech třídách umění, kteréž promyslný hospodář k svému užitku obracet se vynasnažuje. Vycházejí knihy k zlepšení hospodářství polního vedoucí. Nelze ovšem sedláku, aby každou četl; ale jiné jest čísti všecko, jiné s potřebu. Kdo čte, dočte se. Dobrá kniha jest dobrá rada v potřebě, a kdo drží se moudré rady, nedojde brzo vady. O čem se nedočeš, ptej se u lidí, neboť přísloví jest: Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Čemus pak se naučil, zkušuj sám. Cvičení a zkušenost dává umění. Nerci, že jen bohatý zkušovati může: můžeť i chudý, toliko ve své míře. Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej, a jakou duchnu má, tak lehni, tak se pod ní obrať a stěhni. Kdo na zkoušení mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly a pálí svíčku; kdož pak spravuje se cizí zkušeností, ten hraje jistého, a koupaje se neutone, neboť drží se břehu.

Dále předpisuje můj duch hospodářský *pilnost*. Pilný hospodář hledí k času, a nejen co, ale kdy a jak konati má. Říkáme, kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Kovati železo dokud horké. Strěz se *zahálky*: zahálka

jest všeho hříchu počátek. Stojatá voda zesmradí se. Pročež boha vzývej a ruku přikládej. Žádný bez práce nejí koláče, a pečený holub nikomu do úst neletí. Kdo chce jádro jísti, musí prve skořepinu rozlouskiti. Kdo neseje, ten nevěje. Přijde čas, že se zeptá zima, co jsi dělal v létě. Praví moje stará knížka: Kdo Martínka často světí, husy, koury mu zaletí; dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu.

Buď *opatrný*: opatrnosti nikdy nezbyvá. Dobře z předu i z zadu oči míti. Kdo neprohlédá očima, prohledne měšcem. Dobře v čas jiskru uhasiti, ale pozdě zavřítí klec, když ptáci vyletěli, a dělati závory, když koně vyvedli. Porad se s rozumem, než co učiníš; po účinku zlá rada.

Nechat děti tvé zvykají práci. Zvyk jest druhé přirození; čím hrneček za nova navře, tím, až se rozbije, páchne.

Čeládce dohlídej. Říkávají: Jaký hospodář, taková čeládka: jaký pastýř, takové stádo; jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Oko páně nejlépe koně vyobročí, a kde pán sám do koutův nahlédá, tu hospodářství dobře stojí; kdo však chce ve psí býti, spust se na čeled.

Nebud marnotratný, ale šetrný. Kdo šetrí, ten má. Říká se: Neutrácej víc, než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Jedním zubem chléb jísti, když jest potřeba.

Dluhův varuj se. Dluh s tebou z mísy jídá a bývá čím dál vždy mladší. Dluh, říká moje stará knížka, má nohy, vede tě do Nuzovic, a odtud na koráb, a koho koráb zachvátí, nebrzo se z něho vrátí.

Věc půjčenou opatruj. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš.

Nehrej! První vyhrání z kapsy vyhání, a poslední prohrání z kabátu.

Nestůj o *cizí*. Kdo o cizí stojí, přichází o vlastní. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužije třetí koleno. Jak přijde, tak odejde.

Nebud *lakomý*, ale *dobročinný*. Lakomec žádnému dobře neučiní, leč když umře, statek poberou jiní. Praví

opět moje stará knížka, že lakomec moudrosti a bázně boží nemá, pravdy mu se nedostává, upřímnost před lidmi zakopal a spravedlnosti oči vyloupal; víru do pytle zašil, naději udusil, a lásku v komíně usušil; kostel mu daleko, pán bůh příliš vysoko; modlitba ho mrzí, chudými pohrží: pakli by kdy před lidmi komu pro hanbu peníz dal, hledí, aby ho prvé ustrouhal. Říkávají: kdo se bojí nouze, nerad pro bůh dává; a kdo rád z svého udělí, toho pán bůh nadělí. Neodkládej s dobrým skutkem. Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude. Pomáhej sousedům, pomohou tobě. Když ruka ruku myje, obě bílé budou.

Měj *dobrou vůli* v domě i se všemi. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe, a řídké pivo pít. Nechoď mimo dům svůj po vyražení. Kdo nemá radosti doma, jinde jí darmo hledá, a blázen, kdo jinam pro to jde, což doma na zbyť má. Každý jest svého štěstí strůjce. Jak kdo činí, tak odplatu bere. Jak sobě ustele, praví přísloví, tak lehne.

Toto jsou tedy ty výminky a zákony, milí přátelé, které vyplníte-li ochotně, duch hospodářský, jehož třeba plívíkem nazovte, u vás se uhostí, a poklady, rozumějte požehnání boží, zdařilost obilí i dobytka, a není-li toho, aspoň spokojenost a veselost myslí, chléb s solí s dobrou volí, vám přinese hojně a bez nedostatku. Z těchto pokladův — jiných u mne, sprostého jako vy sedláka, nehledejte, — já bohu neustále děkuji, a vám jich z toho srdce přeji a žádám. A nuže, sousedé! ještě sklenici za zdraví naše společné!

Posluchači jeho, kteří se byli při této řeči mnohokrát v tváři změnili, nemohouce jinak, nežli zdvořilost a srdečnou přívětivost Mysliborovu zdvořile přijmouti, vlídně děkovali, prosíce, aby ničeho jim ve zlé pokládáno nebylo, a odešli v tichosti, ačkoli s nestejnou myslí; někteří smáli se své vlastní lehkověrnosti, že k tak hloupým klevetám víru přiložili; jiní mrzeli se, že je Myslibor zahanbil, a jakož pravili, rozumy z nich vláčel; soused Naděj téměř litoval, že ta celá věc pouhá bajka byla, a tudy jeho pěkná naděje v nic

se obrátila; nejmoudřejší z nich Radislav, rozchází se s nimi, oslovil je s usmáním: „Myslibor ukázal nám svého plívnicka: teď jest starati se, abychom i my jemu svého co nejdříve ukázati mohli.“

Druhou neděli správce duchovní měl v kostele kázání o pověrách, kdež zvláště úkaz létajících ohnivých drakův přirozeným a opatrným způsobem vysvětlil a příhodně poučil své posluchače, kterak lepší jest pravé osvícení rozumu, jemuž věk náš radovati se počíná, nežli pověřivá neumělost předešlých časův, kdež častokráte nevinní, bohabojní lidé z pouhé pověry a nařčení kouzel stíháni, mučeni a pálení bývali; při čemž rodičům, aby dítky do školy pilně posílali, pohnutelně domlouval. Od té doby jméno plívnicka v osadě naší v žert pošlo, a když se na úrodu a zdaření čeho jedni druhých ptali, říkali: Co dělá plívník? — Máte-li letos u vás plívnicka?

I my, moji drazí! jsme-li mezi nouzí a nadbytkem uprostřed, máme-li čisté svědomí, dobrou, spokojenou, ani štěstím ani neštěstím nezviklanou mysl, říci můžeme, že v domě našem plívník obývá.

Jos. Jungmann.

Svatební košile.

(Z kytice pověstí národních.)

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

Na stěně nízké světničky
byl obraz Boží rodičky,
Rodičky Boží s dětátkem,
tak jako růže s poupátkem.

A před tou mocnou světící
viděti pannu klečící:
Klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené:
Slzy jí s očí padaly,
želem se nádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.

„Žel Bohu! kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel Bohu! kde má matička?
Tam leží — podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.“

„Měla jsem smutná milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.“

„Do ciziny se ubíral,
těšil mne, slzy utíral:
„Zasej, má milá, zasej len,
zpomínej na mne každý den.
První rok přádla hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
Až ty košile došiješ,
věneček z routy poviješ.““

„Již jsem košile ušila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě:
A milý ještě ve světě,

ve světě širém, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch,
Živ-li a zdrav — zná milý Bůh!“

„Maria, panno přemocná!
Ach, budiž ty mi pomocna:
Vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrat:
U něho život jarý květ —
bez něho však mne mrzí svět.
Maria, matko milosti!
buď pomocnicí v žalosti!“

Pohnul se obraz na stěně —
i zkríkla panna zděšeně:
Lampa, co temně hořela,
prskla a zhasla docela.
Možná, žeť větru tažení,
možná i — zlé že znamení;

A slyš! na zaspí kroků zvuk,
a na okénko: tuk, tuk, tuk!
„Spíš má panenko, nebo bdíš?
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
A zdali pak mne ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“

„Ach můj milý! ach pro nebe!
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!“

„Ho, nech modlení — skoč a pojď,
skoč a pojď a mne doprovod;
měsíček svítí na cestu:
Já přišel pro svou nevěstu.“

„Ach, pro Boha! ach co praviš?
Kamž bychom šli — tak pozdě již?
Vítr burácí, pustá noc,
počkej jen do dne — není moc.“

„Ho, den je noc, a noc je den —
ve dne mé oči tlačí sen!
Dřív než se zbudí kohouti,
musím tě za svou pojmuti.
Jen neprodlévej, skoč a pojď,
dnes ještě budeš moje choť!“

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítil s vysoka,
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jediné.

A on tu napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavyli,
když ty pocestné zvěřili;
a vyli, vyli divnou věc:
že-tě na blízku umrlec!

„Pěkná noc, jasná — v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zvíš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? tys se mnou,
a oko Boží nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdráv je tvůj otec?
Tvůj otec a tvá milá má,
a ráda-li mne bude znát?“

„Moc, má panenka, moc se ptáš!
jen honem pojď — však uhlídáš.
Jen honem pojď — čas nečeká,
a cesta naše daleká. —
Co máš má milá, v pravici?““

„Nesu si knížky modlicí.“

„Zahod' je pryč! to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahod' je pryč! ať lehce jdeš,
jest-li že postačiti chceš.““

Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil. —

A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokytí a v úskalí
divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
že-tě na blízku neštěstí. —

A on vždy napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly:
A na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.

„Pěkná noc, jasná — v tento čas
mrtví s živými chodí zas;
a nežli zviš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? tys se mnou,
a ruka Páně nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
Čistá světnička? veselá?
a zdali blízko kostela?“

„Moc, má panenko, moc se ptáš!
Však ještě dnes to uhlídáš.
Jen honem pojď — čas utíká,
a dálka ještě veliká. —
Co máš, má milá, za pasem?“

„Růženec s sebou vzala jsem.“

„Ho, ten růženec z klokočí
jako had tebe otočí!
Zúží tě, stáhne tobě dech:
Zahod' ho pryč — neb máme spěch!“

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil. —

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
Dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěď v potoce
pohřební píseň skřehoce.

A on vždy napřed — skok a skok -
 a jí za ním již slábne krok.
 Ostríce dívku ubohou
 břitvami řeže do nohou;
 a to kapradí zelené
 je krví její zbarvené.

„Pěkná noc, jasná — v tu dobu
 spěchají živí ke hrobu;
 a nežli zvíš, jsi hrobu blíž —
 má milá, nic se nebojíš?“

„Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
 a vůle Páně nade mnou!
 Jen ustaň málo v pospěchu,
 jen popřej málo oddechu.
 Duch slábne, nohy klesají,
 a k srdci nože bodají!“

„Jen pojd a pospěš, děvče mé!
 však brzo již tam budeme.
 Hosté čekají, čeká kvas,
 a jako střela letí čas. —
 Co to máš na té tkaničce,
 na krku na té tkaničce?“

„To křížek po mé matičce.“

„Hoho! to zlato proklaté
 má hrany ostře špičaté!
 Bodá tě — a mne nejinak,
 zahod ho, budeš jako pták!“

Křížek utrhl a zahodil,
 a byli skokem třicet mil.

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

„Hoj, má panenko, tu jsme již!
Nic, má panenko, nevidíš?“

„Ach, pro Boha, ten kostel snad?“

„To není kostel, to můj hrad!“

„Ten hřbitov — a těch křížů řad?“

„To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenko, na mne hled,
a skoč vesele přes tu zeď!“

„Ó nech mne již! ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!“

„Nic se, má milá, nic neboj!
Veselost u mne, všeho hoj:
Masa dost — ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! —
Co máš v uzlíku, má milá?“

„Košile, co jsem ušila.“

„Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně.“

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.

„Nic ty se neboj, na mne hled,
a skoč za uzlem přes tu zeď.“

„Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
Skoč a ukaž mi cestu zas!“

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslíl na zradu.
Skočil do výšky sáhů pět —
leč pannu venku nevidět:
Jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku. —

* * *

Stojí tu, stojí komora,
v komoře klapla závora;
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šeril jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně — umrlec.

Hoj! jak se venku zmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí kolem a klapají,
a takto píseň skuhrají:

„Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdo's nedbal o duši!“

A tu na dvéře: buch, buch, buch!
burácí z venčí její druh:

„Vstávej, umrlče, nahoru,
a odstrč tam tu závora!“

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá,
a půlkolem se ohlédá.

„Bože svatý! rač pomoci,
nedejž mne ďáblu do moci! —
Ty mrtvý lež a nevstávej,
pán Bůh ti pokoj věčný dej!“

A mrtvý hlavu položiv,
zambouřil oči jako dřív. —

A tu poznovu: buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
a otevři svou komoru!“

A na ten hřmot, a na ten hlas
mrtvý se zdvihá s prkna zas,
a rámě ztuhlé naměří,
tam kde závora u dveří.

„Spas duši, Kriste Ježíši!
Smiluj se v bídě nejvyšší!
Ty mrtvý nevstávej a lež;
pán Bůh tě potěš — a mne též!“

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. —

A znovu venku: buch, buch, buch!
 až panně mizí zrak i sluch!
 „Vstávej umrlče! hola, hou!
 a podej mi sem tu živou!“

Ach běda, běda děvčeti!
 umrlý vstává po třetí,
 a velké, kalné své oči
 na polomrtvou otočí.

„Maria panno! při mně stůj,
 u syna svého oroduj!
 Nehodně jsem tě prosila:
 Ach odpusť, co jsem zhřešila!
 Maria, matko milosti!
 Z té moci zlé mne vyprosti.“

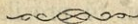
A slyš! tu právě na blízce
 kokrhá kohout ve vísce;
 a za ním, co ta dědina,
 všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
 pádem se na zem povalil.
 A venku ticho — ani ruch:
 Zmizel dav, i zlý její druh. —

Ráno, když lidé na mši jdou,
 v úžasu státi zůstanou:
 Hrob jeden dutý nahoře,
 panna v umrlčí komoře,
 a na každyčké mohyle
 útržek z nové košile. —

Dobře se's, panno, radila,
 na Boha že jsi myslila,
 a druha zlého odbyla!
 Bys byla jinak jednala,
 zle bysi byla skonala:
 Tvé tělo bílé, spanilé,
 bylo by co ty košile!

K. J. Erben.

III.

A.

A - a, i, in.
abrž - da, da celó, marveč.
abych - da bi (jaz), *abys* - da bi (ti), *aby* - da bi (on, ona, ono), *abychom*, *abysme* - da bi (mi), *abyste* - da bi (vi), *aby* - da bi (oni, one, ona).
ač, *ačkoli*, -v, -věk - da si, ako-ravno, da si tudi.
ale - ali, pa, ampak, vendar.
alebrž - ampak, marveč.
alespoň - vsaj.
an, *ana*, *ano* - a, in, ko, ker (on, ona, ono).
anděl, *anjel* - angelj.
aneb, *anebo*, *aneboli*, *aneboliž* - ali, ali pa, ker.
ani, *aniž*, *aniť* - ne, ni, niti, in ne, tudi ne.
ani - *ani* - niti-niti, ni-ni, ne-ne.
ano - da, tako je.
anobrž - da, da celó, ampak, marveč.
arci, *arciť*, *arciže* - res da, se ve da, kaj pa de, tako je.
arch, *u* - pola.
as, *asi* - okoli, skoro, tako pri eni meri.
aspoň - vsaj.
ať - naj, da.
avšak - vendar, toda, ali.
až - do, dokler, da, ko.
až do - do.

B.

ba - da, tako je, pač de, da celó.
babička, *y* - babica.
babisko, *a* - babura.
bajka, *y* - basen, bajka.

báseň, *sně* - pesem.
básnický - pesnišk.
básník, *a* - pesnik.
bázeň, *zně* - bojazen, boječnost, strah.
bázlivý - boječ, plašen.
báznivě - bojazljivo, plašno.
bažina, *y* - močvir.
bažiti po čem, za čím - truditi se, hlepeti za čem, hoteti kaj.
běda, *y* - revščina, nadloga, gorjé.
bedlivý - pazljiv, bdijoč, skrben.
beránek, *nka* - jagnje.
beru, *bráti* - vzeti, jemati.
bez - bez, brez.
bezpečný - brezskrben, varen.
bezpochybný - brezdvomen, gotov.
bída - bēda.
bílý - bel.
biřic, *e* - berič.
blaho, *a* - blagor.
blahový - blažen, srečen, drag, mil.
blázen, *zna* - norec, bedak.
bláznovství, *i* - norost, neumnost.
blíti - bljuti.
blízko, *na blízce* - blizo.
bohyně, *ě* - boginja.
bolest, *i* - bolezen, bolest.
bot, *u*; *bota*, *y* - škoren, škorna.
bouře, *e* - burja, vihar.
bratr, *a* - brat.
bricho, *a* - trebuh.
břísti, *bředu* - bresti, bredem.
buď - bodi.
budoucně - v prihodnje.
bůsti, *vodu* - bosti, bodem.
buk, *u*, *m*. - bukev.
burácím, *eti* - vihrati, razsajati.
bydleti, *iti* - stanovati, prebivati.
byt, *u* - bivališče, stanovanje.
bzučeti - bučati, berneti, brenčati.

C.

Celičský dem. od *celý*, *á*, *é*.
cikán, *a* - cigan.
císař, *e* - cesar.
čítiti - čutiti.
cizí - tuj.
cizina, *y* - tujina, inostranstvo.
co, *což* - kaj, kar; *co den* - sle-
 herni dan; *co pán* - kakor gospod.
cpáti, *cpu* - mašiti, čepiti.
cti v. čest.
ctíti - čestiti.
ctnost, *cnost*, *i* - čednost, krepost.
cvičiti - vaditi, uriti.

Č.

část, *i* - del, oddelek.
často - često - dostikrat.
čekati - čakati.
čeládka, *y* - posli, družina.
čeled - čeládka.
čerstvě - čversto, urno, krepko.
čest, *cti* - čest, část.
či, *čiti* - ali.
či - čigar, čigaršen.
číslo, *a* - število.
čísti, *čtu* - čítati, brati.
člun, *u* - čoln.
čmel, *e* - čmerl.
čtu v. čísti.

D.

Dál, *dále* - dalje.
dalece - daleč.
daň, *ně* - davek.
darmo - zastonj, brez vspeha.
dav, *u* - gnječa, stiska.
dbáti - skrbeti, meniti se, briniti se.
dědic, *e* - dedič.
dědictví, *i* - dedšina.
dědina, *y* - dedšina; selo.
děje se, *diti* - goditi se.
děkovati - zahvaliti se.
den, *dne* - den, dan; *ve dne* - po
 dnevu.
desátek, *tku* - desetina.
děšť, *deště* - dež.
děťátko, *a* dim. od *dítě*.
děvče, *ete* - deklé.
díka, *y* - zahvala.

díl, *u* - del, oddelek.
dílo, *a* - delo.
dím, *diti* - dem, deti, djati.
díra, *y* - luknja, dupljo.
dítě, *ěte* - dete.
div, *u* - čudež.
divka - deva.
divadlo, *a* - gledišče.
divati se - gledati.
divný - čuden.
divoký - divij.
dle - po, poleg.
dlouhý - dolg.
dlíti, *dlím* - biti, bivati, obotav-
 ljati se, zderževati se.
dluh, *u* - dolg, a.
dlužiti se - zadolževati se.
dmu, *dmouti* - dujem, duti; pihati,
 sopsti.
dnešek, *šku* - dnešnji dan, danes.
dnešní - današnji.
dobytek, *tka in tku* - domača ži-
 vina.
dokad, *dokud*, *dokavad* - doklej,
 dokler.
dole - doli.
dolů - dol.
domáci - domač.
domlouvati - prigovarjati.
domov, *u* - dom.
domů, *domův* - domu, domov.
dopoledne - dopoldne.
doprovázeti - spremljati.
doprovoditi - spremiti.
dosavad, *dosád*, *dosud* - doslej do
 zdaj, do tu.
dostatečný - veljaven, dober, do-
 stojen.
dostati, *dostanu* - dobiti.
dostávati, *dostává se* - dobivati,
 imeti.
dosyta - do sitega.
dotad, *dotavad* - do tu, do tod.
dotknouti - dotekniti.
dovezti - do-, pripeljati.
drahně - mnogo, veliko, precěj.
draze - drago.
dříve, *dřív* - prej, pred.
dříve než - prej, predno.
dřívěji - prej; *dřívější* - prešnji.
dru, *dřiti* - derem, dreti.
druh - drug, tovarš.
duha, *y* - mavrica.

duchna, y - odeja, pernica.
duchod, u - dohodek.
dukaz, u - dokaz.
důležitost, i - važnost.
důmnění, i - domišljija.
důstojnost, i - dostojnost, vrednost,
 čast.
duťy - votel.
důvěrně - zaupljivo, odkritosrčno.
dvě - dvoje.
dvěre mn. - duri.
dvůr, dvůru - dvor.
džbán, u - verč.

H.

Had, a - kača, gad.
hádati - ugibati - ukrepati.
hádati se - prepirati se.
hadí - gadij, kačij.
hádká, y - prepír.
hájiti - čuvati, braniti.
haluz, i in *haluza, y* - veja.
hanba, y - sramota.
havěč, di - pernata živad; derhal,
 merčes.
házeti - metati; *h.* se in *sebou* -
 premetavati se.
hebký - gibčen, uřen.
hejno, a - truma, trop.
hemžiti - gomazati, gnjetiti se.
hezky - lep.
hladový - lačen.
hle, hlehle, hlele - lej, lej no!
hledati - gledati, iskati.
hledatel, e - gledavec, iskavec.
hledivati - iskati, oskerbljevatí.
hlidati - gledati, čuvati.
hloží, i - glog.
hloubka, y - globina.
hloupý - bedast, neumen.
hluk, u - ropot, šum, hrup.
hněv, u - jeza, serd.
hněvati se - jeziti se.
hnísti - gnjesti.
hníti - gnjiti.
hnutí - gibanje, nagib, nagon, ga-
 nutje.
hod - čas, priložnost; god.
hody mn. - pojedina, gostije.
hodina, y - ura (Stunde).
hodiny mn. - ura (Uhr).
hodinář, e - urar.

hodně - dobro, vredno, dovelj.
hodný - vreden, pošten, pripraven,
 dober.
hoch, a - mladeneč, dečko.
hoj, e - obilnost, dosti, množica.
hojně - dosti, dovelj, mnogo.
holec, holeček - dete, milo dete,
 dragi, mili moj!
holka, y - deklíč.
honem - urno, berzo.
honositi se - ponositi se.
hoře, e - gorjé.
hořký - grenek.
hospoda, y - gostilnica.
hospodský, ého - gostilničar.
hostinec, ce - gostilnica.
hostinský - gostilničar, gostoljubljen.
houba, y - goba.
houf - kup, kopa, truma.
houser, a - gosjak.
housle mn. - gosle.
houšť, i - gošča.
hovado, a - govedo.
hra, y - igra.
hrabě, éte - grof.
hrábě, i, mn. - grablje.
hraběci - grofov.
hraběnka, y - grofinja.
hrám, hráti - igrati.
hrana, y - rob, kraj.
hřáti, hříti - greti.
hráze, hráz, e - ograja.
hřbitov - pokopališče.
hrdati - zaničevati.
hrdina, y - junak.
hřeji - grejem.
hřích, u - greh.
hřímati - germeti.
hřmot, u - ropot, šum, grom.
hrneček, čku - piskerček.
hromnice, e - svečnica.
huďu, housi - godem, gosti.
hůl, holi, ž. - palica.
hus, i; husa, y - gos.
hustý - gost, a, o.
hvězda, y - zvezda.
hvízdati - zvižgati.
hynouti - giniti.
hyzditi - gnjusiti.

Ch.

Chci - hočem, čem.
chechtot, u - hrokot, smeh.
chlapec, če - deček, hlapec.
chléb, a - kruh.
chorý - bolan, slab.
choť, i m. - ženin, soprug.
choť, i ž. - zaročnica, sopruga.
chovati - varovati, čuvati; *ch. se* - obnašati se, vesti.
chrám, u - hram, cerkev.
chřestati - hersteti, veršeti, pras-ketati.
chřtán, u - goltanec.
chtiti - hoteti.
chudnouti - božati, obožati.
chudý - reven, ubog.
churavý - bolan, bolehen.
chut, i - okus, slaj, želja, slá, po-željenje.
chůze, e, hoja.
chvějí, chviti se - tresti, bati se, trepetati.
chvíle, e - trenutek; ugoden čas; čas, doba sploh.
chyba, y - napaka.
chyběti, iti - grešiti.
chytati - loviti.
chytrý - zvít, premeten.

J.

Já - jaz, jez.
jádro, a - jedro.
jáhla, y mn. - proso.
jak - kako, kakor.
jakkoli, -v, věk - kakor koli, ako-ravno.
jakož, jakožto - ko, kakor, ker.
jaký - kakov, kakošen, kakoršen.
jakýs, jakýsi - neki, nekakšen.
jakž - takž - kakor - tako.
jaro, a - pomlad.
játra mn. - jetra.
jdu - idem.
jedovatina, y - strupenina.
jed, u - strup.
jedenkaždý - sleherni.
jedině - edino, samo.
jedle, e - jela.
jednati - delati, ravnati.
jednou - enkrat.

jedno - eno, edino.
jednostejný - ravno tak, isti.
jedu - peljem se, jezdim.
jedva - komaj.
jehla, y - igla.
jehně, ěte - jagnje.
jelikož - kolikor, kar, ker, ko.
jen, jenom - le, samo.
jenž, jež, jež - kteri, a, o.
jesle mn. - jasle.
jestli, jestliže - če, ako, ko.
jestřáb, a - jastrab.
ještě - še.
ješto, ježto - kteri, ker.
jeti - peljati se, jezdit.
jezvec, zevce - jazvec.
Ježíš, e - Jezus.
jho, a - jarem.
jídlo, a - jelo, jedilo.
jih, u - jug.
jim - jem.
jinač, jinak - inač, drugač, sicer.
jinam - inam, drugam.
jinda, jindá, jindy - sicer, drugi-krat.
jinde - inde, drugje.
jinoch, a - mladeneč.
Jiří - Juri; *Jiřík* - Jurček.
jistě - gotovo.
jisti - jesti.
jistiti - terditi, zagotovljati.
íti, jdu - iti, idem.
íti, jmu - jeti, jamem.
jitřní - jutranji.
jitro, a - jutro.
již, již, už - že, vže.
jmění, i - imetje, premoženje.
jméno, a - ime.
jonák - junak, mladeneč.

K.

K, ke, ku - k, h.
kabát, u - suknja.
kady, kudy - kod, koder.
kaji se, káti - kesam se, kesati.
kalhoty mn. - hlače.
kamna mn. - peč.
kaplička, y - kapelica.
kapraď, u - praprot.
kapsa, y - žep, torba.
kázání, i - zapoved, pridiga.
kazatel, e - pridigar.

každý - sleheren, vsak, *pokaždé* - vsakrat.
kde, kdež - kje, kjer.
kdes, kdesi - nekje.
kdo, kdož - kdo, kdor.
kdos, kdosi - nekdo.
kdy, když - kedaj, ko, kedar.
ke - k.
keř, keře - germ.
klam, u - zmota, prevara.
klapati - klopotati, ropotati.
klápet, pte - krepelec.
klec, e - kletka.
klečeti - klečati.
kleji, kléti, kliti - kolnem, kleti.
klekadlo, a - klečalo.
kleveta, y - opravljanje, raznašanje.
klič, u - ključ.
kliditi - pospravljati, žeti.
klidný - miren, tih.
klesati - padati, omagovati, omahovati.
klika, y - kljuka.
klokoči, i - klokačje.
kmen, e - deblo, rod.
kmet, a - starec, kmet.
kmotr, a - boter.
kmotříčka - boterca.
kněz, e - duhoven.
kněžstvo, ství - duhovstvo.
kníže, -ete - knez.
kohout, a - petelin.
koktati - jecljati.
kolem - okoli.
komín, u - dimnik.
komora, y - izba; *k. umrlčí* - mervtašnica.
konati - končati, delati, opravljati.
konečný - končni.
konvice, e - ponev, čutara, verček.
kopec, pce - grič, hribec, kúpec.
koráb, u - ladija.
kořen, a - korenina, koren.
kořist, i - plen.
korunka, y - kronica, molek.
kostel, a - cerkev.
košile, e - srajca, košulja, robača.
kotouč, e - ovinek, svitek.
koule, e - kroglja.
koupě, ě - kúp; blago.
koura, y - kura, kokoš.
kout, a, u - kôt.
kouzlo, a - čarobnost, milenost.

kozlec, zelce - kozlič.
krajan, a - rojak.
královna, y - kraljica.
krapet, pte - kaplja.
krátce - kratko.
křeč, e - kerč.
křehký - kerhek.
křejcar, u - krajcar.
křejčí, iho - krojač.
křemen, e - kremen.
křest, u - kerst.
křestan, a - kerstjan.
krev, krve - kri.
krivda, y - krivica.
kříž, e - križ.
krkavčí - krokarjev.
krkavec, vce - krokar.
krm, u; krmě, ě - kerma, živež, hrana.
kroče, e - korak.
krok, u - korak.
krupě, ě; krupěje, e - kaplja.
kulatý - okrogel.
kule, e - kroglja.
kulhati - šepati.
kulich, a - čuk, sova.
kvas, u - kvas; pojedina.
kvěsti - cvesti.
květinka, y - cvetlica.
kvíti - cvetje.
kývati - kimati.
kýž, kéž - o ko bi, da bi.

L.

Labuť, ě - labud.
lahodný - mil, prijeten.
lámati, i - lomiti, lamljati.
láská, y - ljubezen.
laskavý - ljubeznjiv.
laškovati - šuliti se, čačljati.
látka, y - snov, tvarina.
lavice, e - klop.
lávka, y - klop, steza.
leč, lečby - le, le da bi, razun, razun če, ali, toda.
leda - le da, le ako, razun če.
ledaco, ledacos, lecco, leccos - kar koli, kar le, kar že, nekaj, marsikaj.
ledakde, ledakdes, leckdes - kjer koli, nekje.

ledakdo, ledakdos, ledakterý - kdor
koli, nekdo.

ledakdy, leckdy - kedar koli, enkrat.

lekati se - strašiti se, bati se.

len, lenu a lnu - len, lan.

lépe - bolje.

lest, lsti - zvijača, prevara.

lestný - zvit, prekanjen.

letmo - leté.

letnice - Duhovo.

lež, lži - laž.

lháti - lagati.

lhu - lažem.

líha - podlaga, lega, legar.

líbezny - ljubeznjiv.

líbiti se - dopasti, všeč biti.

libý - ljub, lep, ljubeznjiv.

lid, u - ljud, ljudstvo.

líhati - legati.

lichotiti - tolažiti; prikupovati,
prilizovati se.

listí - listje.

liška, y - lesica.

lišta, y - letvica, lata, poklina.

lištička, y - lesičica.

lítati - letati.

lítovati - obžalovati.

litý - ljut, divij.

loď, i in lodí, í - ladija.

loket, kte - komolec, laket.

loktuška, y - peča, ogrinjalo, ruta.

loni, lúni, vlóni, vlúni - lani, vlani.

louditi - vabiti.

louka, y - loka.

loupežník, a - tolovaj.

louskati - luskati, luščiti.

lože, e - postelj.

lýko dim. lýčko - ličje, lika.

lze - mogoče je, lahko; *nelze* -
nemogoče je, ne dá se.

líce, e - žlica.

M.

Macecha, macocha, y - mačeha.

málem - malo da ne, skoro.

maličko - prav malo.

málokdy - malokdaj.

manžel, a - mož.

manželka, y - žena, supruga.

marně - marno, nepotrebno, zastonj
brez vspeha.

marnotratný - zapravljiv.

maso, a - meso.

matu, mástí - mëtem, mësti.

mát, máti, mateře - mati.

matčín, a, o - materin.

matička, y - mamica.

matka, y - mati.

medle, mnedle - zastran mene, no
da, ali.

mech, u - mah.

mělký - plitev.

méně - menj.

měřiti - meriti.

měšec, šce - mošnjiček.

meze, mez, e - meja.

míjeti - mimo iti.

míle, e - milja.

mílenec, nce - ljubljeneec.

milosrdenství, í - milosrčnost.

milovati - ljubiti, milovati.

mísa, y - skleda.

místo, a - mesto.

míti - imeti.

mizeti - zginjati.

mázina, y - revščina, izguba.

mluva, y - govor.

mluviti - govoriti.

mluvnice, e - slovnica.

mnohdy - marsikdaj.

mnouti - meti.

moc, í - moč, adv. veliko, mnogo.

modlíci - molitevní.

modliti se - moliti.

moře, e - morje.

možná - mogoče.

mostné, ého - mostnina.

moucha, y - muha.

mrak, u - mrak, oblak.

mřiti - mreti.

mříže, e - mreža.

mstíti - meščevati.

mše, e - maša.

mšiti, mším - mašiti; maševati.

mudrc, mudřec - modrijan.

museti, musím - moram.

mužik, a - možic.

mužně - možato.

mýliti - motiti.

N.

Náboženství - pobožnost, vera.

nabudu, nabyti - dobóm, dobiti.

nač - na kaj, zakaj; *načež* - na kar, za kar.
nadarmo - zastonj.
nadbytek,tku - obilnost.
naděje, e - upanje.
nádherný - sprelep, ošaben.
ňádra mn. njedra.
náhoda, y - naključba, osoda.
nahoře - gori, na gori.
nahraditi - poverniti.
náležeti - biti koga lastnina, spadati.
naplat - v korist, koristno.
naplniti - napolniti.
napotom - po tem.
napřed - naprej.
náramně - zeló, ogromno.
nařčení, i - obdolženje, opravljanje, tožba.
naříkati - narekati, obdolževati, tožiti.
nárožní - vogelnji, na voglu.
narážno - narazno.
náruživý strasten.
nashromážditi - nakopíčiti, nabrati.
naskytnouti se - ponuditi, prigo-diti, primeriti se.
navštívití - obiskati.
navyknouti - navaditi.
nazbyt - odveč, na ostaje.
nebezpečenství, i - nevarnost.
nebo - ker, ali; *neboť* - kajti.
neboli - ali, ali pa.
něbrž, nýbrž - pa, ampak, da celo, marveč.
nedostatek,tku - pomanjkanje.
neduh, u - neduha, bolezen.
nehodný - nepripraven, nevreden, neprimeren.
nech, nechť, nechat - naj, da.
nechati - nehati, pustiti.
nechci - nočem.
někde - nekje.
několik - nekoliko.
některak - nekaj.
nelze - ni mogoče, ne da se.
nemoc, i - bolezen.
nenáviděti - sovražiti.
nenávisť, i - sovraštvo.
není - ni, nije.
nepochybně - brez dvoma.
nepřítel, e - neprijatelj, sovražnik.
nespravedlivý - nepravíčen.

nestatečnost, i - slabost, pomanj-kljivost, maloserčnost.
nestejný - neenak, različen.
nešlechethnost, i - malopridnost, ne-plemenitost.
nesvornost, i - nesloga, needinost.
nešpory mn. večernice.
nešťastný - nesrečen.
neštěstí, i - nesreča.
neustále - neprenehoma, vedno.
nevděk - nevšeč, neljubo.
nevinnost - nedolžen.
nevinnost, i - nedolžnost.
než, nežli - prej, predno, nego, kakor.
nič - nič.
nijak - nikakor.
nikda, nikdy, nikdáž, nikdyž - nikdar.
nikde, nikdež - nikjer.
nikterak - nikakor.
nikteraký - nikakoršen.
nikady, nikudy - nikoder.
nivočiti - vničevati, razdevati.
nobrž - ampak.
noc, i - noč.
novze, e - nuja, sila, potreba, ne-sreča.
nutiti - siliti, morati.
nůž, nože - nož.
nuže - no tedaj, nuj, nujte!
nůž, nůžky - škarje.
nýbrž - ampak tudi, marveč.
nyní, nyníčko - zdaj.

O.

Obec, obce - občina, srenja.
obecný - občen, splošen.
obchod, u - obhod, kupčija.
obilí - žito.
obilník, a - žitnik, žitni kupec.
obíratí se - pečati se.
obluda, y - prikázen, pošast.
obrátití - obrniti.
obyčej, e - običaj, navada.
obydlí, i - bivališče, stanovanje.
obzvlášť, obzvláště - zlasti.
obžalovati - obtožiti.
ocas, u - rep.
oč - o kaj, za kaj; o kar, za kar.
odhodlanost, i - pogum, serčnost, odločnost.

odměniti - poverniti, obdarovati.
odonad, odonud - od onod.
odsad, odsud - odslej, od tu.
odváděti - odpeljavati.
ohelný - gibčen, čverst.
ohlížeti se - ozreti, ogledati se.
ohrada, y - ograja.
ochota, y; ochotnost, i - priprav-
 nost, urnost, dobrovoljnost.
okamženi, i - trenutek.
okap, u - kap.
okénko, a - okence.
okolí, i - okolica.
okolní - okolnji, bližnji, sosednji.
okolo - okoli, okrog.
okřeji, okřáti, okřiti - okrevati,
 okrepčati se.
omyl, u - zmota.
ondyno - ondaj, unikat.
onehdy, ondy, onehdá, ondá -
 ondaj, unidan.
opatrovati - oskerbljevati.
opatrnost, i - previdnost, varnost.
opatrný - previden, skerblijiv.
opouštěti - opuščati.
opět - opet, zopet.
opovážiti se - prederzniti se.
opovážlivý prederzen.
orodovati - prositi, besediti za
 koga.
osloviti - ogovoriti.
ospravedlniti - opravičiti.
ostřice - ločje, ločnica.
ostrouhati - ostergati.
ostrov, a in u - otok.
ostravek, vku - otoček.
ostýchavý - boječ, plašljiv.
osud, u - osoda.
otevřenost, i - odkritost.
otevřiti - odpreti.
otočiti - obdajati, obsegati.
otavný - strupen, otravljiv.
otrok, a - suženj.
ovoce, e - sadje.
ovšem - da, se ve da, pač de.
ozdoba - kinč, lišp.
ozvěna - odmev, oglas.

P.

Páchati - delati, storiti.
páchnouti - dišati, smerdeti po čem.
pacholík - dečko.

pakli - ako pa, če pa.
památka, y - spomin.
pán, a - gospod.
páně - gospoda, gospodov.
panenka, y - deklica.
paní, i - gospa.
paníc, e - gospodič.
panna, y - devica, deklica.
panovati - gospodovati.
pánovitý - vladoželjen.
panovník, a - gospodar, vladar.
panský - gosposk.
panství - gospoda; gosposka; po-
 sestvo.
pantata, y - gospod očka.
pasák, a - pastir.
pastýř, e - pastir.
patřiti - gledati, biti koga lastnina.
patrný - razviden, jasen.
pavouk, a - pajk.
péče, e - skerb.
pěkný - lep.
peníz, e - denar.
pěší, iho - pešec.
pevný - terden.
píce, e - piča, kerma.
pílnost, i - pridnost, marljivost.
písečný - peščen.
pískle, ete - mlad tič.
pláč, e - jok.
planý - divjí, suh, nerodoviten.
platno - veljavno, koristno.
plena, y - rjuha, peča.
plesati - radovati se, ploskati.
plničky - polen.
pluk, u - polk.
pořádnouti - spodbosti, prignati.
pobízeti - spodbadati, spodbujati.
pocestný - popoten.
pocta, y - počastenje.
počet, čtu - število.
počkatí - počakati.
počtár, e - računar.
počítati - šteti.
podal - deleč.
poděkování - zahvaljenje.
podezření - sum, sumljivost.
podivati se - pogledati.
podivení - začudenje.
podivný - čuden.
podlé - poleg, po, pri.
podletí, i - spomlad.

- podmaniti* - premagati, vzeti v svojo oblast.
podnes - do danes, dan denes.
podzim, *u* - jesen.
pohnouti - ganiti.
pohodlný - pripraven.
pohnutedlně - ginljivo.
pohrdnouti, *pohrdati* - zavreči, zaničevati.
pocházeti - pohajati, priti.
pochovati - spraviti, pokopati.
pochutnati, *pochutnávati* - pokusiti, pokušati, pustiti si dišati.
pochybnost, *i* - dvom, dvomljivost.
pochytiti - poloviti, vjeti.
poimouti - sprejeti, vzeti.
pokolení, *i* - rod.
pokora, *y* - pokora, ponižnost.
pokračovati - nadaljevati.
pokrok, *u* - napredek.
pokuta, *y* - kazen.
polepšiti - poboljšati.
pomoc, *i* - pomoč.
pomsta, *g* - meščevanje.
poněkud - nekoliko, nekaj, en čas.
ponocný, *ého* - ponočni čuvaj.
poplatek, *tku*; *poplatnost*, *i* - davščina, plačilo, stroški.
popráti - dovoliti, privošiti.
popuditi - razkačiti, razjeziti.
poprvé - prvič, v prvo.
pořád - zaporedoma, zmiraj, v enomer.
pořádek, *dku* - red.
poraditi - posvetovati.
poraziti - potleči, premagati.
poručiti - poročiti, ukazati.
posavád, *posud*, *posad* - do zdaj, do slej, do tu.
posluchač, *e* - poslušavec.
postačiti - dohajati, zadostiti.
postříkati - pokropiti.
poštětiti se - posrečiti se.
posvěcení - god cerkven.
potad, *potud* - do tu, doslej.
potajmo - skrivaj.
potěšiti - potolažiti.
potkati - zadeti, srečati.
potměšiti - hliniti se.
potrásati - potresati.
potrava, *y* - hrana, živež.
potupa, *y* - sramota, zaničevanje.
pouhý - sami, a, o.
poupátko dim. od poupě, éte - berst, popica.
pouštěti - puščati.
povaha, *y* - važnost, lastnost, značaj, običaj.
povážeti - premisliti.
pověra, *y* - vraža.
pověřivý - vražji, lehkoveren.
povětrí, *i* - zrak.
povinen - dolžen.
povinnost, *i* - dolžnost, poklic.
povolati - poklicati.
pozadu - zadej.
pozdě - pozno.
práce, *e* - delo, trud.
prádlo, *a* - predivo, preja.
pradlí, *i* perica.
pramen, *e* - vir, studenec.
prásti - presti.
pravda, *y* - resnica, pravica.
právě - ravno, ravno kar.
pravice, *e* - desnica.
přec, *přece* - vendar, vendarle.
předně - v prvo, naj prej.
preji, *přiti*, *práti* - privošiti.
přeraziti - presekati.
přes - čez.
přesvědčiti - prepričati.
příběh, *u* - prigodba.
příbuzný - soroden, v rodu.
příčina, *y* - vzrok, razlog.
příhoda, *y* - prigodba, primerljaj.
příhoden - ugoden, primeren.
přicházeti - prihajati, priti.
příjemný - prijeten.
příležitost, *i* - priložnost.
primlouvati - prigovarjati.
primo - ravno, naravnost.
přisahati - prisegati.
přislíbiti - obljubiti.
příslovi - pregovor.
přítel, *e* - prijatelj.
přívětivost, *i* - prijaznost.
přivozně, *ého* - voznina.
příz, *e*; *příze*, *e* - preja.
přízeň, *zně* - priveržnost, prijaznost.
prkno, *a* - deska, oder.
pro - za.
proč - zakaj.
prodlévati - zderževati se, odlašati.
projeti se - sprehoditi se.
promluvíti - spregovori

promrhati - zapraviti.
promysl, průmysl - obertnija.
prostřed - sredi, v sredi.
prostředek, dku - sredstvo, pomoček.
proto, protož - za to, zategadelj.
provaz, u - verv.
prsknouti - prasniti.
prudký - nagel, strasten, silen.
prut, u - prot.
prvé - v pervo, predno.
prý - pré, praví se, bojè, neki.
prýč - preč, proč.
psota, y - revščina, tuga.
pták, a - tič.
ptáti se - prašati, pitati.
půda, y - zemlja, perst.
pudití - priganjati, spodbadati.
půjčiti - posoditi.
půl - pol.
působiti - posobiti, delati, poslovati.
původ, u - povod, začetek, vzrok.
pýcha, y - ošabnost, prevzetnost.
pytel, tle - vreča.

R.

Račiti - rad imeti, hteti, blagovoliti.
řád, řád, u - red, versta.
rada, y - svět, posvetovanje.
rada, y, m. - svetovavec.
raditi - svetvati.
radní, ího - svetvavec.
Rakouský - avstrijansk.
rameno, a - rama.
ráz, u - mah, mahljej.
řeč, i - govor, glas.
řečník, a - govornik.
řecký - gerški.
řehtati - rezgetati.
rek, a - junak.
řemen - jermen.
řemeslo - rokodelstvo.
reptati - godernjati, mermrati.
řetěz, u - veriga.
říza, y - dolga obleka, plajš.
roční - letni.
rodička, y - porodnica, mati.
rok, a in u - leto.
rodič, e - roditelj.
role, roli - njiva, polje.
roucho - obleka, ogrinjalo.
rozcestí - razpotje.
rozhněvati - razserditi, razjeziti.

rozkoš, i - veselje, radost.
rozvážeti - premišljati, prevdarjati.
rty, rtové - ustnici.
ruka, y - roka.
růženec, nce - kronica, molek.
rychlý - nagel, uren.

S.

S, se - s, z.
sad, u - vert, drevesnica, sadjorej-nica.
sadař, e - sadjorejec, vertnar.
sáhnouti - segniti.
sáh, u - sezenj.
sáně mn. saní.
sáze mn. saje.
sebevědomí, í - zavednost, samoljubnost.
sedlák, a - kmet.
sejmouti - speti.
shlédati - zagledati, najti, poiskati.
shromažďovati - zbirati, kopičiti.
schody, mn. - stopnice.
schrána, y - shramba.
sídlo - selo, sedež, prebivališče.
siň, ně in síně, ě - veža, dvorana.
siplavý - hripav, osipljiv.
sít, i in sítě, ě - mreža.
skalí - skalovje.
sklenice, e - steklenica.
sklo, a - steklo.
skonati - končati, umreti.
skořepina, y - lupina, luščina.
skoumati - preiskovati.
skřehotati - škripetati, ragljati.
skrovný - mal, pohleven.
skutečně - res, v resnici.
skuhrati - veršeti, škripetati.
skutek,tku - delo, dogodba.
skvíti se - bleščati, lesketati se.
slepice, e - kokoš.
slíbiti - obljubiti.
sloužící, ího - služnji.
sluj, e ž. - berlog, votlina.
slunce, e - solnce.
slušný - čeden, spodoben.
smilování - usmiljenje.
smísiti - zmešati.
snad - znabiti, mar, li?
snadně, snadno - lahko, brez težave.
snaha, y - moč, sila, hrepenenje.
snahý - marljiv, delaven.

sobství, í - sebičnost.
soud, u - sodba, sodnija.
soudec, e - sodnik.
soudnice, e - sodnija, sodnja hiša.
spása, y - zveličanje.
spanilý - lep, mil, prijeten.
spasiti - rešiti, zveličati, ohraniti.
spatřiti, spatřovati - zagledati, opazovati.
spěch, u - hitrina, speh, naglost.
spívatí - pevati.
spokojenost, i - zadovoljnost.
společník, a - drug, tovarš.
společný - splošen, družbinsk.
spoléhati se - opirati, zanašati se.
spolu, vkup - ob enem.
spořádati - vrediti.
správce, e - oskerbnik.
spravedlivost, i - pravičnost, poštenost.
spravovati se - ravnati se.
spůsobiti - pripraviti, narediti.
sřeknouti - dogovoriti se, odreči se.
srdnatost, i - serčnost.
srst, i - dlaka.
stado, a - čeda, staje.
starati se - skerbeti.
statek,tku - posest, premoženje.
státi se - zgoditi se, postati.
stavení, í - stavba, poslopje.
stejný - ravno tak, enak.
stíhati - loviti, obseči, preganjati.
stín, u - senca.
stinný - senčnat.
stíti - sesekati, odsekati.
stodola, y - žitnica, hram.
stonati - bolan biti, stokati.
stoh, u - stog, kopica.
strata, y - izguba.
střevíc, e - čevelj.
střídati - menjati, verstiti se.
střidmý - zmeren.
strom, u - drevo.
strouha, y - struga.
strouhati - stergati.
strpění, í - poterpljenje, sterpljivost.
strůjce, e - strojar, izdelovavec.
stýdět se - sramovati se.
stýská se mně - toži se mi.
stýskati si nač - tugovati, žalostiti se.
studánka, y - studenec.

studenost, i - merzlost, hladnost.
svadnouti - uveniti.
svědek - priča.
svědomí - vest, zavest, spričevalo.
světélko, a - lučica, veša.
svěřiti - zaupati, poveriti.
svornost, i - edinost, sloga.
světnice, světnička, y - stanica, izba, izbica.

Š.

Šatstvo, a - oblačilo.
šat, šatek - robec.
šaty, mn. - obleka.
šero - sivo, mračno.
šetřiti - varovati.
šetrný - varčen.
škaredý - gerd.
šlechetný - plemenit.
šťastný - srečen.
štědrý - radodaren.
štěpiti - cepiti.
šťěstí, í - sreča.
štika, y - ščuka.
švadlí, í - šivilja.
švec, šerce - čevljar.

T.

Tajemství, í - skrivnost.
také, taky - tudi.
tanečník, a - plesavec.
tatiček, čka - očka, ljubi oče.
táži, tážati se - prašati.
tažení od tahati - vleči.
teď - zdaj; *teďko* - ravno zdaj.
temeniti se - cerljati, teči, iskriti se.
temenec, nce - studenec, vir.
téměř - skoraj.
ten - tè, ta.
tenkrát - takrat.
tesknost, i - tesnota, žalost.
těšiti - tolažiti.
těž - tudi.
tkanice, ikanička - trak.
tlouci - tleči.
tlustý - tolsti.
tolikéž - ravno toliko.
totéž - ravno to, isto.
totiž - namreč, kakor.
tré - troje.
trest, u - kazen.

třesu, třásti - tresem, tresti.
třešně, ě - češnja.
třída - oddelek, versta.
tříti - tretí.
tropiti - delati, narejati, počenjati.
truhla, y - zabo,j, skrinja, predalo.
trvati - trajati, terpeti.
tučný - tolst, debel.
tušiti - dozdevati se.
tuto - tu-le.
tuze - zeló.
tvář, i in e - obraz, postava.
tvůrce stvarnik.
týden, dne - teden.
tykvice, e - buča.

U.

U - pri.
ubíratí se - odpravljati se; ub.
 cestou - iti po cesti.
účasten, a, o - deležen.
udatenství, i - serčnost.
udati se - prigraditi se.
uděliti - podeliti.
udice, e - ternek.
údolí - dolje, dolina.
uhlídati - zagledati, najti.
uhoditi - udariti, uganiti.
úklad, u - zalezovanje.
umrlec, lce - merlič.
unavití - utruditi.
upřímný - odkritoserčen.
upřímnost, i - odkritoserčnost.
uraziti - udariti, poškodovati, raz-
 žaliti.
úroda, y - rast, rodovitnost, sad,
 dobra letina.
urozený - blagoroden.
úskali - skaline, pečevje.
usmáti se - zasmejati se.
ušetřiti - prizanesti, prihraniti,
 obvarovati.
utatý - posekan, usekan.
úterý, ěho - torek.
utráceti - zapravljati, izgubljeti.
útrpnost, i - usmiljenje.
útržek, žku - kosček.
úzky - ozek.
uzlík - zvez, zvezek.
uzrátí - dozoreti.
už - že.
úžas - strmenje, začudenje.

V.

V, ve - v, u.
váda, y - prepír, kreg.
vaječko, vajičko - jajčice.
válka, y - vojska.
valný - velik.
vánoce - božič.
vaz, u - vez.
vděčný - hvaležen.
věc, i - reč.
vedlé - poleg, prek, po, pri.
vejce - jajce.
velmi - zeló.
venčí - vnanjí; *z venčí* - od zunaj.
věneček, čku - venček.
venku - zunaj.
věřiti - verovati.
ves, vsi - ves, vas.
veskrz - skoz in skozi.
vesměs - sploh, vse, brez razložka.
vespod - spodaj.
veškeren, ra, ro - ves, vsa, vse.
větev, ve - veja.
vezmu - vzamem.
věž, e; věže, e - stolp.
věždy - zmíraj.
vězeti - tičati.
vhod - všeč, pogodu.
vchodné, ěho - vstopnina.
více - več.
vída, vída - glej! glej!
viklati se - gugati se, omahovati.
vinař, e - vinšček.
víska, y - vasica.
vitati - pozdravljati.
vítěz, e - premagovavec.
vitr, větru - veter.
vláha, y - vlažnost.
vlast, i - domovina.
vnitř, vnitřku - notri, znotraj.
vojín, a - vojščak.
volati - klicati.
vrátím - vernem.
vracím, eti, vracuju - vračam, vra-
 čujem.
vrátný, ěho - vratar.
vražda, y - moritev.
vrchnost, i - gosposka, predstoj-
 ništvo.
všady, všudy - povsod.
však - saj, pa, ali, ampak.

všeobecnost, i - splošnost, vesolj-
 nost.
vůbec, v - v obče, sploh.
vůle, e - volja.
výborný - izboren, izversten.
výhost, u - izpust, ločitev, slovo.
vycházeti - iziti, izhajati.
vychloubati se - hvaliti se.
vychování, i - izreja.
vyjednávati - dogovarjati se, po-
 gadjati se.
vyjeřovati - razodevati.
vykráčet - izstopati, stopati, ošab-
 no se ponašati.
vyloupati - izlupati, iztakniti.
výminka, y - pogoji.
vymlouvati - izgovarjati, opraviče-
 vati.
výmluva, y - izgovor.
vynasnažovati se - truditi se, pri-
 zadevati si.
vyobročiti - kermiiti.
vyrazení, i - kratek čas, razve-
 seljevanje.
vystřčiti - izriniti, pognati.
výti - tuliti.
vytasiti - potegniti iz, izvleči.
vyzískati - pridobiti.
vzdor - vkljub.
vzhůru - kviško.
vziti, vezmu, vzal - vzeti.
vzkřísiti - oživiti.
vzývati - pozivati, prositi.
vždy, vždycky - vselej, vedno,
 zmirom.
vždyť - saj, sej.

Z.

Z, ze - z, s, iz.
zabiti - zabiti, pobiti.
zač - zakaj, za koliko.
zahálka, y - lenoba, postopanje.
zahanbiti - osramotiti.
zahoditi - odvreči, zavreči.
zahrada, y - vert.
záhubný - pogubljev.
záhy - zgodaj.
zachovati - ohraniti.
zákaz, u - prepoved.
zamhouřiti oči - zamižati.
zámek, mku - grad.
zaměstnáni - opravilo, služba.

zanechati - zapustiti.
zápasiti - boriti se.
zapomenouti - poabiti.
zapotvrděti - prepovedati.
zarmoutiti, zarmucovati - žaliti,
 žalostiti.
zármutek, tku - žalost.
zároveň - ob enem.
zas, zase - zopet, spet.
zásoba, y - zaloga.
zastaviti - ustaviti.
zavýti - zatuliti.
zbude, zbýti, zbývati - ostati, osta-
 jati.
zdaleka - od deleč.
zdali - ali, mar.
zdař Bůh - blagoslovi, pomagaj Bog.
zdařilost, i - sreča, blagoslov.
zde - tu, tukaj.
zděsiti - prestrašiti.
zdvořilost, i - vljudnost.
zěd, zdi ž. - zid.
zeman, a - posestnik, bojar.
země, zem, i - zemlja.
zeptati se - prašati.
zervitř - zunaj.
zhasnouti - zgasniti, ugasniti.
zisk, u - dobiček.
získati - pridobiti.
zřiknouti - krikniti, zakričati.
zlatý, ého - ranjš, goldinar.
zlepšení, i - zboljšanje.
zloděj, e - tat.
zmáhati se - množiti, povišati se,
 rasti, napredovati.
zmizeti - zginjati, zginiti.
znamý - znan.
zobák, u - kljun.
zpátkem, na zpátek, zpátky - nazaj
zpět - nazaj.
zpívati - pevati.
zouplna - popolnoina.
způsob, u - način.
zrada, y - izdaja.
zrádce, e - izdajavec.
zrak, u - pogled, vid.
žření, i - vid, premislek, pozor.
žřetelný - razumljiv, razviden.
žřádka - poredkoma, malokdaj.
žřídlo, a - vir, studenec.
ztráta, y - izguba.
ztuhlý - tog, terd, okoren, derven.
zuřivý - divij, jezen, strasten.

zůstati, zůstanu - ostati, obstati.
zúžiti - stiskati, tišati.
zvelebiti - povzdigniti.
zvěřiti - zvohati, zaslediti.
zvíklati - potresti, razdražiti.
zvíře, ete - zver, živalj.
zvitěziti - zmagati.
zvláště - zlasti, posebno.
zvyk, u - navada, običaj.
zvykati - vaditi.

Z.

Žádati - želeti, zahtevati, prositi,
 vošiti.

žádost, i - želja, zahteva, pro-
 šnja.
žák, a - dijak, učenec.
žalář, e ječa.
žaludek, dku - želodec.
žebřák, a - berač.
žel, e - žal, žalost.
žel Bohu - žali bog.
živobyti, i - življenje.
živočich, a - živalj.
život, a - život, življenje.
žizeň, zně - žeja.
žvu, žvátí - žvečiti.

RAZGLED.

Bistvene razlike	1
Če. to pismo	5
Naglas	9
Samostavniki	10

Moška sklanja

A) s terdim končnikom	12
B) z mehkim končnikom	17

Ženska sklanja

A) s končnikom <i>a</i>	20
B) s končnikom <i>e</i> (ě)	22
C) imen. na samogl., rod. na <i>i</i>	23
D) " " " " " <i>e</i> (ě)	24

Srednja sklanja

A) s končnikom <i>o</i>	25
B) " <i>e</i> (ě)	26
C) " <i>mě</i> , rod. <i>mene</i>	26
D) " <i>ě</i> (e), rod. <i>ěte</i> (ete)	27

Ostanki dvojine in raba druživnika	29
--	----

Manjšavna obrazila samostavnikov	30
--	----

Pridevnik	31
---------------------	----

Sklanja določnih prilogov A) na <i>ý, á, é</i>	31
--	----

B) na <i>í</i>	34
--------------------------	----

Sklanja neizvestnih prilogov	38
--	----

Števniki določni, verstivni itd.	40
--	----

Glagol

Pripone	55
Deležja	57
A) Sprega s spono. Versta	
I.	58
II.	68
III.	69
IV.	72
V.	74
VI.	80
B) Sprega brez spono	82
Zloženi časi in nakloni	87
Prislov	89
Predlog	95
Veznik	100
Medmet	105

II. Berilo.

Trojí přítel	107
Hadí studánka	108
Tobiáš Vítek	110
Zlatovláska	114
Plivník	120
Svatební košile	127
III. Slovarček	139

Veči tiskarske pomote.

Stran 5	v	6. versti od zgorej stoji	soje m. sojen.
Stran 18	v	9. versti od zgorej stoji	jezevec m. jezvec.
Stran 18	v	9. versti od zgorej stoji	kozelec m. kozlec.
Stran 24	v	4. versti od spodej stoji	pervonte m. prvotne.
Stran 26	v	16. versti od spodej stoji	preglašuje m. preglasnje.
Stran 27	v	6. versti od zgorej stoji	imena m. ime, imena.
Stran 33	v	3. versti od zgorej stoji	iz zpuščen m. izpuščen.
Stran 38	v	2. versti od zgorej stoji	še m. če.
Stran 38	v	12. versti od zgorej stoji	nizkký m. nízký.
Stran 83	v	7. versti od zgorej stoji	veděti m. věděti.
Stran 83	v	2. versti od spodej stoji	to-le m. to le.
Stran 84	v	1. versti od spodej stoji	mho iétd. m. mého itd.
Stran 86	v	8. versti od zgorej stoji	věděti m. viděti.

Ved. fiskeriske bemaale

